

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО - ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Серія Економіка та менеджмент

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ 23/2020, II-Й КВАРТАЛ

Виходить 4 рази на рік. Видається з квітня 2011 року

Свідоцтво КВ №21647-1547 ПР. Перереєстрація 02.11.2015 р.

Зміст

О. Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Т.О.Гуренко ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	4
Є. В. Редзюк МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ ДИНАМІКИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ.....	12
Л. А. Громоздова, О. К. Аблова, І. В. Студеннікова, В. В. Громоздов, В. М. Маляревський, О. Ю. Смірнова, А. А. Бузинна РОЗВИТОК СТАРТАП-СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ	27
О. К. Аблова, Л. А. Громоздова, І. В. Студеннікова, В. В. Громоздов, О. В. Бойченко, О. Ю. Смірнова, А. О. Швидка ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАРКЕТИНГУ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ	35
Н. М.Вдовенко, Н. М. Коробова, М. М. Павленко ЕВОЛЮЦІЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	44
І. В. Цистан РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	54

І.В.Пономаренко, А.В. Телеус БІЗНЕС-АНАЛІТИКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОБРОБКИ ДАНИХ	64
О. Ю. Чубукова, І. В. Пономаренко, Н. В. Недбайло ВИКОРИСТАННЯ DATA MINING ДЛЯ ОБРОБКИ БІЗНЕС-ДАНИХ	71
О. М. Бунда, Т.І.Вітюк АУДИТ ЗАПАСІВ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ	78
М. П. Тюхтій, Н. Б. Хамська, Л. В. Громоздова, Я. В. Дербеньова, О. В. Юрченко, К. К. Балюк ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)	87
С.П.Гаврилюк, Н.П. Воробйова ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	102
І. І. Дейнега, Л. В. Громоздова, Н. В. Писаренко, Р. М. Лапко УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ТУРИСТИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	112
В. О. Тімашов, Д. О. Луб РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ	128
В. І. Панько ДЕРЖАВА СПРАВЕДЛИВОСТІ Й ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ВІЗІЯ НОВОЇ УКРАЇНИ ТА ПЕРШИХ КРОКІВ У ЇЇ БУДІВНИЦТВІ.....	139
С. Г. Літовка-Деменіна ПРОЦЕС МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ТУРИСТСЬКІЙ СФЕРІ	152
Л.Г. Шморгун ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ (рецензія на навчальний посібник «Основи наукових досліджень»: навч. посіб./ Комар Ю.М., Попов О.І, Комар В.Ю. – К: Видавництво Ліра-К . – 2018. – 182 с.)	161

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Науково-практичний журнал. – К.: Міленіум, 2020. – ___ с.

Науково-практичний журнал «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку» має на меті висвітлення широкого спектру проблематики інноваційного розвитку різних галузей економіки України, покращення інвестиційного клімату в державі. Тематика статей пов'язана з теоретичними проблемами інноваційного розвитку, аналізом його тенденцій, державним регулюванням цієї сфери, кращою практикою інноваційної діяльності, питаннями екологічної безпеки та медицини, розвитком людського потенціалу.

Видання розраховане на фахівців-дослідників, теоретиків і практиків у галузі економіки і менеджменту, викладачів, аспірантів та студентів економічних і гуманітарних навчальних закладів, а також на широкий загал усіх, хто цікавиться проблемами інноваційно-інвестиційного розвитку.

Видання зареєстровано у Міністерстві юстиції України (свідоцтво КВ №16951- 5721Р від 30.07.2010), перереєстровано у Міністерстві юстиції України (свідоцтво КВ № 21647-1547 ПР від 02.11.2015).

Наказом Міністерства освіти і науки України (наказ № 374 від 13.03.2017) друковане (електронне) періодичне видання включено до переліку наукових фахових видань України в галузі економічних наук.

Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою редакції. Редакція не обов'язково поділяє думку автора. За точність викладених фактів та коректність цитування відповідальність несе автор.

Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

Засновники (співзасновники): Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, громадянин України – Шморгун Леонід Григорович.

Схвалено рішенням вченої ради «Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв» (протокол № 11 від 25 червня 2020 року).

УДК 637.5:658.562

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.1

Гудзинський Олексій Дмитрович,

*доктор економічних наук, професор
ORCID: 0000-0001-6494-851X*

Судомир Світлана Михайлівна,

*доктор економічних наук, професор,
доцент, професор кафедри економіки підприємства,
завідувач відділу навчально-науково-інноваційної діяльності
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»
Sudomyr_s@ukr.net
ORCID: 0000-0002-2574-1724*

Гуренко Тамара Олексіївна,

*кандидат економічних наук, професор,
доцент, доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту НУБіП
України
gurenkot@ukr.net
ORCID:0000-0003-2227-1488*

Гудзинська Юлія Сергіївна,

*кандидат економічних наук, старший викладач кафедри
менеджменту ім. проф. Й. С. Завадського НУБіП України
lunareclipse@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6850-4059*

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Мета статті полягає в обґрунтуванні нового системного наукового підходу до формування потенціалу розвитку конкурентного середовища як базової основи зміцнення конкурентних позицій у системі діяльності соціально-економічних систем. **Методологія дослідження.** Запропонована методологія системно-комплексного підходу щодо розвитку конкурентного середовища як цілісності в органічній єдності сформованих передумов забезпечення результативної діяльності суб'єктів цивілізованого ринкового спрямування. **Наукова новизна** полягає в обґрунтуванні: передумов як фундаментальної основи забезпечення розвитку конкурентного середовища як системної цілісності в органічній єдності складових виробничого, функціонально-обслуговуючого, інноваційного, інвестиційного, саморегулятивного та іншого спрямування; потенціалу конкурентного середовища та його силового поля, цільових установок, політики, за напрямками і видами діяльності.

Потенціал розвитку конкурентного середовища розглянуто як системну цілісність, яка охоплює:

- основні передумови за 10 позиціями забезпечення результативності діяльності суб'єктів ринкового середовища;
- перелік задач конкурентоспроможної діяльності суб'єктів ринку за 7 позиціями в контексті соціальної відповідальності;
- основні види діяльності та напрями розвитку (30 позицій);
- методологічний підхід розгляду політики з позицій конкурентоспроможності загальносистемного та локального спрямування за 30 напрямками діяльності.

Висновки. За результатами дослідження зроблено висновок, що потенціал розвитку конкурентного середовища можливо забезпечити шляхом використання системно-комплексного підходу до формування його складових як цілісностей на основі обґрунтування: передумов в органічній єдності виробничого, функціонально-забезпечуючого спрямування; інноваційного, інвестиційного, регулятивного, саморегулятивного та іншого спрямування; ціннісних орієнтацій та цільових установок; реалізації поставлених задач соціального, організаційного, інтелектуального, економічного та іншого спрямування в системній цілісності; розвинутій системі платоспроможного попиту; обґрунтованій політиці за напрямками розвитку виділених нами видів діяльності.

Ключові слова: розвиток, системна цілісність, конкурентне середовище, потенціал, передумови, політика.

Гудзинский Алексей Дмитриевич,
доктор экономических наук, профессор

Судомир Светлана Михайловна,
доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры экономики предприятия, заведующая отделом учебно-научно-инновационной деятельности ОП НУБиП Украины «Бережанский агротехнический институт»

Гуренко Тамара Алексеевна,
кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры бухгалтерского учета и аудита НУБиП Украины

Гудзинская Юлия Сергеевна,
кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры менеджмента и.м. проф. И. С. Завадского НУБиП Украины

**Потенциал развития конкурентной среды:
методологические аспекты**

Цель статьи состоит в обосновании нового системного научного подхода к формированию потенциала развития конкурентной среды как базовой основы укрепления конкурентных позиций в системе деятельности социально-экономических систем. **Методология исследования.** Предложенная методология системно-комплексного подхода к развитию конкурентной среды как целостности в органическом единстве сложившихся предпосылок обеспечения результативной деятельности субъектов цивилизованного рыночного направления. **Научная новизна** заключается в обосновании: предпосылок как фундаментальной основы обеспечения развития конкурентной среды как системной целостности в органическом единстве составляющих производственного, функционально-обслуживающего, инновационного, инвестиционного, саморегулятивных и другого направления; потенциала конкурентной среды и его силового поля, целевых установок, политики, по направлениям и видам деятельности.

Потенциал развития конкурентной среды рассмотрено как системную целостность, которая охватывает:

- основные предпосылки за 10 позициями обеспечения результативности деятельности субъектов рыночной среды;
- перечень задач конкурентоспособной деятельности субъектов рынка за 7 позициями в контексте социальной ответственности;
- основные виды деятельности и направления развития (30 позиций);
- методологический подход рассмотрения политики с позиций конкурентоспособности общесистемного и локального направления по 30 направлениям деятельности.

Выводы. По результатам исследования сделан вывод, что потенциал развития конкурентной среды возможно обеспечить путем использования системно-комплексного подхода к формированию его составляющих как целостностей на основе обоснования: предпосылок в органическом единстве производственного, функционально-обслуживающего направления; инновационного, инвестиционного, регулятивного, саморегулятивных и другого направления; ценностных ориентаций и целевых установок; реализации поставленных задач социального, организационного, интеллектуального, экономического и другого направления в системной целостности; развитой системе платежеспособного спроса; обоснованной политике по направлениям развития выделенных нами видов деятельности.

Ключевые слова: развитие, системная целостность, конкурентная среда, потенциал, предпосылки, политика.

Hudzynskiy Oleksiy,

Doctor of Economic Sciences, Professor

Sudomyr Svetlana,

Doctor of Economic Sciences, Docent, Professor at the Department of Economics of Enterprise, Head of the Educational, Scientific and Innovative Activity Department of the SS NULES of Ukraine «Berezhany Agrotechnical Institute»

Hurenko Tamara,

Candidate of Economic Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Accounting and Auditing of NULES of Ukraine

Hudzynska Julia,

Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Management after prof. J.S. Zavadsky, of NULES of Ukraine

Potential of competitive environment: methodological aspect

The purpose of the article is to justify a new systemic scientific approach to building a competitive environment as a base framework for strengthening competitive positions in the system of socio-economic systems. **Research methodology.**

The methodology of the systematic-integrated approach to development of the competitive environment as a integrity in the organic unity of the formed preconditions for the effective activity of the subjects of civilized market direction is proposed. **Scientific novelty** consists in justification: prerequisites as a fundamental basis for ensuring the development of a competitive environment as a systemic integrity in the organic unity of production components, functionally attendants, innovation, investment, self-regulatory and other direction; Potential of the competitive environment and its force field, target installations, policy, in the areas and activities.

The potential for development of the competitive environment is considered as systemic integrity, which covers: the basic prerequisites for 10 positions ensuring the effectiveness of the activities of market subjects; The list of challenges of competitive activity of market subjects for 7 positions in context of social responsibility; Main activities and directions of development (30 positions); Methodological approach to the policy review from the position of competitiveness of the general system and local direction in 30 business areas. **Conclusions.** As a result of the study, it is concluded that the potential for competitive environment development can be ensured through the use of the systematic-integrated approach to the formation of its components as a whole on the basis of justification: preconditions in the organic unity of production, functionally-providing orientation; Innovative, investment, regulatory, self-regulatory, and other direction; Value orientations and target installations; Implementation of tasks of social, organizational, intellectual, economic and other direction in systemic integrity; Developed system of effective demand; Policy on the directions of development of the activities allocated by us.

Keywords: *development, systemic integrity, competitive environment, potential, preconditions, policy.*

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах розвитку ринкової економіки однією із важливих проблем є формування цивілізованих ринкових відносин як внутрішньо суспільного спрямування, так і на світовому просторі при взаємодії із суб'єктами за інтересами зовнішнього середовища. Проблема ускладнюється певною розбалансованістю складових елементів цивілізованих вимог щодо розвитку цивілізованих ринкових відносин і фактично сформованих складових організаційно-культурного, ціннісно-орієнтаційного, правового, інституціонального, саморегулятивного, комунікаційного, інвестиційного, владно-власницького спрямування. Через розбалансованість гармонізації інтересів ціннісних та цільових установок, а також у владних відносинах ієрархічної системи та в соціальній нерівності не реалізується повною мірою активізаційний потенціал суб'єктів ринкового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Частковому розв'язанню названих проблем присвяченні праці: Гудинського О. Д. [1], Гудзинської Ю. С. [2], Гуренко Т. О. [3], Нестеренко С. А. [4], Судомир С. М. [5], Судомир М. Р. [6], Ільїна В. Ю. [7] та ін. Переважно, їх дослідження охоплювали проблеми організаційних формувань. Однак, у сучасних умовах виникла об'єктивна необхідність у розв'язанні проблеми конкурентоспроможності на різних рівнях діяльності – на глобальному, суспільному, регіональному і соціально-економічних систем з використанням системно-комплексного підходу.

Таким чином, виникає потреба в обґрунтуванні нового підходу до формування потенціалу конкурентного середовища, як явища і сис-

темної цілісності для обґрунтування складових забезпечення результативної діяльності суб'єктів ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Цивілізоване конкурентне середовище слід розглядати в аспекті системно-комплексного підходу до його розвитку як системної цілісності в органічній єдності сформованих передумов забезпечення результативної діяльності усіх суб'єктів ринкового спрямування: виробничої діяльності, функціонально-обслуговуючого, інноваційного, правового, маркетингового, логістичного, інформаційного, саморегулятивного та регулятивного спрямування; забезпечення розвитку та розв'язання задач екологічного, соціального, організаційного, інтелектуального, техніко-технологічного, економічного, біологічного та іншого спрямування в системній цілісності. Велике значення у формуванні передумов при обґрунтуванні потенціалу конкурентного середовища як системної цілісності сформованих конкурентних можливостей ми надаємо: стратегічним цільовим установкам, пріоритетним організаційним поглядам, ціннісним установкам, розширеній системі комунікаційних зв'язків суб'єктів діяльності стратегічної експертної орієнтації, цивілізованій системі взаємодій, системі активізаційної діяльності суб'єктів ринкового середовища, системі владно-власницьких відносин, сформованій системі конкурентоздатності та конкурентоспроможності як потенціалу конкурентних переваг, суб'єктів платоспроможного конкурентного середовища, політиці, цивілізованій організаційній культурі, соціальному клімату як головному системному суб'єкту влади, соціальної відповідальності, розвинутій і збалансованій системі інтересів та ін.

У цілому в своїй сукупності і збалансованості названі передумови є базовою основою потенціалу розвитку конкурентного середовища. Від рівня їх збалансованого розвитку залежить також потенціал силового поля конкурентного середовища.

Напрями розвитку та рівень сформованості потенціалу конкурентного середовища і його силового поля значною мірою визначаються рівнем обґрунтованості і адекватності цільовим установкам політики. В контексті такого системного підходу вважаємо за доцільне розглядати політику з позицій конкурентоспроможності загальносистемного та локального спрямування, а саме, конкурентоспроможність:

- загальної політики соціально-економічного розвитку;
- економічної політики;
- політики власно-владних відносин;
- політики системних змін;
- політики організаційних взаємодій;
- політики децентралізації;
- політики експортної орієнтації;
- політики трансформаційних перетворень;
- соціальної політики;
- політики якості;
- політики саморегулювання;
- політики розвитку загальної та ринкової культури;
- техніко-технологічної політики;
- кадрової політики;

- політики інтеграції;
- активізаційної політики;
- політики гармонізації інтересів;
- політики результативності;
- політики розвитку земельних відносин;
- менеджерської політики;
- освітянської політики;
- інші види політики, включаючи політику розвитку науки, підготовки кадрів, комунікаційних, екологічних, аграрних, інноваційних, інтелектуального та інфраструктурного розвитку, стратегічного розвитку як системної цілісності, системно-структурної трансформації та ін.

Їх взаємозв'язок представлено на рис. 1.

У розрізі виділених видів діяльності та напрямів розвитку об'єктів, структури і напрями інноваційності в контексті специфіки реалізації політики за 30 напрямками, а саме (фрагмент):

Рис. 1. Конкурентоспроможність політики за основними видами розвитку

- інноваційність загальної політики соціально-економічного розвитку систем;
- інноваційність власнісно-владних відносин;
- інноваційність політики системних змін;
- інноваційність політики організаційних взаємодій;
- інноваційність політики децентралізації та ін.

Висновки

В аспекті запропонованого нами методологічного підходу до формування потенціалу конкурентного середовища як системної цілісності в органічній єдності передумов, сформованих задач, політики, цільових установок, інноваційності як системних цілісностей обґрунтовується методологія оцінки системної синергії розвитку конкуренції соціально-економічних структур конкурентного середовища в розвиваючій системі силового поля. За результатами дослідження зроблено висновок, що потенціал розвитку конкурентного середовища можливо забезпечити шляхом використання системно-комплексного підходу до формування його складових як цілісностей на основі обґрунтування: передумов в органічній єдності виробничого, функціонально-забезпечуючого спрямування; інноваційного, інвестиційного, регулятивного, саморегулятивного та іншого спрямування; ціннісних орієнтацій та цільових установок; реалізації поставлених задач соціального, організаційного, інтелектуального, економічного та іншого спрямування в системній цілісності; розвинутій системі платоспроможного попиту; обґрунтованій політиці за напрямками розвитку виділених нами видів діяльності.

Список використаних джерел

1. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Теоретико-методологічні засади результативного управління розвитком підприємств: [монографія]. К.: ЦП «Компринт», 2017. 411 с.
2. Гудзинський О. Д. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): [колективна монографія] / [О. Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Ю. С. Гудзинська та ін.]; за заг. ред. О. Д. Гудзинського. Київ: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. 771 с.
3. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): [монографія]. Київ: ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.
4. Нестеренко С. А. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект : [монографія]. К. : Аграр Медіа Груп, 2013. 483 с.
5. Судомир С. М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: [монографія]. К.: ЦП «Компринт», 2015. 483 с.
6. Судомир М. Р. Конкурентостійкість як економічна категорія. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2016. № 2. С. 210–215.
7. Ільїн В.Ю., Коцупатрий М.М., Ільїна О.В. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: [монографія]. Северодонецьк: Вид-во «Ноулідж» (Северодонецьке відділення), 2016. 366 с.

References

1. **Hudzynskiy O. D., Sudomyr S. M., Hurenko T. O.** (2017). Theoretical and methodological principles of effective management of enterprise development. Kyiv, K.: "Komprynt".
2. **Hudzynskiy O. D.** (2012). The system of management of institutional transformation of the Ukrainian economy (theoretical and methodological aspect) [multi-authored monograph]. / [O. D. Hudzynskiy, S. M. Sudomyr, Yu. S. Hudzynska]. Under general editorship of O. Hudzynskiy. Kyiv: Agrar Media Group LLC. 771 p.
3. **Hudzynskiy O. D., Sudomyr S. M., Hurenko T. O.** (2010). Management of formation of competitive potential of enterprises (theoretical and methodological aspect): [monograph]. Kyiv: IPK of the DSU. 212 p.
4. **Nesterenko S. A.** (2013). Competitiveness of agricultural enterprises: management aspect: [monograph]. K.: Agrarian Media Group. 483 p.
5. **Sudomyr S. M.** (2015). Formation of a management system for the development of agricultural enterprises: theory, methodology. Kyiv, K.: "Komprynt". 483 p.
6. **Sudomyr M.R.** (2016) Competitiveness as an economic category. KhNAU Bulletin. Series: Economic Sciences. № 2. P. 210-215.
7. **Ilyin V.Yu., Kotsupatriy M.M, Ilyina O.V.** (2016). Increasing the competitiveness of agricultural enterprises: [monograph]. Severodonetsk: Knowledge Publishing House (Severodonetsk Branch). 366 p.

УДК 339.54; 339.56

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.2

Редзюк Євгеній Васильович,

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник сектору міжнародних
фінансових досліджень ДУ «Інститут економіки та
прогнозування» НАН України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0001-5592-5121>
redzyuk@gmail.com*

МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ ДИНАМІКИ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ

Предмет дослідження – сукупність інститутів і механізмів системи ефективною зовнішньоторговельною діяльністю в світі та Україні в умовах кризи і державного регулювання. **Метою написання статті** є розробка практичних і науково-методичних рекомендацій щодо підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності України. **Методологія проведення роботи** – системно-структурні та порівняльні дослідження (для розуміння логіки функціонування міжнародних інститутів, що регулюють торгівлю у світі); монографічний аналіз (при вивченні проблем покращення моделі міжнародної спеціалізації економіки України); статистично-економічний аналіз (при здійсненні оцінки стану і перспектив експортно-імпорتنих операцій української економіки). **Результати роботи** – виявлено, що сучасна модель міжнародної спеціалізації економіки України є малоперспективною і нестійкою до кризових явищ. Запропоновано системно підвищувати технологічність та інноваційність вітчизняних експортерів, що сприяє стійкості та конкурентоздатності на зовнішніх ринках навіть під час кризових явищ. Крім того, необхідним є впровадження оновленої державної макроекономічної та фінансово-інвестиційної політики в Україні для зменшення впливу від кризових явищ в економіці та покращення експортно-імпортного балансу товарообігу. **Висновки** – необхідна цілеспрямована політика підтримки експортної активності українських підприємств та фокусування їх на інноваційність і знаходження нових ринків. У цьому контексті необхідним є поєднання заходів макроекономічної і фінансово-інвестиційної державної підтримки з просування експорту; а також запровадження податкових та митних інструментів підтримки експорту, спрощення процедур торгівлі та регуляторних вимог для зниження трансакційних витрат експортерів, активізація надання технічної допомоги і фінансової підтримки експорту, розбудова та інституалізація механізмів інформаційної, правової та методичної підтримки експортерів.

Ключові слова: міжнародна торгівля, зовнішньоторговельна діяльність України, експорт, імпорт, державне регулювання міжнародної торгівлі.

Редзюк Евгений Васильевич,
*кандидат экономических наук, доцент,
старший научный сотрудник сектора международных
финансовых исследований ГУ «Институт экономики и прогнозирования»
НАН Украины*

Международная торговля как фактор обеспечения позитивной динамики экспорта Украины

Предмет исследования – совокупность институтов и механизмов системы эффективной внешнеэкономической деятельности в мире и Украине в условиях кризиса и государственного регулирования. **Целью написания статьи** является разработка практических и научно-методических рекомендаций по повышению эффективности внешнеэкономической деятельности Украины. **Методология проведения работы** – системно-структурные и сравнительные исследования (для понимания логики функционирования международных институтов, регулирующих торговлю в мире); монографический анализ (при изучении проблем улучшения модели международной специализации экономики Украины); статистически-экономический анализ (при оценке состояния и перспектив экспортно-импортных операций украинской экономики). **Результаты работы** – выявлено, что современная модель международной специализации экономики Украины является малоперспективной и неустойчивой к кризисным явлениям. Предложено системно повышать технологичность и инновационность отечественных экспортеров, что будет способствовать устойчивости и конкурентоспособности на внешних рынках даже во время кризисных явлений. Кроме того, необходимо внедрение обновленной государственной макроэкономической и финансово-инвестиционной политики в Украине для уменьшения влияния кризисных явлений в экономике и улучшения экспортно-импортного баланса товарооборота. **Выводы** – необходима целенаправленная политика поддержки экспортной активности украинских предприятий и фокусировка их на инновационность и нахождение новых рынков. В этом контексте необходимо сочетание мер макроэкономической и финансово-инвестиционной государственной поддержки по продвижению экспорта; а также введение налоговых и таможенных инструментов поддержки экспорта, упрощения процедур торговли и регуляторных требований для снижения транзакционных издержек экспортеров, активизация оказания технической помощи и финансовой поддержки экспорта, развитие и институализация механизмов информационной, правовой и методической поддержки экспортеров.

Ключевые слова: международная торговля, внешнеэкономическая деятельность Украины, экспорт, импорт, государственное регулирование международной торговли.

Ryzyuk Yevgeny,
*Candidate of Sciences (Economics), associate professor Senior Researcher
in the International Financial Sector Research Institute of Economics and
Management Forecasting «of the National Academy of Sciences of Ukraine.*

International trade as a factor of ensuring positive dynamics of export of Ukraine

The subject of the research is a set of institutions and mechanisms of a system of effective foreign trade activity in the world and in Ukraine in the conditions of crisis and state regulation. **The goal of writing this article** is to develop practical, scientific, and methodological recommendations to improve the efficiency of foreign trade of Ukraine. **The methodology of the work** is a system-structural and comparative research (to understand the logic of the functioning of international institutions regulating trade in the world); monographic analysis (when studying the problems of improving the model of international specialization of the Ukrai-

nian economy); statistical and economic analysis (in assessing the status and prospects of export-import operations of the Ukrainian economy). **Results of work**—it was revealed that the modern model of international specialization of the Ukrainian economy is unpromising and unstable to crisis phenomena. It is proposed to systematically increase the manufacturability and innovativeness of domestic exporters, which will contribute to sustainability and competitiveness in foreign markets, even during times of crisis. In addition, it is necessary to introduce an updated state macroeconomic and financial investment policy in Ukraine to reduce the impact of crisis in the economy and improve the export-import balance of trade. **Conclusions**—a targeted policy is needed to support the export activity of Ukrainian enterprises and focus on innovation and finding new markets. In this context, a combination of macroeconomic and financial-investment state support for export promotion is necessary; as well as the introduction of tax and customs instruments for export support, trade facilitation and regulatory requirements to reduce the transaction costs of exporters, the intensification of technical assistance and financial support for exports, the development and institutionalization of mechanisms for information, legal and methodological support for exporters.

Keywords: *international trade, foreign trade activities of Ukraine, export, import, state regulation of international trade.*

Постановка проблеми. Інтеграція економіки України у світогосподарські процеси супроводжується дедалі більшим залученням нашої країни до існуючої глобальної системи, що в сучасних умовах активно трансформує світоторговельні зв'язки і підходи до їх регулювання. Ці виклики відкривають як сприятливі перспективи, так і певні загрози у формуванні ефективної зовнішньоторговельної діяльності України за рахунок оптимального використання переваг світогосподарського та міжнародного поділу праці, руху капіталів, формування міжнаціональних ланцюгів створення товарів та послуг. Проблеми розуміння трансформації системи міжнародної торгівлі та її впливу на вітчизняну економіку й проблеми інтеграції України у світогосподарські процеси обумовлюють актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами теорії міжнародної торгівлі займалися такі видатні вчені, як: І. Дюмулен, В. Леонт'єв, Б. Олін, Д. Рікардо, П. Самуельсон, А. Сміт, Р. Торренс, Е. Хекшера ін. Також аналізом сучасного стану міжнародної торгівлі України зі світом займалися низка вітчизняних вчених: О. Г. Білорус, Т. П. Богдан, О. О. Борзенко, В. М. Геєць, А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник, В. Р. Сіденко та ін. Їх здобутки і напрацювання є ґрунтовними, але існуючі виклики деглобалізації та кризового стану світової економіки в І-й половині 2020 року обумовлюють оновлення існуючих правил, підходів і механізмів до стимулювання і розвитку більш стратегічно продуманої та прагматичної міжнародної торгівлі України зі світом.

Мета статті — проаналізувавши стан міжнародної торгівлі за останні 10-12 років в Україні і світі, а також враховуючи поширення кризових явищ у світовій економіці, сформувані обґрунтовані пропозиції в оновленні підходів до зовнішньоекономічної діяльності в Україні за рахунок найбільш дієвих і оптимальних заходів державного регулювання.

Виклад результатів дослідження. В умовах сучасної економічної глобалізації відбуваються певні динамічні трансформації у сфері міжнародної торгівлі. Так, до недавнього часу міжнародна торгівля у світі активно розвивалась, ставала все більш потужною, ліберальною і заснованою на загальноприйнятих правилах (з'явилась Генеральна угода з тарифів і торгівлі в 1947 році, яка в подальшому трансформувалась у СОТ в 1995 році). Зазначені угоди і посилення процесів глобалізації сприяли розвитку світової торгівлі, що заснована у відповідності до міжнародних правил і норм. Але суттєве економічне зростання та експортне домінування у світі Китаю призвело до того, що Президент США Д. Трамп і його адміністрація з 2016 року почали розглядати світову торгівлю через призму національної безпеки на засадах протекціонізму. Їх зусиллями США відходить від багатосторонніх угод і принципів міжнародної торгівлі до здійснення двосторонніх угод та переведення торгівлі у стан керованої, з використанням тарифів, квот, торгових преференцій. Останні угоди між США і Китаєм, Мексикою, Канадою, навіть країнами ЄС підтверджують вищезазначене. Пріоритетними завданнями Президента США і його адміністрації останні 4 роки є повернення робочих місць та зменшення торговельного дефіциту, тому найбільш потужна економіка світу в цілому змінила зовнішньоторговельні відносини, надала суттєвого імпульсу протекціоністським й обмежувальним заходам у міжнародній торгівлі, зменшила динаміку зростання світової економіки [1].

Всі ці заходи суттєво вплинули на динаміку світової торгівлі. Так, за даними UNCTAD у 2018 році світова торгівля товарами зросла в натуральному вираженні всього на 2,3%; у 2019 році обсяги міжнародної торгівлі товарами в порівнянні з 2018 роком, за попередніми оцінками, скоротились на 2,4 відсотка і становитимуть 19 трлн дол. США. Світова торгівля послугами в 2019 році зросла на 2,7% і складе 6 трлн дол. США. Для порівняння: в 2018 році цей приріст був набагато більшим – 7,7%, а в 2017 році – 7,9% [2].

Одним з провідних чинників зниження темпів міжнародної торгівлі є криза функціонування багатосторонньої системи регулювання торговельних відносин. Інституціонально СОТ та інші міжнародні організації не спроможні подолати проблеми багатосторонньої системи регулювання торговельних відносин у світі. Активно зростаючий протекціонізм (нетарифного характеру) з боку індустріально розвинених країн світу демонструє країнам, що розвиваються, – досягнення більшого доступу на ринки розвинених країн світу навряд чи може бути реалізовано в рамках СОТ або угоди про зону вільної торгівлі з ЄС. Тому Україні в цих умовах потрібно враховувати існуючі світові тенденції та переорієнтовуватись на країни з ринками, що формуються, та країни, що розвиваються. Крім того, різноманіття торгових інтересів у світі, існування переговорних альянсів, збільшення впливу на міжнародну торговельну політику таких країн як Китай, Індія, Бразилія, РФ, ПАР, Південна Корея; обумовлюють переформатування міжнародних центрів впливу у світовій торгівлі. В цьому процесі проявляються нові можливості, підходи,

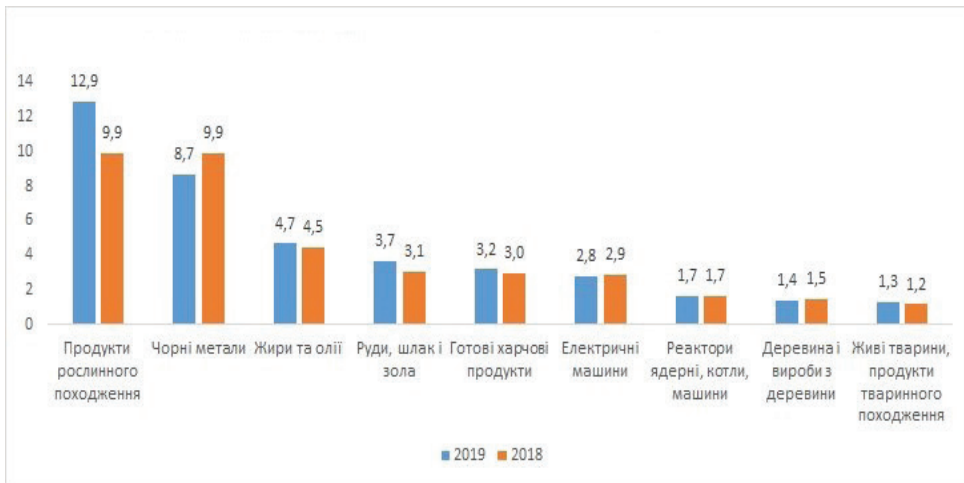
окреслюється нова архітектура міжнародної торгівлі у світі. Більш ефективними стають двосторонні та регіональні угоди [3].

Необхідно відзначити й те, що в цілому багатостороння торговельна система протистоїть сьогодні найглибшій кризі з моменту свого створення. Вперше під загрозою опинилися її найважливіші функції, такі як вироблення необхідних правил торгівлі і забезпечення ефективного функціонування механізму вирішення спорів. При цьому криза ризикує стати глибшою, якщо буде продовжуватися практика введення односторонніх обмежувальних заходів, що призводять часто до відповідних контрзаходів або до угод меркантилістського характеру. Особливу стурбованість викликає стан апеляційної інстанції (Апеляційного органу) всередині Органу з вирішення спорів СОТ. Ці та інші проблеми, що накопичилися, фактично відкидають глобальне економічне управління міжнародною торгівлею на 20 років назад [4].

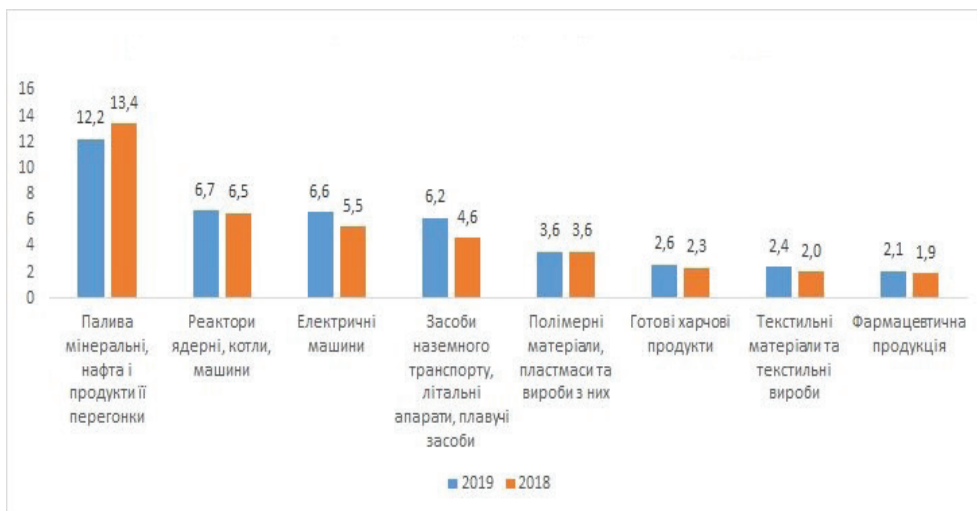
Крім прямого негативного впливу дії мит і обмежень, до зниження обсягів міжнародної торгівлі веде підвищення невизначеності в світі, наявність військово-політичних конфліктів. У таких умовах компанії відкладають рішення про інвестування, що здатні збільшити продуктивність, наслідки цього поширюються і на зайнятість. При цьому сучасними ключовими ризиками, які можуть спровокувати посилення спаду в торгівлі, є не тільки геополітичні конфлікти в Сирії, Україні, Південно-східній Азії, а й макроекономічні шоки, зокрема пов'язані з виходом Великобританії з Євросоюзу, приходом популістів у різних країнах світу до влади [5]. Також посилюватиме невизначеність волатильність на фінансових ринках, збільшення захворювання і подальше поширення епідемії коронавірусу в різних регіонах світу, пов'язані з погодою лиха, відсутність дієвих міжнародних механізмів гармонійного глобального зростання [6].

В цілому, для України вищезазначені тенденції обумовлюють проблему гармонізації багатостороннього, регіонального та двостороннього форматів регулювання у сфері торговельних відносин. Тому необхідно знайти баланс між глобальними та регіональними інститутами, коли вітчизняна економіка функціонуватиме на засадах реалізації вигідної їй стратегії довгострокового розвитку зовнішньоторговельних відносин. Але аналіз структури імпорту та експорту України по роках свідчить, що дієвої стратегії розвитку і оптимізації товарних експортно-імпортних операцій не існує. В розрізі основних груп товарів домінують сировинні товари, які створені на застарілих основних фондах, що є в значній мірі енергоємними та енерговитратними. Тому по товарах експорту вже понад 20 років домінують чорні метали, руди, шлак і попіл. В останні 10-12 років до них додалась група товарів агропромислового комплексу низької переробки /продукти рослинного походження, жири та олія, готові харчові продукти/ (рис. 1). По імпорту системно домінують палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки; реактори ядерні, котли і машини; електричні машини та транспортні засоби (рис. 2). Тобто у значних обсягах за валюту купуємо нафту, газ, високовартісну продукцію машинобудування і транспортування.

Рис. 1. Експорт товарів України в розрізі їх видів за 2018-2019 рр., млрд. дол. США

Рис. 2. Імпорт товарів України в розрізі їх видів за 2018-2019 рр., млрд дол. США [7]

В Україні обсяги імпорту системно переважають обсяги експорту, тому це загрожує розгортанню кризових явищ у соціально-економічному середовищі нашої держави. Станом на початок 2020 року Україна має хронічний торговий дефіцит, починаючи з 2006 року (табл. 1), що обумовлює зміну підходів до стратегії реалізації довгострокового розвитку зовнішньоторговельних відносин.

Таблиця 1.

**Динаміка зовнішньоторгового балансу товарів і послуг України,
2008-2019 рр. млн. дол. США**

Показники	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Баланс товарів та послуг	-14350	-1953	-3984	-10157	-14326	-15594	-4606	-2362	-6453	-8644	-11367	-12117
Баланс товарів	-16091	-4307	-8388	-16252	-19478	-19977	-7128	-3455	-6942	-9663	-12714	-13947
Експорт товарів	67717	40394	52191	69418	70236	64997	50552	35420	33560	39701	43341	46115
Імпорт товарів	83808	44701	60579	85670	89714	84974	57680	38875	40502	49364	56055	60062
Баланс послуг	1741	2354	4404	6095	5152	4383	2522	1093	489	1019	1347	1830
Експорт послуг	17895	13859	17064	19426	19799	20485	14884	12442	12448	14167	15794	17265
Імпорт послуг	16154	11505	12660	13331	14647	16102	12362	11349	11959	13148	14447	15435

* Попередні дані. Складено за даними НБУ

Аналіз табл. 1 свідчить, що в Україні системної тенденції до покращення зовнішньоторговельного балансу послуг і товарів не спостерігається, а по балансу товарів взагалі відзначається негативна динаміка, що останні 4-5 років суттєво погіршується (з -3,455 млрд дол. США у 2015 р. до -13,947 млрд дол. США у 2019 р.). Такі тенденції формують серйозні виклики для економічної безпеки і стабільності соціального середовища України.

Високий рівень відкритості вітчизняної економіки свідчить про важливість зовнішньої торгівлі як одного з основних чинників економічної динаміки. Разом з тим, міжнародне середовище стає все більш конкурентним і швидкозмінюваним. Відтак для України зміни у показниках зовнішньої торгівлі набувають визначального значення для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки і стійкого економічного зростання. Маються на увазі світові цінові коливання на різних ринках, що зумовлюють корекцію товарної і технологічної спеціалізації України в міжнародній торгівлі, а також значна вразливість економіки країни до зовнішніх дестабілізаторів, особливо в умовах фінансової чи економічної кризи. При цьому, починаючи з 2005-2008 рр. за всіма товарними групами (крім харчових продуктів) темпи приросту імпорту були вищими, ніж динаміка експорту. Загальне пригальмовування експорту, особливо в 2009, 2014-2015 рр., обумовлено його сировинною спеціалізацією, низькою диверсифікованістю і залежністю, передусім у розрізі ринків, при скороченні попиту на традиційні товари вітчизняного експорту.

В цілому за останні 15 років посилилася сировинна залежність України – найбільше зростав експорт сировинних і низькотехнологічних виробництв. Натомість сукупна частка машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання склала в 2019 році 4,465 млрд дол. США в експортованих товарах з України, що є лише 95,9% до 2018 року; частка від загальноекспортованих товарів – 8,9%. У 2013 році ця частка складала 11% на суму 6,975 млрд дол. США, в 2010 році – 11% (5,670 млрд дол. США), в 2008 році – 10,1% (4,977 млрд дол. США), в 2004 році – 9,3% (3,031 млрд дол. США).

Тривала тенденція домінування в структурі експорту України сировинних товарів і товарів з низьким рівнем технологічної обробки та зниження в його структурі товарів з високим рівнем технологічної обробки обумовлює формування оновленої стратегії зовнішньоекономічної діяльності. Останні показники промислового виробництва в Україні свідчать про ймовірність втрати промислового потенціалу. Так, після ескалації військового конфлікту на Сході країни, що призвело до значного руйнування та пошкодження промислових об'єктів й інфраструктури Донбасу, скорочення промислового виробництва в 2014 році склало -10,1%; в 2015 році – -13,4%; у 2016 році відбулось незначне відновлення на +2,8%; в 2017 році – +0,4%; в 2018 році – +1,1%; в 2019 році знову спостерігається падіння до -1,8%. По суті втрачені позиції так і не було відновлено, в тому числі і за рахунок нових ринків збуту (в рамках угоди про зону вільної торгівлі з ЄС) [8].

Динаміка зовнішньої торгівлі товарами в Україні протягом останніх 15 років мала нестійкий характер, зазнаючи різких коливань у періоди глобальної нестабільності. При цьому закріплюються позиції України як виробника і постачальника сировинної та низькотехнологічної продукції. В цьому контексті відзначимо, що переважна частина українського експорту, зокрема аграрна продукція, метали, значна частина хімічної продукції, харчові продукти, які є товарами з досить низьким рівнем доданої вартості, їх експорт значно залежить від коливань цін на світових ринках. Відтак сформувалася мало-перспективна модель міжнародної спеціалізації економіки України, яка може бути конкурентоспроможною на зовнішньому ринку значною мірою за рахунок переваг у вартості природних ресурсів і робочої сили, а не технологічних переваг.

До цього додаються сучасні виклики, що пов'язані з поширенням епідемії коронавірусу у світі в І-й половині 2020 року, яка призвела до кризових явищ у світовій економіці та фінансах. Пригальмовуються глобальні фрагментовані по всьому світі ланцюги створення вартості, світовий попит падає, суттєво знижується активність міжнародної торгівлі й виробництва, призупиняється міжнародна кооперація і співпраця. Цілі регіони світу знаходяться на карантині (Китай, США, Італія, Іспанія, Великобританія, Німеччина, Франція, Україна тощо). Тому у зв'язку з пригальмовуванням світової економіки і міжнародної торгівлі відбулась зустріч країн «ОПЕК+» для того, щоб регульовано знизити обсяг видобутку нафти і газу, але переговори із зниження видобутку на 1,5 млн барелів на добу до кінця 2020 року провалились. Проти цієї пропозиції виступила РФ і Казахстан. Одразу ця подія вплинула на фондові біржі світу, відбулось різке найбільше падіння цін на нафту (з 1991 року ціна вперше впала на понад 30%). Цінова війна між РФ, Казахстаном та Саудівською Аравією разом з новинами про коронавірус (підтверджених випадків вірусу досягло понад 1,5 млн по всьому світу станом на квітень 2020 р.) суттєво вплинуло на системне зниження фондових бірж майже всіх країн світу. Нафтогазова сфера, фінансова і туристична галузь, сервісні організації, готельно-ресторанний сектор, транспорт – представники корпоративного сектору цих галузей увійшли в число компаній, акції яких впали найзначніше за підсумками торгів на фондових майданчиках провідних бірж світу [9].

Станом на 1 квартал 2020 року деякі вчені вже прогнозують значні втрати від цієї епідемії. Так, за даними міжнародного видання «Business Insider», вчені Австралійського національного університету змодельювали сім сценаріїв впливу епідемії коронавірусу (COVID –19) на світову економіку. У міру поширення коронавірусу SARS-CoV-2 при оптимістичному сценарії його жертвами стануть 15 мільйонів осіб, а світовий ВВП втратить 2,4 трлн дол. США. Навіть у моделі низького впливу на світову економіку – або в найкращому сценарії з семи, що, як наголошується в документі, не були остаточними, – дослідники оцінюють втрату глобального ВВП у розмірі 2,4 трлн дол. США, з імовірною кількістю загиблих в 15 млн осіб. Вони змодельювали свої оцінки за прикладом пандемії грипу в Гонконзі, від спалаху якого в 1968-1969 роках загинули близько 1 мільйона людей.

У моделі високого ступеня тяжкості, змодельованої після пандемії іспанського грипу, через яку в період з 1918 по 1920 роки в світі загинуло приблизно 17-50 мільйонів осіб, глобальні втрати ВВП можуть досягати 9 трлн дол. США. За цією моделлю кількість загиблих перевищує 68 мільйонів осіб [10].

Враховуючи вищезазначене, для України найближчим часом формується низка суттєвих викликів: безпекових, торговельно-економічних і фінансових. Так, значна поширеність епідемії в глобалізованому світі може суттєво вплинути на людський потенціал України, на підвищення рівня захворюваності, на збільшення показників смертності в країні тощо. Торговельно-економічна діяльність також пригальмовується в світі, й це несе ризики суттєвих втрат від зниження попиту та падіння цін на основні експортні товари України, на подальше скорочення ВВП України. Криза, значна волатильність і падіння провідних фондових бірж світу обумовить відтік капіталу з країн, що розвиваються, та країн з ринками, що формуються в найменш ризиковані активи розвинених країн світу (валюти і державні облигації). Очікується підвищення відсоткових ставок для країн з ринками, що формується, і це означає відтік іноземного капіталу з України, призупинення інвестиційних проектів нерезидентів, підвищення вартості обслуговування валютних кредитів для державних органів влади і бізнесу.

На даному етапі розвитку світової економіки у короткостроковій перспективі буде превалювати несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура на багатьох ринках, що обумовить зменшення обсягів виробництва в Україні. В умовах традиційно високої відкритості економіки країни це обумовлює значну чутливість вітчизняної економіки до зовнішніх чинників, швидко й інтенсивну сприйнятливність різного роду кризових тенденцій.

Перед макроекономічною та фінансово-інвестиційною політикою українського уряду стоять наступні завдання:

- гарантування повноцінного функціонування життєво важливих секторів та інституцій;
- надання ресурсів і компенсації для людей, що найбільш постраждали від епідемії;
- налагодження і покращення взаємодії між роботодавцем та робітниками в нових умовах карантину та обмеженого функціонування економіки;
- впровадження програми відстрочки платежів, надання кредитних ресурсів для відновлення та гарантій для організацій із найбільш постраждалих галузей на прозорих і транспарентних умовах;
- державне кредитування, гарантії і підтримка мають зосереджуватись в умовах кризи на соціальне спрямування, в першу чергу, збереження робочих місць, регулярну підтримку вимушено непрацюючого персоналу, пошук резервів і умов віддаленого ефективного співробітництва з робітниками та партнерами;
- підтримка достатньої ліквідності підприємств за рахунок стимулюючої політики НБУ, підтримання ним прогнозовано-стабільних коливань курсу національної валюти, активного моніторингу банківської системи та фінансових посередників, підтримка фінансового

ринку депозитними сертифікатами НБУ і ОВДП Міністерства фінансів України;

– перегляд бюджетних витрат, доходів і прогнозів, формування фонду боротьби з епідемією та фонду стабілізації і протидії кризовим фінансово-економічним явищам.

Внаслідок заходів щодо стримування поширення вірусу і стимулювання економічних агентів відбудеться підвищення рівня державного боргу, а також інфляція. Для розвинених країн світу і більшості країн світу, що розвиваються, – це не є проблема, але для України існують суттєві виклики, враховуючи слабкі зовнішньоекономічні позиції та низький рівень золотовалютних резервів. Тому необхідно філігранно розрахувати заходи на стримування епідемії та економічне відновлення, враховуючи розумні рамки збільшення дефіциту бюджету, валютних коливань, а також статей переформатованого державного бюджету. Для України бюджетне стимулювання в таких кризових умовах є необхідним механізмом швидкого відновлення і перезапуску економіки [11].

Відзначимо, що криза – це не тільки ризики і втрати, це також і поява нових можливостей, особливо у зовнішньоекономічному просторі навколо України. Коли криза закінчиться і буде попит на світових ринках, то швидке реагування економіки країни на задоволення цього попиту надасть конкурентної переваги та виведе економіку країни-виробника з кризового стану. Тому доцільним є для України формування оновленої стратегії зовнішньоекономічної експансії на засадах високоефективності та прагматичності.

Значна технологічність та інноваційність сприяє стійкості та конкурентоздатності на зовнішніх ринках навіть під час кризових явищ. Крім того, значна диверсифікованість ринків також переорієнтовує зовнішню торгівлю на регіони більш швидкого відновлення та сприяє відновленню виробництва в Україні. Тому обумовлена експортноорієнтованість української економіки спонукає до цілеспрямованої політики підтримки експортної активності українських підприємств та фокусування їх на інноваційність і знаходження нових ринків.

Запроваджений фонд стабілізації і протидії кризовим фінансово-економічним явищам (якщо повноцінно так і не запрацює експортно-кредитне агентство) має для найбільш активних експортерів високотехнологічної продукції, як мінімум, – страхувати товари на експорт, надавати гарантії експортерам і надавати кредити покупцям високотехнологічної експортної продукції України; а, як максимум – інвестувати і надавати пільгові кредити у найбільш перспективні експортноорієнтовані та імпортозамінні товари й технології. Ця діяльність доцільна при активізації економічної дипломатії, посиленні торговельно-економічних місій, фокусуванні на найбільш перспективних країнах споживання української продукції. Також суттєвим фактором покращення функціонування підприємницького середовища в Україні є наведення порядку з контрабандою (забезпечення справедливих умов митного оформлення імпорту), боротьба з правовим нігілізмом і порушенням прав власності, унеможливлення рейдерських захватів і практик, суттєве зниження корупції в судах і правоохоронних органах, зменшення монополізації економіки Укра-

їни. Всі ці дії разом комплексно й суттєво посилять конкуренцію на внутрішньому ринку, сприятимуть інноваційності та активізації маркетингових зусиль, а тому посилять позиції вітчизняного бізнесу на світових ринках.

Крім того, існуючі зовнішньоекономічні умови і внутрішня структура економіки України обумовлюють важливість поєднання заходів з просування експорту із запровадженням гнучких податкових та митних інструментів підтримки експорту. Є доцільність й у спрощенні процедур торгівлі та регуляторних вимог для зниження трансакційних витрат експортерів, активізації надання технічної допомоги і консультативно-експертної підтримки експорту; розбудови та інституціоналізації механізмів інформаційної, правової та методичної підтримки експортерів. Реалізація цих заходів сприятиме активізації експортної діяльності і зростанню обсягів експорту, покращенню структури експорту внаслідок випереджаючого зростання експорту готової продукції з високим рівнем доданої вартості, високотехнологічної продукції, освоєнню українськими виробниками нових ринків, зниженню витрат на здійснення експортної діяльності, зниженню і виконанню митних процедур і формальностей [12;13;14].

Висновки. Сучасна глобалізація, відкритість до можливостей і загроз у світовій економіці, підвищення конфліктності між країнами, як на регіональному, так і на глобальному рівні й, особливо, світова криза, пов'язана з епідемією коронавірусу, вимагає від України оперативних і стратегічно вивірених програм, вибудовування більш динамічних стосунків, прагматичних рішень, гнучкої і ефективної дипломатії, яка б захищала українські інтереси та цінності. На сучасному етапі розвитку економіки України відзначимо найбільші загрози – це слабкі можливості для боротьби з епідемією, згортання економічних процесів, надмірно залежна від зовнішньої кон'юнктури й погано диверсифікована в основному сировинно орієнтована вітчизняна економіка. Тому необхідно посилювати міжнародну конкурентоспроможність українських галузей, сприяти розширенню внутрішнього ринку за рахунок вітчизняного товаровиробника. Найбільш дієвим є стимулювання націленості вітчизняних бізнес-структур на випуск продукції з більшою доданою вартістю і включенням їх до міжнародних ланцюгів створення доданої вартості; здійснення основоположних змін у структурі національної економіки та формування нового інноваційно сприятливого середовища для національного розвитку в цілому. Такий підхід дає можливість адаптувати зовнішньоекономічний сектор економіки України до сучасних викликів глобалізації і зменшити вплив зовнішніх кризових явищ на внутрішній стан вітчизняного підприємництва [15].

Список використаних джерел

1. Peter Coy Free Trade Is Dead. Long Live Managed Trade / Bloomberg Businessweek / 23 января 2020 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-23/the-decades-of-u-s-led-trade-liberalization-are-over?srnd=businessweek-v2>

2. **Свежая** статистика: международная торговля товарами сокращается, потребительские цены растут, рост населения планеты замедляется / *Новости ООН: Экономическое развитие* / 10 декабря 2019 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://news.un.org/ru/story/2019/12/1368851>

3. **Шкутько О.Н.** Многогранное регулирование торговых отношений: потенциал и возможности трансформации / *Економічний вісник університету*. – Выпуск № 37/1. 2018. – с.155-161 file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/mnogostoronnee-regulirovanie-torgov-h-otnosheniy-potentsial-i-vozmozhnosti-transformatsii.pdf

4. **Портанский А.П.** Перспективы и риски трансформации системы регулирования мировой торговли: глобальный и мегарегиональный аспекты / Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук / Федеральное государственное бюджетное научное учреждение «Национальный исследовательский институт мировой экономики и международных отношений имени Е.М. Примакова Российской академии наук» (ИМЭМО РАН) / спец. 08.00.14 – Мировая экономика. – Москва. – 2019. – с.365

5. **Холодковский К.** Глобализация vs национальное государство – попятное движение? / *Мировая экономика и международные отношения* / Том 63 №12 / Декабрь 2019. – с.5-14

6. **Posen A.S.** The Future of the Global Economy: Integration or Fragmentation? / 28.10.2019 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020](https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/future-global-economy-integration-or-fragmentation; Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? / IMF. World Economic Outlook / January 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <a href=)

7. **Товарна** структура зовнішньої торгівлі у 2019 році / Державний служба статистики України / *Економічна статистика / Зовнішньоекономічна діяльність* / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1219_u.htm

8. **Індекси** промислової продукції за видами діяльності / Державна служба статистики України / *Економічна статистика* / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. **Inae Oh** Stock Markets Plunge Across the World as Coronavirus Sparks Oil Price War / *Mother Jones / Politics* / 9 March 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.motherjones.com/politics/2020/03/stock-markets-coronavirus-oil/>; Laura He, Clare Duffy and Julia Horowitz US stocks halted after falling 7%. Global stocks plunge as oil crashes and coronavirus fear spreads / *CNN Business* / Marh 9, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://edition.cnn.com/2020/03/08/investing/stock-dow-futures-coronavirus/index.html>

10. **Rosy Perper** As the coronavirus spreads, one study predicts that even the best-case scenario is 15 million dead and a \$2.4 trillion hit to global GDP / *Business Insider* / 05.03.2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.businessinsider.com/coronavirus-death-toll-global-gdp-loss-australian-national-university-study-2020-3>

11. **G.Dell’Ariccia, P.Mauro, A.Spilimbergo, J.Zettelmeyer** Economic Policies for the COVID-19 War / *IMF: Global economy* / April 1, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://blogs.imf.org/2020/04/01/economic-policies-for-the-covid-19-war/>

12. **Зовнішня** торгівля України: XXI століття: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Н.О. Іксарова [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. – 600 с.

13. Редзюк С.В. Вплив економічних процесів і державного регулювання на розвиток фондової біржі / Дослідження міжнародної економіки, Вип.4. – 2011. – с.76-88
14. Редзюк С.В. Еволюція впливу фондових бірж на соціально-економічне середовище світу / Економічний часопис-XXI, Випуск 3-4(1), 2013. – с.10-13
15. Редзюк С.В. Інвестиційно-інноваційна стратегія розбудови економіки України / Науково-технічна інформація, Випуск 1. – 2012. – с.17-22

References

1. Peter Coy Free Trade Is Dead. Long Live Managed Trade / Bloomberg Businessweek / 23 yanvarya 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-23/the-decades-of-u-s-led-trade-liberalization-are-over?srnd=businessweek-v2>
2. Svezhaya statistika: mezhdunarodnaya torgovlya tovarami sokrashchaetsya, potrebitel'skie tseny rastut, rost naseleniya planety zamedlyaetsya / Novosti OON: Ekonomicheskoe razvitie / 10 dekabrya 2019 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://news.un.org/ru/story/2019/12/1368851>
3. Shkut'ko O.N. Mnogostronnee regulirovanie torgovykh otnoshenii: potentsial i vozmozhnosti transformatsii / Ekonomichnii visnik universitetu. – Vipusk № 37/1. 2018. – p.155-161 file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/mnogostoronnee-regulirovanie-torgov-h-otnosheniy-potentsial-i-vozmozhnosti-transformatsii.pdf
4. Portanskii A.P. Perspektivy i riski transformatsii sistemy regulirovaniya mirovoi torgovli: global'nyi i megaregional'nyi aspekty / Dissertatsiya na soiskanie uchenoi stepeni doktora ehkonomicheskikh nauk / Federal'noe gosudarstvennoe byudzhethnoe nauchnoe uchrezhdenie «Natsional'nyi issledovatel'skii institut mirovoi ehkonomiki i mezhdunarodnykh otnoshenii imeni E.M. Primakova Rossiiskoi akademii nauK» (IMEHMO RAN) / spets. 08.00.14 – Mirovaya ehkonomika. – Moskva. – 2019. – p.365
5. Kholodkovskii K. Globalizatsiya vs natsionalnoe gosudarstvo – popyatnoe dvizhenie? / Mirovaya ehkonomika i mezhdunarodnye otnosheniya / Tom 63 №12 / Dekabr 2019. – p.5-14
6. Posen A.S. The Future of the Global Economy: Integration or Fragmentation? / 28.10.2019 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: [https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/future-global-economy-integration-or-fragmentation; Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? / IMF. World Economic Outlook / January 2020 / \[Elektronnii resurs\]. – Rezhim dostupu: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020](https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/future-global-economy-integration-or-fragmentation; Tentative Stabilization, Sluggish Recovery? / IMF. World Economic Outlook / January 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/01/20/weo-update-january2020)
7. Tovarna struktura zovnishnoi torgivli u 2019 rotsi / Derzhavni sluzhba statistiki Ukraini / Ekonomichna statistika / Zovnishnoekonomichna diyalnist' / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1219_u.htm
8. Indeksi promислоvoi produktsii za vidami diyal'nosti / Derzhavni sluzhba statistiki Ukraini / Ekonomichna statistika / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Inae Oh Stock Markets Plunge Across the World as Coronavirus Sparks Oil Price War / Mother Jones / Politics / 9 March 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.motherjones.com/politics/2020/03/stock-markets-coronavirus-oil/>; Laura He, Clare Duffy and Julia Horowitz US stocks halted after

falling 7%. Global stocks plunge as oil crashes and coronavirus fear spreads / CNN Business / Marh 9, 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://edition.cnn.com/2020/03/08/investing/stock-dow-futures-coronavirus/index.html>

10. **Rosy Perper** As the coronavirus spreads, one study predicts that even the best-case scenario is 15 million dead and a \$2.4 trillion hit to global GDP / Business Insider / 05.03.2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.businessinsider.com/coronavirus-death-toll-global-gdp-loss-australian-national-university-study-2020-3>

11. **G. Dell’Ariccia, P. Mauro, A. Spilimbergo, J. Zettelmeyer** Economic Policies for the COVID-19 War / IMF: Global economy / April 1, 2020 / [Elektronnii resurs]. – Rezhim dostupu: <https://blogs.imf.org/2020/04/01/economic-policies-for-the-covid-19-war/>

12. **Zovnishnya** torhivlya Ukraïni: KHKHI stolittya: monografiya / A.A. Mazaraki, T.M. Melnik, N.O. Iksarova [ta in.]; za zag. red. A.A. Mazaraki. – Kiyv: Kiyv. nats. torh.- ekon. un-t, 2016. – 600 p.

13. **Redzyuk Y.V.** Vpliv ekonomichnikh protsesiv i derzhavnogo regulyvannya na rozvitok fondovoï birzhi / Doslidzhennya mizhnarodnoi ekonomiki, Vip.4. – 2011. – p.76-88

14. **Redzyuk Y.V.** Evolyutsiya vplivu fondovikh birzh na sotsialno-ekonomichne seredovishche svitu / Ekonomichnii chasopis-XXI, Vipusk 3-4 (1), 2013. – p.10-13

15. **Redzyuk Y.V.** Investitsiino-innovatsiina strategiya rozbudovi ekonomiki Ukraïni / Naukovo-tekhnichna informatsiya, Vipusk 1. – 2012. – s.17-22

УДК 338

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.3

Громоздова Лариса Василівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри регіоналістики і туризму ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
https://orcid.org/ORCID_ID_0000-0002-4077-9229
gromozdovag@gmail.com

Аблова Олена Костянтинівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри регіоналістики і туризму ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
o.ablova@gmail.com

Студеннікова Інна Володимирівна

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
studennikova@ukr.net

Громоздов Володимир Володимирович

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID 0000 0002 6833 6462
gromozdovag@gmail.com

Маляревський Віктор Миколайович

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
mvn999@ukr.net

Смірнова Олена Юріївна

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
smirnovalenas@gmail.com

Бужинна Аліна Анатоліївна

бакалавр ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
buzinna@bk.ru

РОЗВИТОК СТАРТАП-СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Метою статті є наведення результатів дослідження туристичного потенціалу України, аналіз тенденцій розвитку стартап-середовища, визначення заходів, спрямованих на забезпечення розвитку стартапів у туристичному бізнесі. **Об'єктом дослідження** є процес організації стартапів у туристичному бізнесі. **Предметом дослідження** є теоретичні та практичні аспекти організації та перспективи розвитку стартапів у туристичному бізнесі України. **Методологічними основами дослідження** є системно-аналітичний метод, який сприяє теоретичному узагальненню наукових концепцій, розробок, пропозицій провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених проблемам формування стартапів у туризмі. Методи економічного і статистичного аналізу використовуються для дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку стартапів у туристичному бізнесі України. **Наукова новизна** статті полягає у тому, що стартап-технології розглянуті як ефективна форма впровадження інноваційних ідей у туристичній індустрії. **Висновки та пропозиції.** Таким чином, стартап-технології у туристичному бізнесі сьогодні є ключовим інструментом ефективної комунікації місцевих влад, громадських і бізнес-структур з глобальною аудиторією потенційних туристів. Визначено, що туристичні стартап-проекти – це ефективний інструмент для налагодження партнерських відносин між українськими та міжнародними компаніями, що активізує залучення грантів і прямих інвестицій, сприяє виходу українських підприємств сфери туризму на світові ринки, є дієвим механізмом міжнародної презентації нових туристичних продуктів України. Наукові результати – дослідження слугують теоретико-методичною, інформаційно-аналітичною і практичною основою для раціоналізації організації стартапів у туристичному бізнесі України. Загалом, проведена робота дає можливість оцінити потенціал країни, а також визначити заходи, спрямовані на забезпечення розвитку стартапів у туристичному бізнесі.

Ключові слова: туризм, туристичний бізнес, стартап-проект, стартап-технологія

Громоздова Лариса Васильевна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри регіоналістики
і туризму ГВУЗ Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Аблова Елена Константиновна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри регіоналістики
і туризму ГВУЗ Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Студеннікова Інна Владимировна,
*аспірант ГВУЗ Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Громоздов Владимир Владимирович,
*аспірант ГВУЗ Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Малярєвський Виктор Николаевич,
*аспірант ГВУЗ Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Смирнова Елена Юрьевна,

*аспирант ГВУЗ Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана*

Бузынна Алина Анатольевна,

*бакалавр ГВУЗ Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана*

Развитие стартап-среды в Украине

Целью статьи является приведение результатов исследования туристического потенциала Украины, анализ тенденций развития стартап-среды, определение мер, направленных на обеспечение развития стартапов в туристическом бизнесе. **Объектом исследования** является процесс организации стартапов в туристическом бизнесе. **Предметом исследования** являются теоретические и практические аспекты организации и перспективы развития стартапов в туристическом бизнесе Украины. **Методологическими основами исследования** является системно-аналитический метод, на основе которого осуществлено теоретическое обобщение научных концепций, разработок, предложений ведущих отечественных и зарубежных ученых, посвященных проблемам формирования стартапов в туризме. Методы экономического и статистического анализа используются для исследования современного состояния и тенденций развития стартапов в туристическом бизнесе Украины. **Научная новизна** статьи заключается в том, что стартап-технологии рассмотрены как эффективная форма внедрения инновационных идей в туристической индустрии. **Выводы и предложения.** Таким образом, стартап-технологии в туристическом бизнесе на сегодняшний день являются ключевым инструментом эффективной коммуникации местных властей, общественных и бизнес-структур с глобальной аудиторией потенциальных туристов. Определено, что туристические стартап-проекты – это эффективный инструмент для налаживания партнерских отношений между украинскими и международными компаниями, активизирует привлечение грантов и прямых инвестиций, способствует выходу украинских предприятий сферы туризма на мировые рынки, является действенным механизмом международной презентации новых туристических продуктов Украины. Научные результаты исследования служат теоретико-методической, информационно-аналитической и практической основой для рационализации организации стартапов в туристическом бизнесе Украины, дают возможность оценить потенциал страны, а также определить меры, направленные на обеспечение развития стартапов в туристическом бизнесе.

Ключевые слова: туризм, туристический бизнес, стартап-проект, стартап-технология

Hromozdova Larysa,

PhD, Associate Professor of the Department of Regions and Tourism of the the SHEE«Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Ablova Olena,

PhD, Associate Professor of the Department of Regions and Tourism of the the SHEE«Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Studennikova Inna,

Postgraduate Student of the the SHEE«Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Hromozdov Volodymyr,

Postgraduate Student of the the SHEE«Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Maliarevsky Victor,

Postgraduate Student of the the SHEE«Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Smirnova Olena,

Postgraduate Student of the the SHEE«Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Buzynna Alina,

Bachelor of the the SHEE«Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Analysis of trends in the development of startup environment in ukraine

The purpose of the article is presentation of research results of the tourism potential in Ukraine, analysis of trends in the development of startup environment, definition of measures, directions to ensure the development of startups in the tourism business. **The object of study** is the process of organizing startups in the tourism business. **The subject of research** is theoretical and practical aspects of the organization and prospects of development of startups in the tourism business of Ukraine. **The methodological basis of the study** is a system-analytical method that contributes to the theoretical generalization of scientific concepts, developments, proposals of leading domestic and foreign scientists on the problems of forming startups in tourism. Methods of economic and statistical analysis are used to study the current state and trends of startups in the tourism business of Ukraine. **The scientific novelty** of the article is that startup technologies are considered as an effective form of implementing innovative ideas in the tourism industry. **Conclusions.** Thus, today startup technologies in the tourism business are a key tool for effective communication of local authorities, public and business structures with a global audience of potential tourists. It is determined that tourism startup projects are an effective tool for establishing partnerships between Ukrainian and international companies, which intensifies grants and direct investments, promotes the entry of Ukrainian tourism enterprises into world markets, is an effective mechanism for international presentation of new tourism products in Ukraine. The scientific results of the study serve as a theoretical and methodological, information-analytical and practical basis for streamlining the organization of startups in the tourism business of Ukraine. In general, the work provides an opportunity to assess the potential of the country, as well as to identify measures to ensure the development of startups in the tourism business.

Keywords: *tourism, tourism business, startup project, startup technology.*

Актуальність теми дослідження. Сьогодні чітко дає зрозуміти, що стартап-технології у туристичному бізнесі є вимогою часу, що дозволить відкрити нові можливості для інноваторів, які знаходяться на стадії розвитку та мають у своїй основі амбіційну, інноваційну ідею і перспективний продукт та роблять туризм доступним для різних категорій населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед зарубіжних та вітчизняних дослідників, наукові праці яких зорієнтовані на розроблення теоретико-методологічних основ формування та роботи стартапів у туризмі, слід зазначити наступних: Л. Гладка, Є. Колеснік, Н. Ситник, А. Ковальова, С. Бланк, Д. Збанацький, О. Мрихіна, Ф. Лалу, П. Тіль, Н. Івашова, Б. Дорф, Е. Райз, В. Геєць, А. Касич, А. Джура.

У туристичному бізнесі під стартапами розуміють компанії чи тимчасові організаційні структури у сфері організації відпочинку, які створені для пошуку масштабної, рентабельної моделі-бізнесу та її поширення. Вони сприяють збільшенню інструментарію інноваційної політики у сфері туризму, впливають на вирішення проблем та завдань, спираючись на технічні розробки. Передбачають адаптацію наявних технологічних можливостей під перспективні потреби ринку рекреаційно-туристичних послуг. У межах нової компанії можливо створити унікальний програмний продукт, який надасть його користувачам інноваційні послуги та може стати популярним у найближчій перспективі.

Стартап-проекти в туризмі за підсумками останніх років стали одним з найпопулярніших напрямків у бізнесі. Наприклад, онлайн-гіди по музеях, індивідуальні кулінарні тури, незвичайні ідеї на вихідні дні. Стартап-проект у туристичному бізнесі – це проект, який спрямований на продаж квитків, туристичних путівок, інтерактивних карт і маршрутів [4].

Основними факторами розвитку стартап-проектів у туристичному бізнесі є:

- здійснюються на кошти інвесторів, які несуть характер субсидій, тобто необов'язкові до повернення;
- дуже висока прибутковість у разі успіху реалізації проекту (цей фактор привертає до подібного формату ведення бізнесу як підприємців, так і інвесторів);
- успіх подібного формату підприємництва за кордоном [2, с. 41-45].

Стартап-проекти у туристичному бізнесі спрямовані насамперед на створення нового або зміну вже існуючого туристичного продукту, освоєння нових ринків, застосування комунікаційних та інформаційних технологій, вдосконалення послуг у туристичній галузі (готелі, транспорт), забезпечують дохід туристичного підприємства, що збільшує імідж регіону і держави в цілому. Основна причина позитивного розвитку стартапу – його висока мобільність. Це відмінна альтернатива численним турагентствам – всі популярні дороги і міста на одному ресурсі [4, с. 16-18].

За останні роки стартап-технології в турбізнесі України набувають все більшої популярності, збільшилась не лише кількість проектів, але і обсяг інвестицій в них. Для нашої країни – це новий досвід, але розвиватися і виходити на глобальний ринок інноваційних технологій можливо саме за допомогою стартап-технологій.

Сьогодні стартап-проекти в Україні набувають все більшого розвитку, адже криза змушує початківців бути більш креативними. За версією світового рейтингу стартап сервісу «STARTUP RANKING», в якому досліджувалась ситуація в 150 країнах, Україна посіла 35 місце. Дослідники нарахували 84 стартап-проекти, що є досить високим результатом. На сьогоднішній день у туристичному бізнесі України широкого використання набули стартап-технології, які ефективно використовуються в туроперейтингу, а саме в процесі використання програм електронного бронювання та складання турів.

Технологічні зв'язки туроператорів та турагентств, туроператорів та підприємств, що надають послуги гостинності, харчування, банків,

страхових компаній здійснюються практично повністю через використання електронних каналів зв'язку, Інтернету, міжнародних дистриб'юторських систем, глобальних електронних систем резервування.

Часто споживач може самостійно замовити квитки, номер готелю чи путівку за допомогою оснащених відповідними системами інтернет-сайтів авіакомпаній, готелів, турфірм, тобто мова йде про різноманітні інтернет-смарт-додатки в режимі онлайн, які мають вже і відгуки від туристів, а саме: «Booking» – бронювання готелів, «idealo Hotel» – шукає ціни на готелі, будинки і проживання, порівнює їх і дозволяє здійснити бронювання, «TripAdvisor» – готелі, авіабілет, ресторани, «Trivago» – порівнює ціни і знаходить ідеальний готель, «Agoda» – бронювання готелів, «Momondo» – авіабілет та готелі, «Hotels.com» – бронювання готелів.

Натомість, у туристичному бізнесі України діють та успішно розвивають лише декілька стартап-технологій, а саме:

1. «Tripmysdream» – український сервіс, який допомагає знайти найвигідніші пропозиції щодо перельоту та проживання під заданий бюджет. Користувачеві досить вказати побажання і бюджет поїздки, а сервіс сам підбере найкращі напрями, проаналізує і видасть найдешевші рейси і варіанти проживання.

2. «MUSHROOM» – унікальний та альтернативний ресурс, який, на основі власноручно зібраної бази даних та особистого консьерж-сервісу, дозволяє кожному отримати допомогу не лише зі швидким пошуком житла та гарантованим поселенням, але і додаткову безкоштовну інформацію, яка стосується його перебування.

3. «Turmir.com» – соціальна мережа мандрівників, яка містить інформацію про відпочинок і туризм, пошук турів, відгуки клієнтів, можливість пошуку попутчиків.

4. «Turistua.com» – туристичний портал, що містить всю необхідну інформацію туризму і відпочинку: тури, що «горять», путівки, білет, готелі, товари туризму, новини туризму. Додаткові послуги: бронювання і замовлення квитків, інформація про готелі, погоду та клімат у різних країнах світу, відгуки клієнтів, національна кухня та традиції, визначні пам'ятки.

5. «Otpusk.com» – технологічна система пошуку турів, інформація про країни, функціональний каталог туристичних фірм України, додаткові послуги (бронювання авіаквитків).

6. «Ukrtravel.net» – туристична мережа пошуку турів, інформація про них, новини туризму, рейтинг туристичних фірм і їх послуг, пошук попутчиків.

Розвиток такої кількості стартап-технологій у туристичному бізнесі України можна пояснити низкою проблем:

– відсутність підтримки стартап-технологій мандрівниками-громадянами України. Більшість з них надають перевагу англо- та російськомовним сервісам;

– повернення капіталовкладень. Стартапи в туризмі, як правило, заробляють на комісії з користувача – туриста, а вона мізерна, отож монетизація стартапу стане реальністю лише тоді, коли відбувається вдала популяризація стартапу серед клієнтської аудиторії;

– проблема з IT-технологіями та стратегією комунікації й просування наших туристичних стартапів на глобальні ринки, де їх можуть помітити глобальні гравці інвестиційного, інноваційного та туристичного секторів світової економіки. В Україні досі бракує конкурентних бізнес-інкубаторів стартапів у сфері туризму й гостинності, здатних підтримати стартап новачків та забезпечити просування бізнес-ідей на глобальні платформи оцінки, відбору та інвестування туристичних стартапів.

В Україні функціонує понад 20 бізнес-інкубаторів, найпотужнішими серед яких є бізнес-акселератори сфери IT технологій: EastLabs – iHUB (2013), Happy Farm, GrowthUp, WannaBiz, Voomy IT-парк і Polytesco. У таблиці наведено обсяги фінансування та додаткові послуги, які надаються стартапам провідними бізнес-акселераторами в Україні.

Таблиця

Аналіз діяльності бізнес-інкубаторів України

Назва	Інвестує в проекти, тис. \$	Частка в капіталі, %	Середньорічні обсяги інвестицій, \$	Кількість стартапів	Набір послуг, що надаються
1	2	3	4	5	6
Happy Farm	до 70 (15–командам, решта – вартість обслуговування)	115	2,8 млн.	21	коучинг, бізнес, навчання і розвиток, юридичний, фінансовий, HR супровід, просування, офіс з усіма умовами для роботи, а також пошук інвесторів, проживання та харчування (лише Happy Farm)
East Labs	20	15	1 млн. (на рік)	11	
Wanna Biz	До 50	5-10	100 тис.	5	
iHUB	Не інвестує	не бере частку	грант (SIVA) – 700 тис. євро та запрошення до Силіконової долини	15	
Voomy IT-парк	–	–	200 тис.	7	

Джерело. Сформовано за даними Купер Б., Власковіч П. Стартап навколо клієнта. Як побудувати бізнес правильно з самого початку. М.: Манн, Іванов і Фербер, 2016 [3, с.16-18].

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження визначено, що сьогодні стартап-технології у туристичному бізнесі є ключовим інструментом ефективної комунікації місцевих влад, громадських і бізнес-структур з глобальною аудиторією потенційних туристів. Окрім того, туристичні стартап-проекти – це ефективний інструмент для налагодження партнерських відносин між українськими та міжнародними компаніями, що активізує залучення грантів і прямих інвестицій, сприяє виходу українських підприємств

сфери туризму на світові ринки, є дієвим механізмом міжнародної презентації нових туристичних продуктів України.

Список використаної літератури

1. **Бланк С., Дорф Б.** Стартап, М.: Паблішер, 2016. С. 16-18.
2. **Коновалова Е. Е., Силаєва А. А.** Корпоративне управління на туристських підприємствах / О.Є. Коновалова, А.А. Силаєва // Проблеми розвитку підприємств: теорія і практика: зб. статей VII Всеросійської науково-практичної конференції / під наук. ред. В.І. Будіна. – Пенза, 2017. С. 41-45.
3. **Купер Б., Власковіц П.** Стартап навколо клієнта. Як побудувати бізнес правильно з самого початку. М.: Манн, Іванов і Фербер, 2016. С.16-18.
4. **Силаєва А.А.** Проблеми розвитку туристичних стартапів на сучасному етапі: фінансовий аспект URL: – – <http://cyberleninka.ru/article/n/problems-razvitiya-turistskih-startapovna-sovremennom-etape-finansovyy-aspekt>.

References

1. **Blank, S., & Dorf, B.** (2016) Startup [Startup]. M.: Publisher. pp. 16-18 [in Ukrainian].
2. **Konovalova, E.E., & Sylayeva A.A.** (2017). Korporatyvne upravlinnya na turyst-skykh pidpryyemstvakh [Corporate management in tourist enterprises]. Problemy rozvytku pidpryyemstv: teoriya i praktyka: zb. Statey VII Vserosiyskiy naukovopraktychnoyi konferentsiyi / pid nauk. red. V.I. Budina. -Problems of enterprise development: theory and practice: coll. articles of the VII All-Russian scientific-practical conference / under science. ed. VI Budina. (pp. 41-45). Penza [in Russian].
3. **Kuper, B., & Vlaskovits, P.** (2016). Startup navkolo kliyenta. Yak pobuduvaty biznes pravylno z samoho pochatku [Startup around the client. How to build a business properly from the beginning]. M.: Mann, Ivanov i Ferber. pp.16-18 [in Ukrainian].
4. **Sylayeva A.A.** Problemy rozvytku turystychnykh startapiv na suchasnomu etapi: finansovyy aspekt [Problems of development of tourist startups at the present stage: financial aspect]. URL: – <http://cyberleninka.ru/article/n/problems-razvitiya-turistskih-startapovna-sovremennom-etape-finansovyy-aspekt>

УДК 338

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.4

Аблова Олена Костянтинівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри регіоналістики і туризму ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
o.ablova@gmail.com

Громоздова Лариса Василівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри регіоналістики і туризму ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
https://orcid.org/ORCID_ID_0000-0002-4077-9229
gromozdovag@gmail.com

Студеннікова Інна Володимирівна

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
studennikova@ukr.net

Громоздов Володимир Володимирович

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID 0000 0002 6833 6462
gromozdovag@gmail.com

Бойченко Олена Володимирівна

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
oleboy07@ukr.net

Смірнова Олена Юрївна

аспірант ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
smirnovalenas@gmail.com

Швидка Ангеліна Олегівна

бакалавр ДВНЗ Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
shvydkaya1407@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАРКЕТИНГУ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИЗМУ

Метою статті є дослідження маркетингового світового досвіду індустрії гостинності, визначення поняття гостинності та індустрії гостинності. Об'єктом дослідження є гостинність туристичної діяльності фірми. Предметом дослідження є маркетинг в індустрії гостинності. **Методологічними основами дослідження** є наступні методи: історизму, системного підходу, аналізу та синтезу. **Наукова новизна** полягає у тому, що в даній статті маркетинг індустрії гостинності визначено як сукупність ініційованих і контрольованих маркетингових інструментів, які використовуються для забезпечення атмосфери гостинності як складової ринкової привабливості послуги. **Висновки та пропозиції.** Завдяки дослідженню термінів «індустрія гостинності» можна стверджувати, що наукова література надає чимало визначень, проте консенсусного, єдиного визначення нині так і не сформульовано. Також визначено, що під комплексом маркетингу для підприємств гостинності необхідно розуміти сукупність базових елементів, що беруть участь у формуванні маркетингових програм підприємств, які можуть бути ключовими факторами успіху закладу і які необхідно контролювати для отримання відповідної реакції цільових ринків, досягнення конкурентних переваг і збільшення попиту на послуги гостинності.

Ключові слова: маркетинг, готельний бізнес, гостинність, індустрія гостинності, туризм.

Аблова Елена Константиновна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры регионалистики и туризма ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Громоздова Лариса Васильевна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры регионалистики и туризма ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Студенникова Инна Владимировна,

аспирант ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Громоздов Владимир Владимирович,

аспирант ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Бойченко Елена Владимировна,

аспирант ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Смирнова Елена Юрьевна,

аспирант ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Швидкая Ангелина Олеговна,

бакалавр ГВУЗ Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана

Теоретические и методологические основы функционирования маркетинга в индустрии гостеприимства компаний туризма

Целью статьи является исследование маркетингового мирового опыта индустрии гостеприимства, определение понятия гостеприимства, а также индустрии гостеприимства. **Объектом исследования** является гостеприимство туристической деятельности фирмы. **Предметом исследования** является маркетинг в индустрии гостеприимства. Методологическими основами исследования являются следующие методы: историзма, системного подхода, анализа и синтеза. **Научная новизна** заключается в том, что в данной статье маркетинг индустрии гостеприимства определен как совокупность инициированных и контролируемых маркетинговых инструментов, которые используются для обеспечения атмосферы гостеприимства как составляющей рыночной привлекательности услуги. **Выводы** и предложения. Благодаря исследованию терминов «индустрия гостеприимства», можно утверждать, что научная литература предоставляет множество определений, однако консенсусного, единого определения в настоящее время так и не сформулировано. Также определено, что под комплексом маркетинга для предприятий гостеприимства необходимо понимать совокупность базовых элементов, участвующих в формировании маркетинговых программ предприятий, которые могут быть ключевыми факторами успеха заведения и которые необходимо контролировать для получения ответной реакции целевых рынков, достижения конкурентных преимуществ и увеличения спроса на услуги гостеприимства.

Ключевые слова: маркетинг, гостиничный бизнес, гостеприимство, индустрия гостеприимства, туризм.

Ablova Olena,

PhD, Associate Professor of the Department of Regions and Tourism of the the SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Hromozdova Larysa,

PhD, Associate Professor of the Department of Regions and Tourism of the the SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Studennikova Inna,

Postgraduate Student of the SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Hromozdov Volodymyr,

Postgraduate Student of the the SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Boichenko Olena,

Postgraduate Student of the SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Smirnova Olena,

Postgraduate Student of the the SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Shvydka Anhelina,

Bachelor of the the SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman»

Theoretical and methodological fundamentals of marketing functioning in the hospitality industry of tourism enterprises

The purpose of the article is to study the world marketing experience of the hospitality industry, to define the concept of hospitality and the hospitality industry. **The object of research** is the hospitality of the company's tourism activities. **The subject of research** is marketing in the hospitality industry. **The methodological foundations of the study** are the following methods: historicism, systems approach, analysis and synthesis. **The scientific novelty** is that in this article the marketing of the hospitality industry is defined as a set of initiated and controlled marketing tools that are used to provide an atmosphere of hospitality as part of the market attractiveness of the service. **Conclusions.** Thanks to the study of the terms "hospitality industry", it can be argued that the scientific literature provides many definitions, but a consensual, single definition has not yet been formulated. It is also determined that the marketing complex for hospitality companies should be understood as a set of basic elements involved in the formation of marketing programs of enterprises, which can be key factors in the success of the institution and which must be controlled to respond to target markets, achieve competitive advantage and increase demand hospitality services.

Keywords: *marketing, hotel business, hospitality, hospitality industry, tourism.*

Актуальність теми дослідження. У сучасній ринковій економіці гостинність відіграє важливу роль. Маючи характерні риси індустрії, нині гостинність представляє багатопланову та багатофункціональну сферу суспільного виробництва. Готельний бізнес – один із найперспективніших напрямів бізнесу, що успішно розвивається в Україні. Особливістю цього бізнесу є орієнтація на Європейські сервісні стандарти і стрімкий перехід до них. І як всякий бізнес — готельний бізнес прагне до збільшення доходу і шукає інструменти і ефективні шляхи до досягнення бажаного фінансового результату. Тому на сьогоднішній день досить актуальним є розгляд маркетингової діяльності підприємств індустрії гостинності та туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців, досліджуючи індустрію гостинності, довели, що вона має безпосередній вплив на рівень життя населення в цілому: на зайнятість населення, рівень доходу тощо. До прикладу, науковці Агафонова Л.Г. [1], Візерський С.Ю. [5], Данильчук В.Ф. [7], Мокій А.Л. [8], Уокер Дж. Р. [11] та інші вказують, що індустрія гостинності регулює зайнятість населення.

З різних літературних джерел можна визначити, що нині діяльність індустрії гостинності проходить в умовах розвитку глобалізаційних процесів та значного переміщення людей, що перетворює її на новий вид діяльності. Нині до індустрії гостинності залучені фахівці різних сфер суспільного виробництва: туристичного, готельно-ресторанного, розважального, виставкового, івентового: конференції, фестивалі, олімпіади тощо, котрі задовольняють споживчий попит та бажання споживачів у якійсь системі послуг. Важливим є аспект вивчення комплексного функціонування індустрії гостинності як системи, спрямованої на створення комфортних умов відповідно до запитів споживачів та ринку: бізнес, відпочинок, оздоровлення тощо. Отже, сучасна індустрія гостинності – це особлива самостійна галузь економіки, що складається з групи галузей та підприємств, функції яких полягають у задоволенні різноманітного попиту на різні види бізнесу, відпочинку та розваг.

Для комплексного дослідження необхідно проаналізувати витoki поняття та сучасне розуміння «індустрії гостинності». Безпосередньо вказане поняття походить із США. Слід зазначити, що індустрія гостинності історично сформувалася і виросла із сектора засобів розміщення, представленого різними типами готельних підприємств.

Відкриті джерела та наукова література пропонують чимало визначень терміну «індустрія гостинності». Дослідити визначення варто за допомогою наступної таблиці:

Таблиця

Визначення терміну «індустрія гостинності» іноземними та вітчизняними науковцями

Автор визначення	Сутність поняття
Браймер Р.	Гостинність – це таємниця будь-якого турботливого обслуговування. Турбота, виявлена стосовно гостя, здатність відчувати потреби клієнта, – невольні, але настільки очевидні риси в поведінці службовця. Індустрія гостинності є збірним поняттям для численних і різноманітних форм підприємництва, які спеціалізуються на ринку послуг, пов'язаних із прийомом і обслуговуванням гостей [2, с. 27]
Уокер Дж. Р.	Гостинність – одне з фундаментальних понять людської цивілізації – уже давно перетворилося на індустрію, у якій зайнято не один мільйон професіоналів. Індустрія гостинності об'єднує туризм, готельний і ресторанний бізнес, громадське харчування, відпочинок і розваги, організацію конференцій і нарад. Головна відмінність гостинності від інших сфер бізнесу полягає в тому, що її основна мета – задоволення запитів гостей [11, с. 12].
Ваген Л.	Індустрія гостинності – це сектор індустрії туризму, зорієнтований на розміщення туристів, а також галузей, діяльність яких спрямована на продаж алкогольних напоїв, надання житла, їжі і розважальних заходів [3, с. 32].
Вебстер Н.	Індустрія гостинності – це сфера підприємництва, що складається з таких видів обслуговування, які спираються на принципи гостинності, що характеризуються щедрістю і дружелюбністю по відношенню до гостей [4].

Також необхідно зазначити, що світовий досвід свідчить, що одним із дієвих інструментів ведення бізнесу закладами індустрії гостинності є впровадження маркетингової концепції діяльності. Світова практика засвідчує, що концепція маркетингу у закладах індустрії гостинності є ефективною, коли носить цілісний і всеосяжний характер та стосується усіх сфер діяльності готельного підприємства. Практична її реалізація пов'язана з вибором засобів, які забезпечують матеріалізацію поставлених цілей і завдань, тобто з комплексом маркетингу.

Комплекс маркетингу визначають як сукупність ініційованих і контрольованих маркетингових інструментів, які використовуються разом для отримання бажаної реакції цільового ринку [10]. Інакше кажучи, маркетинговий комплекс включає в себе все, що можна зробити в закладах індустрії гостинності, щоб вплинути на попит на основні та додаткові послуги досліджуваних закладів. Ці численні можливості поділяють на чотири групи змінних: товар (послуга), ціна, проштовхування, розподіл (рис. 1).

Рис. 1. Основні напрями застосування концепції маркетингу у бізнесі закладів індустрії гостинності

Джерело: згруповано автором на основі [6].

Розуміючи надзвичайну важливість комплексу маркетингу в межах загального маркетингового підходу, заклади індустрії гостинності розробляють часткові стратегії для всіх основних елементів комплексу маркетингу: стратегію продукту, цінову стратегію, стратегію проштовхування та стратегію розподілу [8].

Враховуючи особливості послуг закладів індустрії гостинності (рис. 2), маркетинг покликаний виявити потреби клієнтів-споживачів, створити привабливий для них маркетинговий комплекс послуг індустрії гостинності, ознайомити потенційних клієнтів з доступними для них за ціною продуктами, поінформувати їх про місце, де ці послуги надаються.

Рис. 2. Особливості послуг закладів гостинності та туризму, що впливають на специфіку маркетингової діяльності

Варто зазначити, що інформація відіграє важливу роль у розвитку підприємств індустрії гостинності та їх діяльності на засадах маркетингу. Її можна розглядати як засіб залучення клієнтів, а також як умову функціонування підприємств. При цьому важливо пам'ятати, що роль інформаційних послуг у діяльності закладів індустрії гостинності двояка: власне інформування та завчасне нівелювання негативної інформації. Адже саме об'єктивна інформація значною мірою визначає попит на послуги гостинності.

Висновки. Отже, як підсумок дослідження термінів «індустрія гостинності» можна стверджувати, що наукова література надає чимало визначень, проте консенсусного, єдиного визначення нині так і не сформульовано. Також визначено, що під комплексом маркетингу для підприємств гостинності необхідно розуміти сукупність базових елементів, що беруть участь у формуванні маркетингових програм підприємств, які можуть бути ключовими факторами успіху закладу і які необхідно контролювати для отримання відповідної реакції цільових ринків, досягнення конкурентних переваг і збільшення попиту на послуги гостинності.

Список використаних джерел

1. Агафонова Л.Г. Туризм, готельний та ресторанный бізнес: Ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: [навч. посіб.] / Л.Г. Агафонова, О. Є. Агафонова. – К.: Знання України, 2006. – 352 с.
2. Браймер Р. А. Основы управления в индустрии гостеприимства. М.: Аспект Пресс, 1995. – 382 с.
3. Ваген Л. Гостиничный бизнес / пер. А. Сухорукова. Ростов н/Д.: Феникс, 2001. – 412 с.

4. Вебстер Н. Толковый словарь/ Словари онлайн. – URL: – <http://slovar-vocab.com/english/merriam-webster-dictionary.html>.
5. Візерський С.Ю. Туристичні можливості України як спосіб залучення інвестицій у готельне господарство / С.Ю. Візерський. – 2010. – с.102–109.
6. Данильчук В.Ф. Особенности формирования и развития туристических предприятий: [монография] / В.Ф. Данильчук ; НАН Украины; Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2006. – 240 с.
7. Джанджугазова Е.А. Маркетинг в индустрии гостеприимства: учебн. пособ. [для студ. высш. учебн. завед.] / Е.А. Джанджугазова. – М.: Издат. Центр «Академия», 2003. – 244 с.
8. Иванова Л.О. Світовий досвід застосування концепції маркетингу та франчайзингових систем у готельному бізнесі / Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету 2010, № 5, Т. 4 – с. 172-177.
9. Мокій А.І. Державне регулювання готельного бізнесу як фактор розвитку туризму / А.І. Мокій, Я.М. Антонюк, Т.Т. Вжишневська // Проблеми інформатизації рекреаційної та туристичної діяльності в Україні: перспективи культурного та економічного розвитку. – Трускавець, 2000. – 275 с. – С. 21–23.
10. Скибінський С. В. Маркетинг готельних послуг / Скибінський С.В., Іванова Л.О., Моргун О.Ф. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2000. – 246 с.
11. УокерДж. Р. Введение в гостеприимство: учебник/[пер. с англ. Н. Н. Михайлова]. М. : ЮНИТИ, 1999. 464 с.

References

1. Ahafonova, L.H. (2006). Turyzm, hotelnyy ta restorannyy biznes: Tsinovtvo-rennyya, konkurentsyya, derzhavne rehulyuvannya: navch. Posib [Tourism, hotel and restaurant business: Pricing, competition, government regulation: [textbook. aid.] – K.: Znannya Ukrayiny [in Ukrainian].
2. Braymer, R.A. (1995). Osnovy upravlenyya v yndustryi hostepriymstva [Hospitality Management Basics]. M.: Aspekt Press [in Russian].
3. Vahen, L. (2001). Hostynychnyy byznes, per. A. Sukhorukova [Hotel business]. (A. Sukhorukova, Trans.). Rostov n/D.: Fenyks [in Russian].
4. Vebster, N. Tolkovyy slovar [Explanatory Dictionary]. URL: - <http://slovar-vocab.com/english/merriam-webster-dictionary.html>.
5. Vizerskyy, S.YU. (2010). Turystychni mozhlyvosti Ukrayiny yak sposib zaluchennya investytsiy u hotelne hospodarstvo [Tourist opportunities of Ukraine as a way to attract investment in the hotel industry] [in Ukrainian].
6. Danylchuk, V.F. (2006). Osobennosty formyrovannya y razvytyya turystycheskykh predpnyatyy: monohrafyya [Features of formation and development of tourist enterprises: monograph]. NAN Ukrayny; Yn-t ykonomyky prom-ty. Donetsk [in Ukrainian].
7. Dzhandzhuhazova, E.A. (2003). Marketynh v yndustryi hostepriymstva: uchebn. posob. Dlya stud. vyssh. uchebn. zaved [Marketing in the hospitality industry: educational. allowance. For students. higher educ. Inst.]. M.: Yzdat. Tsen-tr «Akademya» [in Russian].
8. Ivanova, L.O. (2010) Svitovyy dosvid zastosuvannya kontseptsiyi marketynhu ta franchayzhovykh system u hotelnomu biznesi [Light-emitting docs of conceptual marketing and franchising systems in the hotel business] Ekonomichni nauky. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Economic science. Newsletter of the Khmelnytsky National University, 5, 4, 172- 177 [in Ukrainian].

9. Mokiy, A.I., Antonyuk, YA.M., & Vzhyshnevska, T.T. (2000). Derzhavne rehulyuvannya hotelnoho biznesu yak faktor rozvytku turyzmu [State regulation of the hotel business as a factor in tourism development]. Problemy informatyzatsiyi rekreatsinyoi ta turystychnoyi diyal'nosti v Ukrayini: perspektyvy kulturnoho ta ekonomichnoho rozvytku – Problems of informatization and recreation tourism in Ukraine: perspectives of cultural and economic development, 21-23. Truskavets [in Ukrainian].

10. Skybinskyu, S.V., Ivanova, L.O., & Morhun, O.F. (2000). Marketynh hotelnykh posluh [Marketing of hotel services]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoyi komertsyynoyi akademiyi [in Ukrainian].

11. Uoker, Dzh.R. (1999) Vvedenye v hostepryymstvo: uchebnyk [Introduction to hospitality: a textbook]. (N. N. Mykhaylova, Trans.) M.: YUNYTY [in Russian].

УДК 338.47:334.012.74(477)
DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.5

Вдовенко Наталія Михайлівна,

*завідувач кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
nata0409@gmail.com*

Коробова Наталія Миколаївна,

*доцент кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
korobova_n@ukr.net*

Павленко Марина Миколаївна,

*асистент кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
marunapavlenko@ukr.net*

ЕВОЛЮЦІЯ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ДОРОЖНЬОГО ГОСПОДАРСТВА НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Предмет дослідження – сукупність відносин, які формуються у процесі удосконалення механізму регулювання розвитку дорожнього господарства в Україні та використання на практиці пропозицій щодо забезпечення інноваційних підходів та модернізації системи автомобільних доріг на засадах державно-приватного партнерства. **Мета статті.** Розроблення науково-методичних і практичних

пропозицій з метою прикладного забезпечення дії механізму регулювання розвитку дорожнього господарства як перспективної сфери національної економіки. **Методологія проведення роботи.** Теоретичне й методичне підґрунтя дослідження становить система як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання, фундаментальні положення сучасної економічної теорії та практики. У науковому доробку використано такі методи як монографічний метод при формулюванні підходів, що розвиток дорожнього господарства залежить не лише від рівня економічного розвитку, але й від впливу механізмів регулювання, які застосовуються, економіко-статистичний метод при визначенні і розрахунку концесійного платежу за право на управління, експлуатацію майном суб'єктів господарювання, їх структурних підрозділів. **Результати роботи** – запропоновано до прикладного використання наукові результати удосконалених засад розвитку національної економіки через побудову дієвого механізму реалізації нових правил і завдань у системі регулювання в сфері дорожнього господарства. **Висновки.** Запропоновано сучасні заходи та інструменти формування інноваційного середовища при запровадженні таких правил, які б відповідали інтересам влади, підвищували рівень гарантування захисту інтересів приватних інвесторів та держави у реалізації повністю проектів державно-приватного партнерства. Обґрунтовано переваги при розробці механізмів гарантування фінансування проекту державно-приватного партнерства з боку державного партнера протягом всього періоду реалізації проекту в дорожньому господарстві; механізму справедливої компенсації у разі дострокового припинення договору державно-приватного партнерства за ініціативою державного партнера з метою відшкодування обґрунтованих збитків приватного партнера. Розкрито науково-методичні та практичні пропозиції з метою прикладного забезпечення дії механізму регулювання розвитку дорожнього господарства. Доведено, що внаслідок впливу модернізаційних перетворень саме державно-приватне партнерство в дорожньому господарстві може відіграти подвійну роль як інституціональна інновація та має всі підстави поєднати в собі як модернізацію інвестиційної діяльності, так і удосконалення механізму регулювання з метою еволюційних перетворень у провідній сфері національної економіки.

***Ключові слова:** механізм, регулювання, дорожнє господарство, інновації, державно-приватне партнерство, концесія, національна економіка.*

Вдовенко Наталья Михайловна,

доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой глобальной экономики, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Коробова Наталия Николаевна,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры глобальной экономики, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Павленко Марина Николаевна,

ассистент кафедры глобальной экономики, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

Эволюция механизма регулирования развития дорожного хозяйства на инновационных принципах государственно-частного партнерства

Предмет исследования – совокупность отношений, которые формируются в процессе усовершенствования механизма регулирования развития дорожного хозяйства в Украине и использования на практике предложений по обеспечению инновационных подходов и модернизации системы регулирования в сфере автомобильных дорог на принципах государственно-частного партнерства. **Цель статьи.** Разработка научно-методических и практических предложений с целью прикладного обеспечения действия механизма регулирования развития дорож-

ного хозяйства как перспективной сферы национальной экономики. **Методология проведения работы.** Теоретическую и методическую основу исследования составляет система как общенаучных, так и специальных методов научного познания, фундаментальные положения современной экономической теории и практики. В научном исследовании использованы следующие методы: монографический при формулировании подходов, где развитие дорожного хозяйства зависит не только от уровня экономического развития, но и от влияния механизмов регулирования, которые применяются, экономико-статистический – при определении и расчете концессионного платежа за право на управление, эксплуатацию имуществом субъектов хозяйствования, их структурных подразделений. **Результаты работы** – предложено прикладное использование научных результатов усовершенствованных подходов для развития национальной экономики путем реализации действенного механизма и новых правил, задач системы регулирования в сфере дорожного хозяйства. **Выводы.** Предложено механизм и инструменты формирования инновационной среды механизма и новых правил, задач системы регулирования в сфере дорожного хозяйства. Предложено ввести такие правила, которые бы отвечали интересам власти, повышали уровень обеспечения защиты интересов частных инвесторов и государства в реализации проектов государственно-частного партнерства. Обоснованы преимущества при разработке механизма обеспечения финансирования проекта государственно-частного партнерства со стороны государственным партнером в течение всего периода. Обоснован механизм справедливой компенсации в случае досрочного прекращения договора государственно-частного партнерства по инициативе государственного партнера с целью возмещения обоснованных убытков частному партнеру. Раскрыты научно-методические и практические предложения для обеспечения действия механизма регулирования развития в сфере дорожного хозяйства. Доказано, что в результате воздействия модернизационных преобразований именно государственно-частное партнерство может сыграть двойную роль как институциональная инновация и имеет все основания совместить в себе как модернизацию инвестиционной деятельности, так и усовершенствование механизма регулирования с целью эволюционных преобразований в ведущих сферах национальной экономики.

Ключевые слова: механизм, регулирования, дорожное хозяйство, инновации, государственно-частное партнерство, концессия, национальная экономика.

Vdovenko Nataliia,

Doctor of Economics, professor, Head of the Department of Global Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Korobova Nataliia,

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Global Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Pavlenko Maryna,

Assistant Department of Global Economics, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Evolution of the mechanism of regulation owing to development road economy on the basis of innovative principles public-private partnership

Subject of research – relations in the process of improving the mechanism of regulation of road development in Ukraine and putting into practice proposals to ensure innovative approaches and modernization of the road system on the basis of public-private partnership are formed. **The purpose of the article.** The scientific and methodological and practical proposals with the purpose of applying the mechanism of regulation of the road economy development as a promising sphere

of the national economy have been developed. **The methodology of the work.** The theoretical and methodological basis of the research is the system of both general scientific and special methods of scientific cognition, fundamental provisions of modern economic theory and practice. In scientific research such methods as monographic in formulating approaches that the development of the road economy depends not only on the level of economic development, but also on the influence of regulatory mechanisms that are applied, economic and statistical – in determining and calculating the concession payment for the right to management are used. **The results of the work** – the scientific results of the improved basis of development of the national economy through the creation of an effective mechanism for the implementation of new rules and tasks in the system of regulation in the field of road economy are proposed for application. **Conclusions.** We propose modern measures and tools for shaping the innovative environment, and we propose to introduce such rules that would meet the interests of the authorities, increase the level of protection of interests of private investors and the state in the implementation of public-private partnership projects. The advantages in developing mechanisms for guaranteeing public-private partnership project financing by the state partner during the whole project implementation period are substantiated; mechanism of fair compensation in case of early termination of the public-private partnership contract at the initiative of the state partner in order to compensate for the reasonable losses of the private partner. The scientific-methodological and practical proposals for the purpose of application of the mechanism of regulation of the road development are revealed. It is proved that due to the impact of modernization transformations, the public-private partnership can play a dual role as an institutional innovation and has every reason to combine both the modernization of investment activity and the modernization of the regulatory mechanism for the purpose of evolutionary transformations in the leading spheres of the national economy.

Key words: mechanism, regulation, road economy, innovation, public-private partnership, concession, national economy.

Постановка проблеми. Базовими засадами розвитку національної економіки є побудова дієвого механізму реалізації нових правил, завдань у системі управління дорожнім господарством. На еволюцію наукової економічної думки в цій сфері мали і мають безпосередній вплив розгалуженість мережі автомобільних доріг та їх наявність протягом тривалого часу. Тому розвиток дорожнього господарства залежить не лише від рівня економічного розвитку, але й від впливу механізмів регулювання, які застосовують. Безперечно, з урахуванням еволюції історичного досвіду, розвиток сучасної цивілізації спонукав до затвердження Цілей зі сталого розвитку Генеральною асамблеєю ООН, які містять сімнадцять масштабних цілей [1]. Цілі включають 169 цільових показників, які до 2030 року є рамковими у керуванні в своїх діях урядами, міжнародними інституціями, громадянським суспільством. Ряд цілей мають безпосереднє відношення до сталого розвитку сфери дорожнього господарства. Ціллю під номером дев'ять є створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям. Це спонукає людей до втручання саме у пошук механізмів і заходів для зростання якості дорожньої інфраструктури на засадах державно-приватного партнерства (ДПП), збільшення фінансування будівництва і, безперечно, ремонту доріг та уникнення застосування на практиці мало-ефективних інструментів регулювання даної сфери національної економіки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Базові дослідження проблем регулювання дорожнім господарством зробили такі вчені, як Герасимчук В. [2], Демішкан В. [3], Голабі К. [5], Коулз Дж. [6]. Отримані результати дозволяють сформувати систему знань на перспективу у сфері дорожнього господарства. Водночас виокремимо роботи Безбах Н. [8], Васильєва Є. [9], Кваша С. [13], Павлової Г. [11], Степанової О. [10], Тараш Л. [12], які також виступають основою модернізації існуючої системи регулювання та удосконалення механізмів розвитку державно-приватного партнерства в Україні.

Мета дослідження полягає у розробці науково-методичних і практичних пропозицій для прикладного забезпечення дії механізму регулювання розвитку дорожнього господарства як перспективної сфери національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Дослідження висвітлюють, що дорожнє господарство нині належить до стратегічно важливих елементів розвитку національної економіки. Це сприяє доступу до суспільних послуг населення у віддалених регіонах країни, безпосередньо покращує умови ведення бізнесу, дає можливість розвивати туристичний потенціал країни, а також зміцнювати міжгалузеві та виробничі зв'язки між суб'єктами господарювання, галузями, виступає рушійною силою економічного зростання.

Останнім часом актуалізувались об'єктивні обставини для запровадження механізмів ДПП у вітчизняному дорожньому господарстві. Для реалізації масштабних модернізаційних проектів у дорожньому господарстві потрібні значні інвестиційні ресурси, потужним джерелом яких може стати приватний бізнес.

Водночас, у сучасних умовах розвитку даної сфери національної економіки зростає інтерес бізнесу до державної підтримки, яка дозволить знизити ризики приватних інвестицій, підвищити надійність інвестиційних проектів.

На сьогодні можна констатувати, що в Україні створено необхідне правове поле для залучення інвестицій та розвитку економіки України і, зокрема, в дорожнє господарство на засадах ДПП. При цьому слід зазначити таке. Нормативно-правова база регулювання розвитку ДПП в Україні є складною, багаторівневою і нині створює ризики для ефективного використання даного механізму для активізації інвестиційної діяльності в країні. При цьому лише на загальнодержавному рівні налічується кілька десятків нормативних актів, що безпосередньо регулюють питання ДПП. Надмірна кількість регламентуючих документів може стати вагомим бар'єром запровадження ДПП в Україні. Крім того, згідно з прийнятими на виконання положень Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI [4] нормативно-правовими актами, ще на етапі до підписання угоди про ДПП, приватному партнерові потрібно пройти складні процедури узгоджень. Водночас, він не отримує від держави необхідних гарантій щодо виконання з її боку зобов'язань. Згідно із затвердженим порядком, спочатку необхідно підписати контракт про ДПП та розпочати його реалізацію, а вже потім держава прийматиме рішення про надання фінансової підтримки, що не відповідає базовій сутності ДПП.

Можна стверджувати, що це є одним із чинників у механізмі реалізації ДПП, який, незважаючи на значну зацікавленість з боку потенційних приватних партнерів, мало сприятиме реалізації реальних проектів ДПП в Україні у цілому та у дорожньому господарстві зокрема. Відповідно до частини першої статті 5 Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI [4], можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність та інші договори. Водночас, відносини держави та бізнесу в рамках цих договорів унормовуються відповідними спеціальними законами, на які поширюється дія положень зазначеного Закону України, у разі, якщо щодо них у передбаченому цим Законом порядку прийнято рішення про здійснення ДПП (ч. 3 статті 5). Тому, означені договірні форми взаємодії держави і приватного сектору не можуть однозначно тлумачитись як форми ДПП і з практичної точки зору. Такі договірні відносини можуть реалізовуватись відповідно до положень зазначених законодавчих актів без залучення механізмів ДПП, що простіше за процедурою. У частині, що стосується надання державної підтримки ДПП, необхідно зазначити наступне. У статті 18 Закону України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI [4] визначено, що державна підтримка ДПП може здійснюватися через: надання державних гарантій; фінансування за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів, інших джерел згідно із державними, місцевими програмами; в інших формах, передбачених законом.

Норма «в інших формах, передбачених законом», є не повною мірою зрозумілою. В Україні існує практика надання державної підтримки окремими законодавчими актами. До них відносяться Закони України «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику» від 03.06.2011 № 3486-VI щодо гарантування зобов'язань держави щодо стимулювання використання альтернативних джерел енергії», «Про державну підтримку сільського господарства України» в редакції від 03.08.2012, «Про проведення економічного експерименту щодо державної підтримки суднобудівної промисловості» від 06.09.2012 № 5209-VI. З одного боку, таке формулювання дає свободу щодо форм державної підтримки ДПП, з іншого – це може бути об'єктом зловживань. Водночас, затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Порядок надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства» від 17.03.2011 № 279 не містить чіткої прозорості процедури прийняття рішення щодо надання такої підтримки. Тому питання надання державних та місцевих гарантій регулюється положеннями Бюджетного кодексу України (стаття 17), Законами України про Державний бюджет та окремими рішеннями Кабінету Міністрів України щодо надання у відповідному році державних гарантій для забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єктів господарювання, залученими для реалізації інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інших проектів розвитку, які мають стратегічне значення та реалізація яких сприятиме розвитку національної економіки. Відповідно до статті 17 Бюджетного кодексу України: державні гарантії для забезпечення повного або часткового виконання боргових зобов'язань

встановлюються виключно у межах, визначених законом про Державний бюджет України, а місцеві гарантії можуть надаватися лише суб'єктам господарювання комунального сектору з метою розвитку комунальної інфраструктури або впровадження ресурсозберігаючих технологій. При цьому гарантії надаються лише на умовах платності, строковості, майнового забезпечення та зустрічних гарантій. Гарантії не надаються, якщо джерелом їх повернення є кошти державного або місцевого бюджету. Основними проблемними питаннями державної підтримки ДПП в Україні є: щорічне затвердження бюджету та коригування бюджетних програм, а відтак, відсутність гарантій продовження терміну реалізації бюджетних програм на строк реалізації ДПП проекту; невідповідність принципів та підходів у цій сфері міжнародним принципам; обмежені можливості отримання державних гарантій для реалізації проектів ДПП на місцевому рівні; надання державної підтримки окремими законодавчими актами [11; 13].

Як свідчить аналіз зарубіжного досвіду, у більшості випадків механізм ДПП використовувався в країнах Європи саме для створення інфраструктурних об'єктів. Наприклад, у Фінляндії саме так були побудовані центральні автошляхи, в Португалії – реконструйовані регіональні шляхи, у Франції – побудовані швидкісні автомагістралі. У країнах із невисоким рівнем соціально-економічного розвитку проекти ДПП реалізуються насамперед у сферах транспортної інфраструктури та комунального господарства на основі договорів концесії [3; 5; 6, 10, с. 130–133].

Можна констатувати той факт, що ДПП є одним із перспективних способів залучення інвестицій у розвиток галузей національної економіки. Досвід показує, коли співпраця у рамках ДПП здійснюється у формі концесії, приватний інвестор отримує можливість вкладати кошти у розвиток об'єктів інфраструктури, переданих йому в управління та отримувати частину прибутку від їх діяльності.

Концесійний платіж за право на управління, експлуатацію майном суб'єктів господарювання, їх структурних підрозділів, що є цілісними комплексами або системою цілісних майнових комплексів і використовується для добудови об'єкта, визначається концесіодавцем [14] за результатами концесійного конкурсу. Концесійний платіж розраховується як частка вартості наданого у концесію об'єкта за результатами його оцінки, проведеної в порядку, визначеному законодавством про оцінку майна, майнових прав [7]. Розрахунок концесійного платежу проводиться на основі використання формул 1 та 2:

$$K_{n.l} = \frac{B_{\phi} \times x\%}{n}, \quad (1)$$

де B_{ϕ} – вартість наданого у концесію об'єкта, скоригована на індекс інфляції за відповідний період; $x\%$ – ставка концесійного платежу, відсотків; n – звітний період (квартал (4) / рік (1));

$$B_{\phi} = B_{\phi} \times I_{\kappa}, \quad (2)$$

де B_0 – вартість наданого у концесію об'єкта за результатами його оцінки (переоцінки), проведеної в порядку, визначеному законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність; I_k – індекс інфляції з дати проведення оцінки (переоцінки) наданого у концесію об'єкта до моменту нарахування концесійного платежу за звітний період.

Таким чином, для реалізації наведеного вище способу розрахунку концесійного платежу, мінімальний розмір ставки концесійного платежу визначається за зверненням концесієдавця. Ставка платежу за об'єктом державної або комунальної власності, наданого в концесію, розраховується на підставі статистичних даних щодо залишкової вартості основних засобів і чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, наданих Державною службою статистики України на підставі форм фінансової звітності суб'єктів господарювання, за видами економічної діяльності.

Маємо можливість зробити висновки, що внаслідок впливу модернізаційних перетворень саме державно-приватне партнерство може відіграти подвійну роль як інституціональна інновація та має всі підстави поєднати в собі як модернізацію інвестиційної діяльності, так і поліпшення механізму регулювання з метою еволюційних перетворень саме в провідних сферах національної економіки.

Висновки. Для створення інноваційного середовища пропонуємо запровадити такі правила, які б відповідали інтересам влади, підвищували рівень гарантування захисту інтересів приватних інвесторів та держави у реалізації проектів ДПП. З цією метою обґрунтовано заходи удосконалення механізму гарантування фінансування проекту ДПП з боку державного партнера протягом всього періоду його реалізації, а також механізму справедливої компенсації при достроковому припиненні договору ДПП за ініціативою державного партнера з урахуванням інструментів відшкодування обґрунтованих збитків приватного партнера з можливістю передбачити можливість заміни приватного партнера ДПП у разі невиконання ним зобов'язань.

Вважаємо, що оптимальна модель системи регулювання має форму удосконалення інституційного та правового забезпечення підготовки й реалізації проектів ДПП у сфері дорожнього господарства, тому слід чітко визначити повноваження органів влади, які залучаються на всіх етапах підготовки та реалізації проектів ДПП на державному, регіональному і місцевому рівнях з метою усунення дублювання функцій; опрацювати можливість спрощення нормативної бази для реалізації механізмів ДПП. Водночас важливо передбачити заходи зі створення дієвої системи адаптації програм підвищення кваліфікації працівників органів виконавчої влади з питань впровадження ДПП. Засадничим заходом є також опрацювання стратегії розвитку, внесення коректив до навчальних планів закладів, що готують фахівців для державного та муніципального управління шляхом запровадження спеціалізованих курсів щодо механізмів ДПП з урахуванням еволюції наукових поглядів і застосування різних механізмів та інструментів регулювання у сфері дорожнього господарства.

Література:

1. **Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року:** Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019. Офіційний вісник Президента України. 2019. № 21. С. 17.
2. **Герасимчук В. О., Коваль П. М., Рибальченко А. А.** Автомобільні дороги і дорожнє будівництво в Україні. К.: Укрдіпродор, 2005. 224 с.
3. **Демішкан В.Ф.** Удосконалення управління станом автомобільних доріг за умов обмежених ресурсів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 05.22.11. Х., 2000. 17 с.
4. **Про державно-приватне партнерство:** Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. № 40. С. 1436.
5. **Коулз Дж.** Найдревніша дорога в світі: [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://groh.ru/gro/wo/wo.html>
6. **Golabi K., Kulkarni, R., Way G.** A Statewide Pavement Management System Interfaces. Vol. 12. №.6. 1982. P. 5–21.
7. **Про затвердження Методики розрахунку концесійних платежів:** Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 № 639. Офіційний вісник України. № 15. 2000. С. 79.
8. **Безбах Н. В.** Проблеми функціонування механізмів державного регулювання партнерських відносин в Україні. Держава та регіони. Серія. Державне управління. 2011. № 2. С. 92–96.
9. **Васильєв Є. Є.** Законодавче забезпечення державно-приватного партнерства в інноваційній сфері в Україні. Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 28 жовт. 2011 р.: [у 2 т.]. Одеса, 2011. Т. II. С. 18–19.
10. **Павлова Г.** Державно-приватне партнерство: аналіз світового досвіду та шляхи розвитку в Україні. Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. праць. 2011. № 3. С. 130–133.
11. **Степанова О. В.** Інституційні механізми розвитку державно-приватного партнерства в Україні. Ефективна економіка. 2012. № 6. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_44
12. **Тараш Л. І., Петрова І. П.** Державно-приватне партнерство – управлінська технологія модернізації економіки. Економічний вісник Донбасу. № 2 (40). 2015. С. 128–134.
13. **Кваша С. М., Вдовенко Н. М.** Рекомендації щодо можливості функціонування механізму державно-приватного партнерства у рибній галузі. К.: Вітас ЛТД, 2013. 70 с.
14. **Про Концесію:** Закон України від 03.10.2019 № 155-IX. Офіційний вісник України. № 84. 2019. С. 159.

References

1. **Pro Tsili staloho rozvytku Ukrayiny na period do 2030 roku:** Ukaz Prezydenta Ukrayiny № 722/2019 vid 30.09.2019. Ofitsiynyy visnyk Prezydenta Ukrayiny. 2019. № 21. S. 17.
2. **Herasymchuk V. O., Koval P. M., Rybalchenko A. A.** Avtomobilni dorohy i dorozhnye budivnytstvo v Ukrayiny. K.: Ukrdiproddor, 2005. 224 s.
3. **Demishkan V.F.** Udoskonalennya upravlinnya stanom avtomobilnykh dorih za umov obmezhenykh resursiv: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. tekhn. nauk: spets. 05.22.11. KH., 2000. 17 s.

4. **Pro derzhavno-pryvatne partnerstvo:** Zakon Ukrainy vid 01.07.2010 № 2404-VI. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 2010. № 40. S. 1436.
5. **Koulz Dzh.** Naydrevnisha doroha v sviti: [elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://groh.ru/gro/wo/wo.html>
6. **Golabi K., Kulkarni, R., Way G.** A Statewide Pavement Management System Interfaces. Vol. 12. № 6. 1982. P. 5–21.
7. **Pro zatverdzhennya** Metodyky rozrakhunku kontsesiynykh platezhiv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.04.2000 № 639. Ofitsiynny visnyk Ukrainy. № 15. 2000. S. 79.
8. **Bezbakh N. V.** Problemy funktsionuvannya mekhanizmiv derzhavnoho rehuliyuvannya partnerskykh vidnosyn v Ukraini. Derzhava ta rehiony. Seriya. Derzhavne upravlinnya. 2011. № 2. S. 92–96.
9. **Vasylyev YE. YE.** Zakonodavche zabezpechennya derzhavno-pryvatnoho partnerstva v innovatsiyniy sferi v Ukraini. Suchasna rehionalna polityka: osvita, nauka, praktyka: materialy pidsumk. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastyu, 28 zhovt. 2011 r.: [u 2 t.]. Odesa, 2011. T. II. S. 18–19.
10. **Pavlova H.** Derzhavno-pryvatne partnerstvo: analiz svitovoho dosvidu ta shlyakhy rozvytku v Ukraini. Publichne upravlinnya: teoriya ta praktyka: zb. nauk. prats. 2011. № 3. S. 130–133.
11. **Stepanova O. V.** Instytutsiyni mekhanizmy rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini. Efektyvna ekonomika. 2012. № 6. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_44
12. **Tarash L. I., Petrova I. P.** Derzhavno-pryvatne partnerstvo – upravlinska tekhnolohiya modernizatsiyy ekonomiky. Ekonomichnyy visnyk Donbasu. № 2 (40). 2015. S. 128–134.
13. **Kvasha S. M., Vdovenko N. M.** Rekomendatsiyy shchodo mozhlyvosti funktsionuvannya mekhanizmu derzhavno-pryvatnoho partnerstva u rybniy haluzi. K.: Vitas LTD, 2013. 70 s.
14. **Pro Kontsesiyyu:** Zakon Ukrainy vid 03.10.2019 № 155-IX. Ofitsiynny visnyk Ukrainy. № 84. 2019. S. 159.

УДК 336.71

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.6

Цистан Ірина Василівна,

*аспірант Державний вищий навчальний заклад
“Університет банківської справи”,
tsystan.ira@ukr.net*

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВ, ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЙОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади та практичні аспекти використання інвестиційного потенціалу у процесі розвитку економіки. **Метою написання статті** є поглиблення теоретичних положень, методичних підходів і розроблення практичних рекомендацій щодо використання інвестиційного потенціалу банків з метою стимулювання розвитку економіки України. **Методологія проведення роботи** – системний – при дослідженні механізмів управління інвестиційним потенціалом банків; аналітичний – в процесі дослідження тенденцій інвестиційної діяльності та управління інвестиційним потенціалом; поєднання системного підходу та загально-наукових методів (аналізу, синтезу, індукції, дедукції, аналогії, абстрагування, групування, узагальнення, конкретизації) – з метою розроблення рекомендацій щодо формування комплексного підходу до розуміння значимості використання інвестиційного потенціалу банків, як важливої передумови розвитку економіки. **Результати роботи** – запропоновано підхід до вирішення завдань підвищення ефективності розвитку економіки з використанням інвестиційного потенціалу банків. **Висновки** – використання інвестиційного потенціалу комерційного банку дозволить диверсифікувати ризики та підвищити прибутковість банківського бізнесу та довіру до нього. Це в свою чергу створить умови для покращення рівня фінансування економіки за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел та сприятиме загальному розвитку економіки.

***Ключові слова:** банк, інвестиційний потенціал, інвестиційний клімат, інвестиційна активність банку.*

Цистан Ірина Васильевна,

*аспірант Государственное высшее учебное заведение
«Университет банковского дела»*

**Развитие экономики и инвестиционный потенциал банков,
как важный фактор его обеспечения**

Предмет исследования – теоретико-методологични основы и практические аспекты использования инвестиционного потенциала в процессе развития экономики. **Целью написания статьи** является углубление теоретических положений, методических подходов и разработки практических рекомендаций по использованию инвестиционного потенциала банков с целью стимулирования развития экономики Украины. **Методология проведения работы** – системный – при исследовании механизмов управления инвестиционным потенциалом банков; аналитический – в процессе исследования тенденций инвестиционной деятельности и управления инвестиционным потенциалом; сочетание системного подхода и в-научных методов (анализа, синтеза, индукции, дедукции, аналогии, абстрагирования, группировки, обобщения, конкретизации) – с целью разработки рекомендаций по формированию комплексного подхода к пониманию значимости использования инвестиционного потенциала банков, как важной предпосылки развития экономики. **Результаты работы** – запропоновано підхід к решению задач повышения эффективности развития экономики с использованием инвестиционного потенциала банков. **Выводы** – использование инвестиционного потенциала коммерческого банка позволит диверсифицировать риски и повысить прибыльность банковского бизнеса и доверие к нему. Это в свою очередь создаст условия для улучшения уровня финансирования экономики за счет внутренних и внешних источников и способствовать общему развитию экономики.

Ключевые слова: банк, инвестиционный потенциал, инвестиционный климат, инвестиционная активность банка

Iryna Tsystan,

PhD student Graduate student State higher educational institution
«Banking University»

Economic development and investment potential of banks as an important factor of its security

The subject of research – theoretical and methodological principles and practical aspects of the use of investment potential in the process of economic development. **The purpose of the article** is to deepen the theoretical provisions, methodological approaches and develop practical recommendations for the use of investment potential of banks in order to stimulate the development of Ukraine's economy. **Methodology of work** – system – in the study of mechanisms for managing the investment potential of banks; analytical – in the process of studying trends in investment activities and investment potential management; combination of system approach and general scientific methods (analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, abstraction, grouping, generalization, concretization) – in order to develop recommendations for forming a comprehensive approach to understanding the importance of using the investment potential of banks as an important prerequisite for economic development. **The results of the work** – the approach to the decision of problems of increase of efficiency of development of economy with use of investment potential of banks is offered. **Conclusions** – using the investment potential of a commercial bank will diversify risks and increase the profitability of the banking business and confidence in it. This in turn will create conditions for improving the level of financing of the economy from internal and external sources and contribute to the overall development of the economy.

Key words: bank, investment potential, investment climate, investment activity of the bank.

Постановка проблеми. Перед економікою України сьогодні стоїть важливе завдання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку, що потребує значних обсягів інвести-

цій на модернізацію виробничих комплексів та розвиток національної інфраструктури. Відтак виникає необхідність поглибленого дослідження можливостей використання інвестиційного потенціалу банків з позицій врахування їх впливу на економічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключові моменти дослідження принципів і факторів, що впливають на стан інвестиційного потенціалу та його використання знайшли своє відображення в працях багатьох вчених. Дослідження факторів впливу на ефективність формування й використання інвестиційного потенціалу проводили такі науковці, як О.І. Воробйова, Л.Д. Лебединська, Л.М. Ремньова, М.В. Бормотова, Б.А. Москаленко, Є.В. Сухоребрій, О.І. Маслак та інші.

Виклад основного матеріалу. Сучасний банк – це специфічний фінансовий інститут, який діє на основі законів і нормативів держави, та виконує низку особливих функцій, пов'язаних з рухом грошових (фінансових) потоків, грошово-кредитними, інвестиційними, валютними та іншими фінансовими операціями і послугами, а також забезпечує інтереси власників, держави та своїх клієнтів за рахунок формування і використання активів, одержання позитивного фінансового результату (прибутку) і виконання своїх зобов'язань перед державою та клієнтами [1].

Визначення сутності сучасного банку дає усі підстави для розкриття місця банків у сучасній національній та світовій економіці. Банки як специфічні фінансові інститути забезпечують рух грошових (фінансових) потоків та зв'язують економіку країни з світовою економічною системою. В свою чергу рух грошових потоків і ресурсна база є основою економічного потенціалу банків.

Поняття “розвиток” часто вживається в таких поєднаннях: соціально-економічний розвиток, економічний розвиток, розвиток економіки країни, розвиток регіону, міста. У таких випадках під розвитком зазвичай, мається, на увазі будь-яка прогресивна зміна перш за все в економічній сфері. Якщо зміна кількісна, говорять про економічне зростання. При якісній зміні мова може йти про структурні зміни або про зміну змісту розвитку, або про придбання економічною системою нових характеристик [2].

В сучасних умовах під час аналізу питань розвитку економіки досить вагому роль слід віднести розгляду питань соціально-економічному розвитку окремих територій (регіонів), через урахування регіональних особливостей, зокрема, сильних та слабких сторін функціонування регіональних економічних систем, сприятливих і негативних тенденцій розвитку регіонів. Це спричинене значною диференціацією у забезпеченні необхідними економічними та соціальними ресурсами. Саме на рівні регіонів вирішуються питання відтворення продуктивних сил, реалізуються проекти соціально-економічного розвитку, задовольняються ключові соціальні потреби населення, а показники розвитку регіональної економіки є критерієм визначення рівня економічного розвитку держави в цілому.

Підтримуємо думку Гавкалової Н.Л. стосовно бачення стратегічного підходу до управління розвитком господарських комплексів регіонів, як такого, що спрямований на вирівнювання умов еконо-

мічної діяльності в межах усіх регіонів, раціональне використання виробничо-ресурсного потенціалу регіонів, досягнення сталого економічного зростання, підвищення соціально-економічних показників рівня життя населення [2]. Оскільки з цього підходу слідує висновок про можливість розвитку економіки держави в першу чергу, за умови нормального економічного розвитку регіонів.

Зауважимо, що територіальні відмінності соціально-економічного розвитку регіонів спостерігаються майже у всіх країнах, незалежно від площі, економічного потенціалу та державного устрою. В цілому забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів, підвищення їх конкурентоздатності неможливі без подолання проблем міжрегіональних відмінностей, ліквідації кризових явищ і відсталості у розвитку окремих територій країни.

Відмітимо важливість розширення основного виробництва. Зазвичай при розширенні основного виробництва збільшується і вся обслуговуюча його інфраструктура; виникає так званий мультиплікативний ефект: основне виробництво можна розглядати як своєрідний прискорювач економічного зростання.

Однак погоджуємося з думкою автора [2] про те, що основне виробництво може бути не тільки прискорювачем, але і гальмом розвитку, зокрема в тому випадку, коли кількість робочих місць в основному виробництві скорочується в процесі структурної перебудови. При достатньо швидких структурних зрушеннях, обумовлених науково-технічним прогресом, головним чинником успішного розвитку регіону стає не основне, а допоміжне виробництво. Довгострокове процвітання регіону залежить від того, наскільки розвинена в ньому інфраструктура і наскільки вона готова узяти на себе навантаження нового основного виробництва. Чим більше розвинена інфраструктура, тим більше гнучкою є вся економіка регіону, тим на міцнішій основі базується його економічний розвиток і процвітання.

Існує розподіл регіонів за певними ознаками, для проведення оцінки фактичного стану і перспективу економічного розвитку того або іншого міста або регіону. По домінуючій галузевій приналежності можна виділити регіони та міста доіндустріальні, індустріальні і постіндустріальні. У містах і регіонах, що знаходяться на різних стадіях розвитку, відбуваються різні за своєю суттю процеси, і до них застосовні різні рецепти управління процесом економічного розвитку.

На стадії індустріального розвитку в місті або регіоні діють закономірності, визначувані роллю провідних галузей, які створюють так званий мультиплікативний ефект і визначають весь хід розвитку міста або регіону в цілому. Провідна галузь створює додаткові робочі місця, решта всієї інфраструктури регіону як би обслуговує основне виробництво. У цих

умовах нерідко формуються регіони з моногалузевою структурою, коли одне або декілька підприємств однієї галузі визначають стан економіки і соціальної сфери всього регіону.

На постіндустріальній стадії розвитку міста або регіону головним чинником, що визначає його добробут, стає рівень розвитку регіональної інфраструктури. Стан розвитку доріг, зв'язок, житловий

сектор, сфера послуг і індустрія розваг, доступність офісних приміщень, рівень злочинності і забезпеченості кваліфікованими кадрами – все це визначає потенціал розвитку постіндустріального регіону.

Важливим джерелом фінансування інвестицій є кошти державного й місцевих бюджетів. Державна підтримка інвестиційної діяльності має здійснюватися за такими основними напрямками: перехід від розподілу інвестиційних коштів до їх вкладення у стратегічні галузі економіки за умови контролю їх використання; приватизація об'єктів із метою збільшення обсягів інвестиційного капіталу, регулювання інвестиційної діяльності в регіонах, державна підтримка та цільове фінансування підприємств, які використовують ресурсозберігаючі технології, конкурентоспроможну та продукцію, яка заміщає імпорту. Також важливим джерелом фінансування інвестицій для будь-якої економіки є кошти фінансово-кредитної системи.

Для визначення ролі і місця інвестиційного потенціалу банків в розвитку економіки, важливо розкрити роль банків в інвестиційних процесах. Перш за все слід відмітити, що завдяки їх участі забезпечується переливання грошових капіталів від одних суб'єктів інвестиційних відносин до інших, що сприяє рівномірному розподілу фінансових ресурсів між різними сферами підприємницької діяльності. Особливо важливою є їх роль у переміщенні грошових заощаджень домашніх господарств в оборот підприємств. Це зумовлено тим, що ці заощадження є одним з важливих джерел кредитів та інвестицій в економіку.

Підтримуємо підхід авторів Л.Д. Лебединської та Л.М. Ремньова стосовно поділу впливу банків на інвестиційні процеси на прямий та непрямий. Що стосується прямого впливу банківських установ на інвестиційні процеси, то він полягає у мобілізації заощаджень населення і спрямування їх на інвестування через використання кредитного механізму та ринок цінних паперів, а також у вкладенні в інвестиційні проекти власних і залучених ресурсів. Непрямий вплив полягає в обслуговуванні руху коштів, які належать клієнтам-інвесторам і призначені для інвестиційних цілей, а також у виконанні цілого спектра посередницьких функцій [3, с. 93].

Важливою складовою аналізу передумов розвитку інвестиційного потенціалу банків є аналіз інвестиційного потенціалу держави. Зокрема за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, у 2018 р. розмір надходження прямих іноземних інвестицій в Україну склав 2,5 млрд доларів, що на 8% більше, якщо порівнювати з 2017 р. Найбільші обсяги надходжень прямих інвестицій спрямовувалися в такі галузі: промисловість, будівництво, сільське господарство, оптова та роздрібна торгівля, транспорт. Головними інвесторами в Україну виступили Кіпр, Нідерланди, Велика Британія, Німеччина, Австрія та Швейцарія [7].

Впродовж 2016–2019 рр. реальний ВВП формував тенденцію до щорічного зростання, як показано в таблиці. Така динаміка вказувала на незначне, проте все ж таки зростання економіки України загалом. Однак зважаючи на економічну ситуацію в країні різниця між номінальним і реальним ВВП свідчить про наявність інфляції

у зв'язку зі зростанням цін на товари та послуги з одночасним скороченням обсягів виробництва, споживанням цих товарів. У підсумку скорочується купівельна спроможність населення, а також спостерігається падіння рівня життя.

Таблиця

Структура ВВП України за кінцевим використанням з 2005 по 2019 рр. (млн. грн.)

Рік	Номінальний ВВП за рік	Споживчі витрати		Валове нагромадження		експорт товарів та послуг		імпорт товарів та послуг	
		млн. грн.	% ВВП	млн. грн.	% ВВП	млн. грн.	% ВВП	млн. грн.	% ВВП
2016	2383182	2018854	84.7	512830	21,50	1174625	49.3	1323127	-55.5
2017	2982920	2552525	85.6	618914	20,70	1430230	47.9	1618749	-54.3
2018	3558706	3196756	89.8	667953	18,80	1608890	45.2	1914893	-53.8
2019	3974564	3785133	95.2	500614	12,60	1636416	41.2	1947599	-49.0

Джерело: [8]

Слід зауважити, що українська економіка розвивається, ВВП продовжує зростати, однак це зростання відбувається надто повільними темпами. На таку ситуацію впливає чимало чинників. Наприклад, згідно з даними МВФ, висока корупція щорічно з'їдає в Україні до 2% ВВП. Зокрема транспортна блокада Донбасу та насильницьке захоплення бойовиками підприємств на Сході України коштували Україні у 2017 р. 1% ВВП [12]. Підняття мінімальної заробітної плати та пенсій потягнуло зростання інфляції. Так, відбулося перевищення рівня орієнтира інфляції НБУ у 2017 р.: планувалось на рівні 9,1%, а виявилось на рівні 12,2% [11]. Водночас НБУ змушений для гальмування інфляції підняти облікову ставку НБУ від 12,5% до 13,5%, що створило додатковий негативний тиск на ділову активність та зростання економіки [6]. Ці чинники можна назвати внутрішніми.

Ще однією вагомою причиною повільного зростання економіки України, є порушення основних макроекономічних пропорцій. Крім того, науковці називають такі причини, як низька інвестиційна привабливість вітчизняних підприємств, зростання зовнішнього боргу, зношена транспортна інфраструктура, яка обмежує експорт продукції та транзит, слабка економічна динаміка [10].

Однією з важливих проблем в Україні є рівень розвитку тіньової економіки. Зокрема за даними НБУ [9] четверту частину від офіційного ВВП України, або 846 млрд гривень, становлять тіньові операції. Такі перші результати дослідження стану тіньової економіки в Україні, що провела компанія Ernst & Young за підтримки Mastercard у рамках укладеного Меморандуму про співробітництво з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства Укра-

їни, Національним банком України та Державною службою статистики України.

Дослідження в Україні свідчить, що більше чверті (26,2%) обсягу “готівкової тіньової економіки” (це 5,3% ВВП або 190 млрд. грн.) – це “наслідкова тіньова економіка”, де ініціаторами розрахунку готівкою є обидві сторони – і продавець, і покупець. А решта (73,8%) загального обсягу української тіньової економіки (або 14,4% ВВП – 512 млрд. грн.) – це “пасивна тіньова економіка”, ініціатором якої є продавець. Стимулювання безготівкових електронних розрахунків має суттєво зменшити саме рівень “пасивної тіньової економіки” [9].

Існує досить щільний кореляційний зв'язок між рівнем розвитку фінансового, у тому числі й банківського, сектора й темпами зростання економіки, що зумовлено низкою причин: поглибленням глобалізації у фінансовій сфері, процесами об'єднання й взаємопроникнення банківських, промислових і торговельних капіталів, значною потребою реальної економіки у фінансово-кредитних та інвестиційних ресурсах, розширенням точок укладання банківських капіталів тощо [4].

В умовах відпливу інвестиційних капіталів з огляду на відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий ступінь ризику світова тенденція скорочення банківського кредитування є додатковим фактором гальмування економічного розвитку регіонів. Тому в системі відтворення і збільшенні економічного потенціалу економіки, а отже, забезпечення високих темпів економічного зростання важливу роль слід приділити банківським інвестиціям.

Загалом значення використання банківського інвестиційного потенціалу для розвитку регіону слід розглядати в комплексі, як на рівні банку так і на рівні регіону. Даний підхід передбачає врахування інтересів головних суб'єктів економічних відносин на рівні держави, та сприяє підвищенню довіри світової спільноти до нашої фінансової системи та залученню іноземних коштів.

Для ефективного здійснення даного процесу інвестиційна діяльність комерційних банків має ґрунтуватися на наступних засадах [1]:

- відповідність стратегічним цілям діяльності банку, орієнтація на потреби ринку;
- створення продуктів та послуг, що можуть полегшити доступ банку до дешевих та стійких джерел ресурсів на ринку;
- відповідність за термінами джерел формування ресурсів та напрямків їх використання;
- диверсифікованість джерел банківських ресурсів, що підвищить сталість ресурсної бази банку в цілому;
- врахування зовнішніх та внутрішніх чинників середовища банку, мінімізація впливу банківських ризиків;
- організація роботи філійної мережі банку щодо залучення ресурсів;
- використання сучасної технічної бази, комп'ютерної техніки і технологій для економічного обґрунтування рішень.

Необхідність інвестиційної діяльності комерційних банків обумовлена взаємозалежністю розвитку банківської системи та економіки в цілому. З одного боку, банківські установи зацікавлені в

стабільному економічному середовищі, що є необхідною умовою їхньої діяльності, а з іншого – стабільність економічного розвитку багато в чому залежить від високого ступеня надійності банківської системи, її ефективного функціонування [5].

Враховуючи значні потреби в інвестиційних ресурсах, та обмежені можливості банків, до цього переліку слід включити здійснення інвестиційної діяльності банків, при можливості, в межах консорціуму. Оскільки саме цей вид інвестування дозволить банкам згенерувати значний розмір фінансових ресурсів, розподілити ризики та диверсифікувати свою діяльність.

Недостатній рівень акумулювання фінансових ресурсів, залежність від зовнішніх джерел фінансування та невизначені умови зовнішнього та внутрішнього середовищ, у яких сьогодні працюють банки вимагають від них комплексних підходів до реалізації інвестиційної діяльності банків з урахуванням фінансового забезпечення, визначення та впровадження адекватного комплексу заходів щодо зниження фінансових ризиків.

З огляду на це, вважаємо за доцільне розглянути основні характерні риси інвестиційно-орієнтованих банків. Вони полягають у такому [5]:

- велика універсальна кредитна установа поєднує велику кількість допустимих видів діяльності на ринку цінних паперів, а також на деяких інших фінансових ринках;
- головною вважається діяльність щодо залучення фінансування за рахунок цінних паперів;
- банк, будучи самостійною, ліквідною та кредитною установою оперує, передусім, на оптових фінансових ринках;
- пріоритетність використання вбачає в середньо- та довгострокових вкладеннях;
- цінні папери є основою його кредитно-інвестиційного портфелю, при цьому більшість банків найбільшою мірою орієнтуються на недержавні цінні папери;
- банк вступає у взаємини з усіма учасниками ринку інвестування;
- саме банки в умовах високої невизначеності на досліджуваному ринку виявляються практично єдиним інститутом, здатним вирішувати комплекс завдань щодо ідентифікації, оцінки, аналізу, управління, контролю та моніторингу специфічних ризиків інвестування;
- поза всякими сумнівами, банки мають виключне право здійснювати розрахунково-касові операції, що забезпечує їм доступ до позикових ресурсів у великих обсягах навіть у таких економічних умовах, при яких інші посередники ринку інвестування зіштовхуються з різким скороченням операцій.

Вплив інвестиційного потенціалу банків на економічне зростання є двонаправленим: з одного боку, зростання інвестиційного потенціалу банків стимулює процеси розширеного відтворення та фактично стимулює економічне зростання. Інвестиційний потенціал банків визначається рівнем акумуляції коштів, від яких залежить ефективність процесу нагромадження капіталу у механізмі суспільного відтворення, тобто рівнем заощаджень.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновок, що в сучасних умовах для розвитку економіки важливо залучати інвестиційний потенціал банків. Оскільки, за підтримки банківських установ розширяться можливості для розвитку економіки. Використання інвестиційного потенціалу комерційного банку дозволить диверсифікувати ризики та підвищити прибутковість банківського бізнесу та довіру до нього. Що в свою чергу створить умови для покращення рівня фінансування економіки за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел та сприятиме загальному розвитку економіки.

Список використаних джерел

1. **Воробйова О.І.** Кредитно-інвестиційна діяльність банків України / О.І. Воробйова. – Київ-Сімферополь: АРІ-АЛ, 2010. – 396 с.
2. **Гавкалова Н. Л.** Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>
3. **Лебединська Л.Д.** Інвестиційний потенціал банків та страхових компаній / Л.Д. Лебединська, Л.М. Ремньова// Чернігівський науковий часопис. Серія 1, Економіка і управління – 2011.– № 2 (2). – С. 91–96.
4. **Леонов С. В., Кривич Я. М.** Інвестиційний банківський кредит у системі кредитних інструментів стимулювання соціально-економічного зростання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/228.pdf>
5. **Нагорна О. В., Василен Ю. В.** Інвестиційна діяльність як особлива сфера банківської діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2189>
6. **Національний банк України** підвищив облікову ставку до 13,5% річних. / Національний банк України. 2017. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=57732380
7. **Офіційний сайт** Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/>
8. **Офіційний сайт** Державної служби статистики – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. **Офіційний сайт** Національного банку України – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/>
10. **Пелех О.Б.** Аналіз динаміки ВВП України в контексті європейського розвитку/ О. Б. Пелех // Вісник Ужгородського національного університету. – 2019. – № 23. – С. 60-64.
11. **Прогноз** НБУ щодо інфляції на 2017–2018 роки залишається в межах оголошених цільових орієнтирів / Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=472793
12. **Україна** потеряла из-за блокады Донбасса 1% ВВП. Корреспондент.biz. 2017. URL: <https://korrespondent.net/business/economics/3922738-ukrayna-poteriala-yz-za-blokady-donbassa-1-vvp>

References

1. **Vorobiova O.I.** (2010). Lending and investment activities of Ukrainian banks: Kyiv-Simferopol: ARI-AL [in Ukrainian]
2. **Havkalova N. L.** “Socio-economic development of the regions of Ukraine: problems and prospects” available at: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf> [in Ukrainian]
3. **L.D. Lebedynska, L.M. Remnova** (2011) “Investment potential of banks and insurance companies”. Chernihiv scientific journal. Series 1, Economics and Management. Vol. 2 (2), pp. 91–96. [in Ukrainian]
4. **Lieonov S. V., Kryvyh Ya. M.** (2014) “Investment bank credit in the system of credit instruments to stimulate socio-economic growth in Ukraine” available at: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/228.pdf> [in Ukrainian]
5. **Nahorna O. V., Vasylyshen Yu. V.** “Investment activity as a special sphere of banking activity” available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2189> [in Ukrainian]
6. **The National Bank of Ukraine** raised the discount rate to 13.5% per annum available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=57732380 [in Ukrainian]
7. **Official site of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine** available at: <https://www.me.gov.ua/> [in Ukrainian]
8. **Official site of the State Statistics Service** available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian]
9. **Official site of the National Bank of Ukraine** available at: <https://bank.gov.ua/ua/> [in Ukrainian]
10. **Pelekh O.B.** (2019) “Analysis of Ukraine’s GDP dynamics in the context of European development”. Bulletin of Uzhhorod National University. Vol. 23, pp. 60-64. [in Ukrainian]
11. **The NBU inflation forecast for 2017-2018** remains within the announced targets available at: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=472793 [in Ukrainian]
12. **Ukraine lost 1% of GDP due to the blockade of Donbass (2017).** available at: <https://korrespondent.net/business/economics/3922738-ukrayna-poteriala-yz-za-blokady-donbassa-1-vvp> [in Ukrainian]

УДК 338.22:004.4

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.7

Пономаренко Ігор Віталійович,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу,
Київський національний університет технологій та дизайну
igor_chip@ukr.net*

Телеус Альона Володимирівна,

*магістр кафедри економічної кібернетики та маркетингу,
Київський національний університет технологій та дизайну
alionapolushkevych@gmail.com*

БІЗНЕС-АНАЛІТИКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОБРОБКИ ДАНИХ

Предмет дослідження – підхід щодо можливості використання бізнес-аналітики для комплексної обробки та аналізу даних з метою оптимізації діяльності компанії. **Метою написання статті** є дослідження особливостей застосування ВІ-систем як одного з передових підходів щодо обробки та аналізу великих масивів даних, що безперервно накопичуються з різноманітних джерел. **Методологія проведення роботи** – системно-структурного та порівняльного аналізів (для дослідження напрямів застосування ВІ-систем у процесі роботи з великими масивами даних); монографічного (при вивченні різноманітних програмних рішень на ринку бізнес-аналітики); економічного аналізу (при здійсненні оцінки можливостей використання систем бізнес-аналітики для посилення конкурентних позицій компаній).

Результати роботи – визначено особливості використання моделі бізнес-аналітики в сучасних умовах для оптимізації діяльності компаній завдяки використанню комплексної інформації, яка у багатьох випадках є неструктурованою. Розкрито основні напрями роботи з великими даними, починаючи від етапу збору та збереження у спеціалізованих сховищах і закінчуючи комплексним аналізом інформації. Наведено основні переваги застосування інформаційних панелей у процесі демонстрації результатів дослідження. Проведено комплексний

аналіз програмних продуктів на ринку бізнес-аналітики. **Висновки** – використання бізнес-аналітики дає можливість компаніям оптимізувати їх діяльність завдяки прийняттю ефективних управлінських рішень. Наявність великої кількості ВІ-інструментів дозволяє адаптувати систему аналізу згідно з наявними даними та існуючими потребами компанії. Програмні рішення дають можливість будувати інформаційні панелі з налаштуванням обраної системи показників.

Ключові слова: *аналіз, бізнес-процес, інформація, інформаційна панель, оптимізація, сховище даних, управлінське рішення.*

Пономаренко Игорь Витальевич,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической кибернетики и маркетинга

Киевского национального университета технологий и дизайна

Телеус Алена Владимировна,

магистр кафедры экономической кибернетики и маркетинга

Киевского национального университета технологий и дизайна

Бизнес-аналитика как эффективный инструмент обработки данных

Предмет исследования – подход к возможности использования бизнес-аналитики для комплексной обработки и анализа данных с целью оптимизации деятельности компании. **Целью написания статьи** является исследование особенностей применения ВІ-систем как одного из передовых подходов к обработке и анализу больших массивов данных, которые непрерывно накапливаются из различных источников. **Методология проведения работы** – системно-структурного и сравнительного анализов (для исследования направлений применения ВІ-систем в процессе работы с большими массивами данных); монографического (при изучении различных программных решений на рынке бизнес-аналитики); экономического анализа (при оценке возможностей использования систем бизнес-аналитики для усиления конкурентных позиций компаний). **Результаты работы** – определены особенности использования модели бизнес-аналитики в современных условиях для оптимизации деятельности компаний благодаря использованию комплексной информации, которая во многих случаях является неструктурированной. Раскрыты основные направления работы с большими данными, начиная от этапа сбора и сохранения в специализированных хранилищах и заканчивая комплексным анализом информации. Приведены основные преимущества применения информационных панелей в процессе демонстрации результатов исследования. Проведен комплексный анализ программных продуктов на рынке бизнес-аналитики. **Выводы** – использование бизнес-аналитики дает возможность компаниям оптимизировать их деятельность благодаря принятию эффективных управленческих решений. Наличие большого количества ВІ-инструментов позволяет адаптировать систему анализа согласно имеющимся данным и существующим потребностям компании. Программные решения дают возможность строить информационные панели с настройкой выбранной системы показателей.

Ключевые слова: *анализ, бизнес-процес, информация, информационная панель, оптимізація, сховище даних, управленческое решение.*

Ponomarenko Ihor,

candidate of economic sciences, associate professor of Economic Cybernetics and Marketing Department Kyiv National University of Technologies and Design

Teleus Alona,

master of Economic Cybernetics and Marketing Department Kyiv National University of Technologies and Design

Business analysis as an effective data processing tool

The subject of the research is the approach to the possibility of using business intelligence for integrated data processing and analysis in order to optimize the company's activities. **The purpose of writing this article** is to study the concept of the BI-systems peculiarities use as one of the advanced approaches to the processing and analysis of large data sets that are continuously accumulated from various sources. **Methodology.** The research methodology is system-structural and comparative analyzes (to study the application of BI-systems in the process of working with large data sets); monograph (the study of various software solutions in the market of business intelligence); economic analysis (when assessing the possibility of using business intelligence systems to strengthen the competitive position of companies). **The scientific novelty** consists the features of using the business analytics model in modern conditions to optimize the activities of companies through the use of complex information, which in many cases is unstructured, are identified. The main directions of working with big data are disclosed, starting from the stage of collection and storage in specialized repositories, and ending with a comprehensive analysis of information. The main advantages of using dashboards in the process of demonstrating research results are given. A comprehensive analysis of software products in the business intelligence market has been carried out. **Conclusions.** The use of business intelligence allows companies to optimize their activities by making effective management decisions. The availability of a large number of BI tools allows company to adapt the analysis system in accordance with available data and existing needs of the company. Software solutions make it possible to build dashboards with the settings of the selected system of indicators.

Keywords: analysis, business process, information, dashboard, optimization, data warehouse, management decision.

Постановка проблеми. Завдяки активному розвитку інноваційних технологій у сучасних умовах виникла можливість для накопичення великих масивів інформації. Для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності сучасні компанії повинні оперативно опрацювати наявні дані, завдяки чому виникає можливість приймати ефективні управлінські рішення. В сучасних умовах обробка даних являє собою складний процес завдяки великим обсягам інформації, яка безперервно збільшується, надходячи з різноманітних джерел. Зазначений процес має два аспекти: технічна сторона, яка передбачає безпосередній збір даних, їх структурування, збереження та виведення; аналітична сторона – проведення комплексних досліджень інформації з метою виявлення прихованих взаємозв'язків та взаємозалежностей. Для забезпечення ефективних результатів компанії мають можливість використовувати сучасне програмне забезпечення, яке дозволяє автоматизувати процес збору та обробки інформації у безперервному режимі. Поряд з цим, доводиться витратити більше грошових ресурсів для придбання відповідних ІТ-рішень, також спостерігається поступове ускладнення ІТ-інфраструктури і архітектури системного ландшафту в компаніях. Окрему увагу необхідно звернути на обслуговуючий персонал, який повинен володіти відповідними вміннями та навичками. В процесі забезпечення якісної та оперативної обробки даних, кількість яких зростає за джерелами надходження та обсягами, необхідно постійно підтримувати високий рівень конкурентоспроможності робочої сили завдяки її безперервному навчанню. Для комплексного забезпечення якості обробки інформації серед рішень у сфері ІТ доцільно особливу увагу звернути на Ві-платформи, що мають низку переваг.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням ВІ-систем займаються такі видатні вчені, як К. Ален, Д. Бентлі, Б. Бріджс, Р. Кімбол, К. Куперсміт, Л. Мосс, С. Ховсон, С. Шепс та ін.

Мета дослідження. Мета статті – розглянути особливості функціонування ВІ-систем у сучасних умовах як важливу технологію збору та обробки великих масивів даних з метою розробки ефективних управлінських рішень компаніями.

Виклад основного матеріалу. ВІ (Business intelligence, інтелектуальний аналіз даних, бізнес-аналітика) – комп'ютерні методи і інструменти для організацій, що забезпечують переклад транзакційної ділової інформації у форму, придатну для бізнес-аналізу, а також засоби для роботи з обробленою таким чином інформацією [1].

Серед фахівців у сфері обробки даних дуже часто у рівнозначній інтерпретації використовуються терміни «ВІ» та «бізнес-аналітика», проте детальний аналіз дає можливість виявити комплекс відмінностей. Так, бізнес-аналітика, на відміну від ВІ, передбачає очищення інформації та її підготовку для аналізу за допомогою комплексу статистичних методів у статистиці та динаміці.

Поряд з цим, Business Intelligence на першому етапі передбачає очищення, консолідацію та трансформацію інформації у оптимальне для проведення аналізу вираження. У багатьох випадках серед великих обсягів неструктурованих даних виокремлюють лише істотні фактори, які визначають розвиток досліджуваних явищ у конкретних умовах місця та часу. Використовуючи зазначені фактори, проводиться групування одиниць сукупності, обчислюються регресіні рівняння або проводиться екстраполяція розвитку явищ на майбутні періоди часу. Зазначені вище операції є допоміжними в процесі реалізації ВІ, оскільки головним у даному підході є пошук оптимального рішення для бізнесу [2].

Business Intelligence дає можливість приймати різноманітні бізнес-рішення, починаючи від операційних та закінчуючи стратегічними. Залучення зовнішніх та внутрішніх даних дає можливість всебічно дослідити наявні бізнес-процеси та сформувані ефективні рішення, що сприятимуть оптимізації діяльності компанії.

Дослідження специфіки розвитку ВІ-систем дає можливість виокремити наступні напрями:

1. Збереження даних. Для ВІ-систем використовуються спеціалізовані сховища даних (data warehouse, DW), які відповідним чином структурують інформацію, що дає можливість підвищити ефективність обробки запитів та аналізу інформації [3].

2. Інтеграція даних. За допомогою інструментів ETL відбувається формування і підтримка сховищ даних. Представлені засоби дають можливість отримувати інформацію, завантажувати її у відповідну базу даних, а також приводити у потрібний формат шляхом трансформації.

3. Аналіз даних. Зазначений етап є вирішальним, оскільки передбачає виявлення на основі відповідних даних прихованих взаємозв'язків та взаємозалежностей і виступає у якості бази для прийняття відповідних управлінських рішень. Всебічний аналіз інформації раціонально здійснювати завдяки використанню OLAP-інструментів (on-line analytical processing), що дають можливість формувати групи даних за різноманітними зрізами (продуктами, країнами, часом, вартістю тощо).

4. Представлення даних. Сучасні користувачі інформації позитивно сприймають різноманітні візуалізації, які у наочній формі дозволяють дуже швидко зрозуміти досліджувані явища та процеси. Активний розвиток інноваційних технологій дав можливість створювати інформаційні панелі (dashboards), що являють собою систему інтерактивних графіків і таблиць, які містять певну систему індикаторів та шкал.

Сучасний ринок ВІ-систем представлений великою кількістю спеціалізованого програмного забезпечення. На рисунку 1 – чарівний квадрант Gartner для платформ Analytics та Business Intelligence за 2020 р. Згідно з наведеними результатами, лідерами ринку є Tableau та Microsoft Power BI. Зазначені рішення у сфері бізнес-аналітики є дуже розповсюдженими завдяки ефективній системі накопичення та обробки даних з подальшим виведенням результатів у вигляді різноманітних інтерактивних графіків і таблиць, що формуються завдяки науково обгрунтованій системі ключових показників. Важливою перевагою застосування даних продуктів є їх кросплатформеність. У процесі формування інформаційних панелей (dashboards) налаштовується певна система фільтрів, що відповідає за виведення відповідних груп згідно з обраною системою індикаторів. Вибір відповідних значень у фільтрах призводить до трансформації розміщених на інформаційній панелі графіків і таблиць.

Рис. 1. Чарівний квадрант Gartner для платформ Analytics та Business Intelligence за 2020 р. [5]

Висновки.

1. Бізнес-аналітика дозволяє отримати компаніям ряд конкурентних переваг завдяки комплексному аналізу наявної інформації та розробці на основі сформованих висновків ефективної стратегії розвитку. Наявність на ринку ВІ великої кількості спеціалізованих програмних рішень, які постійно вдосконалюються, дає можливість констатувати подальше зростання рівня та ефективності застосування інструментів бізнес-аналітики малими, середніми та великими компаніями.

2. Поряд з обробкою даних спостерігається подальше вдосконалення системи зберігання та захисту інформації. Враховуючи той факт, що дані виступають у якості цінного ресурсу, втрата якого може спричинити істотні негативні наслідки для компанії, спостерігається стабільно високий попит на послуги щодо забезпечення цілісності та недоторканості інформації.

Список використаних джерел

1. **BI stands for and other handy data terms** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.phocassoftware.com/business-intelligence-blog/a-to-z-of-business-intelligence-glossary>

2. **What is business intelligence? Transforming data into business insights** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cio.com/article/2439504/business-intelligence-definition-and-solutions.html>

3. **Understanding Business Intelligence and Data Warehouse** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vmokshagroup.com/blog/understanding-business-intelligence-and-data-warehouse/>

4. **Learn OLAP and Business Intelligence** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://olap.com/learn-bi-olap/>

5. **2020 Gartner Magic Quadrant for Analytics and Business Intelligence Platforms** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://info.microsoft.com/ww-landing-2020-gartner-magic-quadrant-for-analytics-and-business-intelligence.html?LCID=EN-US>

References

1. **BI stands for and other handy data terms**
<https://www.phocassoftware.com/business-intelligence-blog/a-to-z-of-business-intelligence-glossary>

2. **What is business intelligence? Transforming data into business insights**
<https://www.cio.com/article/2439504/business-intelligence-definition-and-solutions.html>

3. **Understanding Business Intelligence and Data Warehouse**
<https://vmokshagroup.com/blog/understanding-business-intelligence-and-data-warehouse/>

4. **Learn OLAP and Business Intelligence**
доступу: <https://olap.com/learn-bi-olap/>

5. 2020 Gartner Magic Quadrant for Analytics and Business Intelligence Platforms

<https://info.microsoft.com/ww-landing-2020-gartner-magic-quadrant-for-analytics-and-business-intelligence.html?LCID=EN-US>

УДК 004.6

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.8

Чубукова Ольга Юріївна,

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної кібернетики та маркетингу,
Київський національний університет технологій та дизайну
kek@knutd.com.ua*

Пономаренко Ігор Віталійович,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної кібернетики та маркетингу,
Київський національний університет технологій та дизайну
igor_chip@ukr.net*

Недбайло Наталія Володимирівна,

*магістр кафедри економічної кібернетики та маркетингу,
Київський національний університет технологій та дизайну
tatakovtun@ukr.net*

ВИКОРИСТАННЯ DATA MINING ДЛЯ ОБРОБКИ БІЗНЕС-ДАНИХ

Предмет дослідження – підхід щодо можливості застосування методів data mining у рамках бізнес-аналітики з метою оптимізації прийняття управлінських рішень компанією. **Метою написання статті** є дослідження особливостей використання методів data mining для обробки первинних даних, які виступають у якості цінного ресурсу компанії, що може бути застосований для забезпечення

конкурентоздатності на певному ринку. **Методологія проведення роботи** – системно-структурного та порівняльного аналізів (для дослідження напрямів використання data mining для комплексного дослідження первинних даних); монографічного (при вивченні передумов зростання використання компаніями data mining у процесі дослідження даних); економічного аналізу (при оцінюванні доцільності застосування методів машинного навчання для забезпечення цілей бізнес-аналітики). **Результати роботи** – визначено особливості застосування data mining як одного з напрямів бізнес-аналітики, що дає можливість на основі первинних даних визначати неявні взаємозв'язки між відомими факторними та результативними ознаками. Розкрито основні напрями здійснення маніпуляцій з даними: класифікація та прогнозування, а також кореляційно-регресійний аналіз. Доведено важливість використання основних методів статистичного аналізу в процесі дослідження первинних даних. Наведено специфіку застосування нейронних мереж як одного з найважливіших методів машинного навчання. **Висновки** – використання data mining дозволяє компаніям збільшувати ефективність застосування наявних даних та відповідним чином оптимізувати стратегії розвитку. Наявність великої кількості методів машинного навчання та статистичних підходів розширює можливості комплексного аналізу даних. Важливу роль у даному випадку відіграють інноваційні технології та спеціалізовані мови програмування.

***Ключові слова:** data mining, дані, ефективність, економіка, машинне навчання, нейронні мережі, статистичний аналіз, управлінське рішення.*

Чубукова Ольга Юрьевна,

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедры экономической кибернетики и маркетинга Киевского национального университета технологий и дизайна

Пономаренко Игорь Витальевич,

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической кибернетики и маркетинга Киевского национального университета технологий и дизайна

Недбайло Наталья Владимировна,

магистр кафедры экономической кибернетики и маркетинга Киевского национального университета технологий и дизайна

Использование data mining для обработки бизнес-данных

Предмет исследования – подход к возможности применения методов data mining в рамках бизнес-аналитики с целью оптимизации принятия управленческих решений компанией.

Целью написания статьи является исследование особенностей использования методов data mining для обработки первичных данных, которые выступают в качестве ценного ресурса компании, который может быть применен для обеспечения конкурентоспособности на определенном рынке. **Методология проведения работы** – системно-структурного и сравнительного анализов (для исследования направлений использования data mining при комплексном анализе первичных данных); монографического (при изучении предпосылок роста использования компаниями data mining в процессе исследования данных); экономического анализа (при оценке целесообразности применения методов машинного обучения для обеспечения целей бизнес-аналитики). **Результаты работы** – определены особенности использования data mining как одного из направлений бизнес-аналитики, которое дает возможность на основе первичных данных определять неявные взаимосвязи между известными факторными и результативными признаками. Раскрыты основные направления осуществления манипуляций с данными: классификация и прогнозирование, а также корреляционно-регрессионный анализ. Доказана важность использования основных методов

статистического анализа в процессе исследования первичных данных. Приведем специфику применения нейронных сетей как одного из важнейших методов машинного обучения. **Выводы** – использование data mining позволяет компаниям увеличивать эффективность использования имеющихся данных и соответствующим образом оптимизировать стратегии развития. Наличие большого количества методов машинного обучения и статистических подходов расширяет возможности комплексного анализа данных. Важную роль в данном случае играют инновационные технологии и специализированные языки программирования.

Ключевые слова: data mining, данные, эффективность, экономика, машинное обучение, нейронные сети, статистический анализ, управленческое решение.

Chubukova Olha,

doctor of economics, professor, head of Economic Cybernetics and Marketing Department Kyiv National University of Technologies and Design

Ponomarenko Ihor,

candidate of economic sciences, associate professor of Economic Cybernetics and Marketing Department Kyiv National University of Technologies and Design

Nedbailo Natalia,

master of Economic Cybernetics and Marketing Department Kyiv National University of Technologies and Design

Using data mining to process business data

The subject of the research is the approach to the possibility of applying data mining methods in the framework of business analytics in order to optimize the adoption of management decisions by the company. **The purpose of writing this article** is to study of data mining methods features use of primary data, which act as a valuable resource of the company, which can be used to ensure competitiveness in a particular market. **Methodology.** The research methodology is system-structural and comparative analyzes (to study the approaches of data mining data for the complex analysis of first data); monograph (studying the preconditions for the growth of data mining companies' use in the process of data research); economic analysis (when assessing the feasibility of using machine learning methods to ensure the goals of business intelligence). **The scientific novelty** consists the peculiarities of data mining application as one of the directions of business analytics are determined, which makes it possible to determine implicit relationships between known factor and result characteristics on the basis of primary data. The main directions of data manipulation are revealed: classification and forecasting, as well as correlation-regression analysis. The importance of using the basic methods of statistical analysis in the process of studying primary data is proved. The specifics of the use of neural networks as one of the most important methods of machine learning are given. **Conclusions.** The use of data mining allows companies to increase the efficiency of the use of available data and optimize development strategies accordingly. The presence of a large number of machine learning methods and statistical approaches expands the possibilities of comprehensive data analysis. Innovative technologies and specialized programming languages play an important role in this case.

Keywords: data mining, data, efficiency, economy, machine learning, neural networks, statistical analysis, management decision.

Постановка проблеми. Сучасні компанії в умовах посилення конкуренції у офлайн та онлайн-середовищі вимагають викорис-

тання ефективних інструментів, що дозволяють оптимізувати їх функціонування як у цілому, так і на рівні окремих структурних підрозділів. Активний розвиток інноваційних технологій надав можливості накопичення компаніями великих масивів даних, що можуть розглядатись як цінний ресурс у процесі прийняття відповідних управлінських рішень. Розвиток реляційних баз та застосування таких мов як SQL дозволяє здійснювати не лише накопичення, але й широкий перелік маніпуляцій з наявними даними, формуючи відповідні вибіркові сукупності. Поряд з цим, у процесі обробки даних можливо застосовувати такі спеціалізовані мови програмування як Python та R, що дозволяють здійснювати дослідження за допомогою різноманітних методів машинного навчання [1, 2].

В окреслених умовах доцільно комплексно дослідити особливості використання методів data mining, які можуть бути застосовані для великих масивів даних, а також для малих вибірковок сукупностей. Проте необхідно забезпечити репрезентативність використовуваних сукупностей, а також застосувати лише ті методи машинного навчання, які дозволяють отримати високі результати за умови дотримання науково обгрунтованих підходів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням data mining займаються такі видатні вчені як Ч. Аггарвал, П. Брюс, Я. Віттен, Ф. Провост, М. Стейнбах, П. Тан, Т. Фавсет, Е. Франк, Г. Шмуелі та ін.

Мета дослідження. Мета статті – розглянути особливості використання методів data mining у сучасних умовах для комплексного аналізу «сирих» даних за допомогою відповідних методів та формування на основі отриманих результатів комплексних управлінських рішень, які дозволяють підвищити ефективність функціонування компаній.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах у процесі роботи з даними застосовується підхід data mining, який представляє собою видобуток та інтелектуальний аналіз даних. Передбачається використання сукупності методів, які дозволяють всебічно дослідити наявні дані та визначити приховані взаємозв'язки між певними факторними та результативними ознаками. У певних випадках нетривіальне використання методів машинного навчання дає можливість ідентифікувати сутність досліджуваного явища та розробити відповідні управлінські рішення, які дозволяють ефективність діяльності компанії [3].

До базових методів data mining відносяться різноманітні методи класифікації, моделювання та прогнозування, що реалізуються завдяки використанню асоціативної пам'яті, генетичних алгоритмів, дерев рішень, еволюційного програмування, нечіткої логіки, штучних нейронних мереж. У процесі реалізації підходу data mining необхідно приділяти увагу використанню статистичних методів: аналіз взаємозв'язків, аналіз часових рядів, описативний аналіз, дискримінантний аналіз, дисперсійний аналіз, компонентний аналіз, кореляційний і регресійний аналіз, факторний аналіз. Отже, методи data mining слід розглядати як комплексний підхід, що поєднує між

собою бази даних, статистику та штучний інтелект. Завдяки застосуванню потужного набору методів для візуалізації даних можливо наочно продемонструвати різним групам користувачів отримані результати [4, 5].

У відповідності з концепцією data mining передбачається пошук у великих обсягах «сирих» даних певних «прихованих знань». Проте слід відмітити, що наявність неявних взаємозв'язків не завжди вдається ідентифікувати у зв'язку з їх відсутністю. До основних груп прихованих знань слід віднести:

- невідомі раніше знання про певні соціально-економічні явища та процеси;
- нетривіальні знання неможливо ідентифікувати при простому ознайомленні з певними даними, тому виникає потреба у їх комплексному дослідженні за допомогою різноманітних статистичних методів, досягти значних результатів також можливо за допомогою методів машинного навчання [6].

У результаті дослідження «сирих» даних необхідно досягти:

- практичної корисності, яка проявляється в цінності для окремих структурних підрозділів та компанії у цілому;
- інтерпретованості результатів, оскільки в процесі комплексного аналізу даних та використання спеціалізованих методів машинного навчання необхідно забезпечити легкість формування висновків та наочність для різноманітних груп користувачів.

Data mining за своєю сутністю є складним явищем, що розвивається під впливом комплексу факторів, серед яких доцільно використати наступні:

- інтенсивний розвиток програмного та апаратного забезпечення;
- зменшення вартості, збільшення надійності та розмірів накопичувачів даних;
- вдосконалення методів машинного навчання;
- накопичення великих обсягів даних [7, 8].

Завдяки інтенсивному розвитку інноваційних технологій та їх активному впровадженню у діяльність компаній відбувається постійне зростання попиту на фахівців у сфері обробки даних. У широкий вжиток поряд з data mining увійшли такі поняття як big data, data science, deep learning та ін. Міжнародний ринок обробки даних характеризується високими темпами зростання, поряд з цим, в Україні лише починається усвідомлення приватними компаніями доцільності застосування сучасних методів обробки інформації.

Наявність великої кількості програмного забезпечення дає можливість залучати фахівців різного рівня кваліфікації, досягаючи прийнятних результатів у ході комплексного дослідження структурованих та неструктурованих даних. Проте, слід відзначити, що застосування підходів data science збільшує ймовірність досягнення позитивного результату, який може бути монетизований приватними компаніями, але в певних випадках реалізація різноманітних алгоритмів не дає можливості отримати прийнятний результат, що пов'язано зі специфікою первинних даних.

Висновки.

1. Data mining дає можливість проводити комплексні дії з «сирими» даними, що сприяє високому попиту на відповідних фахівців серед компаній. Отримані у результаті дослідження закономірності є цінними в процесі формування відповідних управлінських рішень, оскільки дають можливість чітко усвідомити основні тенденції та взаємозв'язки у певних соціально-економічних явищах та процесах. Тобто завдяки застосуванню data mining зростає цінність накопичуваної компанією інформації.

2. В процесі обробки даних необхідно приділяти належну увагу методам статистичного аналізу, а також підходам машинного навчання. Для їх реалізації доцільно використовувати такі мови програмування як Python та R. Завдяки гнучкості побудови алгоритмів існує можливість адаптувати наявні методи до певної специфіки даних, а також комбінувати різноманітні підходи, отримуючи оптимальну модель.

Список використаних джерел

1. **5 IMPORTANT FUTURE TRENDS IN DATA MINING** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.flatworldsolutions.com/data-management/articles/data-mining-future-trends.php>
2. **The SQL Tutorial for Data Analysis** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mode.com/sql-tutorial/introduction-to-sql/>
3. **Difference of Data Science, Machine Learning and Data Mining** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.datasciencecentral.com/profiles/blogs/difference-of-data-science-machine-learning-and-data-mining>
4. **Clearly Explained: How Machine learning is different from Data Mining** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://towardsdatascience.com/clearly-explained-how-machine-learning-is-different-from-data-mining-4ee0e0c91bd4>
5. **10 Machine Learning Methods that Every Data Scientist Should Know** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://towardsdatascience.com/10-machine-learning-methods-that-every-data-scientist-should-know-3cc96e0eeee9>
6. **A Tour of Machine Learning Algorithms** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://machinelearningmastery.com/a-tour-of-machine-learning-algorithms/>
7. **BIG DATA TRENDS 2020** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.analyticsinsight.net/big-data-trends-2020/>
8. **4 Exciting Trends In Data Science To Watch Out For In 2020** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.expresscomputer.in/big-data-analytics/4-exciting-trends-in-data-science-to-watch-out-for-in-2020/51997/>

References

1. **5 IMPORTANT FUTURE TRENDS IN DATA MINING**
<https://www.flatworldsolutions.com/data-management/articles/data-mining-future-trends.php>

2. The SQL Tutorial for Data Analysis

<https://mode.com/sql-tutorial/introduction-to-sql/>

3. Difference of Data Science, Machine Learning and Data Mining

<https://www.datasciencecentral.com/profiles/blogs/difference-of-data-science-machine-learning-and-data-mining>

4. Clearly Explained: How Machine learning is different from Data Mining

<https://towardsdatascience.com/clearly-explained-how-machine-learning-is-different-from-data-mining-4ee0e0c91bd4>

5. 10 Machine Learning Methods that Every Data Scientist Should Know

<https://towardsdatascience.com/10-machine-learning-methods-that-every-data-scientist-should-know-3cc96e0e0e9>

6. A Tour of Machine Learning Algorithms

<https://machinelearningmastery.com/a-tour-of-machine-learning-algorithms/>

7. BIG DATA TRENDS 2020

<https://www.analyticsinsight.net/big-data-trends-2020/>

8. 4 Exciting Trends In Data Science To Watch Out For In 2020

<https://www.expresscomputer.in/big-data-analytics/4-exciting-trends-in-data-science-to-watch-out-for-in-2020/51997/>

УДК: 657.6:330.123.3

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.9

Бунда Ольга Миколаївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID 0000-0003-4416-2469
bundaolga@yahoo.com*

Вітюк Тетяна Ігорівна

*магістр кафедри обліку і аудиту,
Київський національний університет технологій та дизайну
tetyana.vityuk28@gmail.com*

АУДИТ ЗАПАСІВ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мета статті полягає в узагальненні та удосконаленні організаційних та методичних аспектів аудиту запасів виробничого підприємства. **Методологія** дослідження полягає у використанні наступних методів: аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, формалізація. **Наукова новизна** статті полягає в обґрунтуванні алгоритму рішень при проведенні аудиту запасів в інформаційному середовищі виробничого підприємства. **Висновки.** Застосування алгоритму рішень при проведенні аудиту запасів в інформаційному середовищі виробничого підприємства дозволить значно підвищити ефективність використання запасів на виробничому підприємстві, що безпосередньо вплине на результати фінансово-господарської діяльності підприємства. Запропонований план та програма аудиту запасів виробничого підприємства дозволить якісно і детально здійснити аудиторську перевірку запасів виробничого підприємства, сформувати аудиторський висновок та надати рекомендації щодо запасів виробничого підприємства.

Ключові слова: *аудит, запаси, план аудиту, програма аудиту, виробниче підприємство.*

Бунда Ольга Николаевна,

*кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и аудита
Киевского национального университета технологий и дизайна*

Витюк Татьяна Игоревна,

*магистр кафедры учета и аудита Киевского национального
университета технологий и дизайна*

Аудит запасов производственных предприятий

Цель статьи состоит в обобщении и совершенствовании организационных и методических аспектов аудита запасов производственного предприятия. **Методология** исследования заключается в использовании следующих методов: анализ, синтез, индукция, дедукция, аналогия, моделирование, формализация. **Научная новизна** статьи заключается в обосновании алгоритма решений при проведении аудита запасов в информационной среде производственного предприятия. **Выводы.** Применение алгоритма решений при проведении аудита запасов в информационной среде производственного предприятия позволит значительно повысить эффективность использования запасов на производственном предприятии, непосредственно повлияет на результаты финансово-хозяйственной деятельности предприятия. Предложенный план и программа аудита запасов производственного предприятия позволит качественно и подробно осуществить аудиторскую проверку запасов производственного предприятия, сформировать аудиторское заключение и дать рекомендации по запасам производственного предприятия.

Ключевые слова: аудит, запасы, план аудита, программа аудита, производственное предприятие.

Bunda Olga,

*PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of
the Department of Accounting and Audit Kyiv National University of
Technology and Design*

Vityuk Tetyana,

*Master's degree of the Department of Accounting and Auditing
Kyiv National University of Technology and Design*

Audit of production enterprises inventories

The purpose of the article is to generalize and improve the organizational and methodological aspects of the audit of production enterprise inventories. **The research methodology** is to use the following methods: analysis, synthesis, induction, deduction, analogy, modeling, formalization. **The scientific novelty** of the article lies in the substantiation of the algorithm of decisions during the audit of stocks in the information environment of the production enterprise. **Conclusions.** The application of the algorithm of decisions in the audit of stocks in the information environment of the production enterprise will significantly increase the efficiency of the stocks usage at the production enterprise, which will directly affect the results of financial and economic activities of the enterprise. The proposed plan and program of audit of stocks of the production enterprise will allow to carry out qualitative and detailed audit of stocks of the production enterprise, to form the audit conclusion and to give recommendations concerning stocks of the production enterprise.

Key words: audit, stocks, audit plan, audit program, production enterprise.

Актуальність теми дослідження. За сучасних умов розвитку світової економіки та економіки України зокрема, одним із найважливіших елементів виробничого процесу є виробничі запаси, і дедалі більше уваги при проведенні аудиту фінансово-господарської діяльності приділяється саме аудиту запасів виробничих підприємств.

Нині питання бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту запасів з урахуванням змін чинного законодавства набувають усе більшої актуальності та виступають об'єктом дослідження багатьох провідних науковців: Н.І. Гордієнко, Ф.Ф. Бутинця, Н.В. Гудзь, О.А. Петрик, І.Б. Садовської, Ю.М. Тютюнника, Ю.В. Бакун, М.Т. Білуха, Б.І. Валуєва та інших. Але до цього часу залишаються невирішеними багато важливих питань, пов'язаних з розробкою науково обґрунтованої системи проведення аудиту запасів виробничого підприємства.

Мета дослідження полягає в розкритті особливостей організації проведення аудиту запасів виробничого підприємства, дослідженні основних складових рішень аудиту запасів виробничого підприємства.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою діяльності та розвитку підприємства є забезпеченість його достатньою кількістю запасів, цей фактор сприятиме безперебійній та ефективній роботі будь-якого господарюючого суб'єкта, особливо виробничого підприємства. Вагому роль у розвитку економіки України відіграють саме підприємства-виробники, у яких запаси займають важливе місце серед активів.

Запаси зазвичай є найбільш значною частиною активів виробничого підприємства. Вони займають особливу складову у частці майна та мають головні позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, під час визначення доходу (витрат) господарської діяльності підприємства, а також під час повного висвітлення інформації про його фінансовий стан.

Запаси – це обігові активи, оскільки можуть бути перетворені на кошти в межах року чи одного операційного циклу [1, с. 105]. Згідно з П(С)БО 9 «Запаси», запаси – це активи, що: утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва для подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою [2].

Найбільш поширеними видами запасів є сировина та матеріали, незавершене виробництво, готова продукція, запаси товарів для перепродажу, компоненти готової продукції, наливні чи насипні речовини тощо. Елементи, які включаються до складу запасів, залежать від особливостей підприємства [3, с. 78].

Підприємства-виробники для підвищення ефективності виробництва та формування достовірної інформації про наявність та рух виробничих запасів замовляють проведення аудиторської перевірки запасів, оскільки аудит є джерелом достовірної інформації, що значно підвищить ефективне управління запасами на виробничому підприємстві. Аудиторська перевірка є дуже трудомістким та складним процесом перевірки, містить дослідження щодо правильності оприбуткування та оцінювання виробничих запасів, їх переведення та

використання у виробництві, норми використання, збереження та дослідження складського стану.

Під час організації аудиторського процесу потрібно керуватися: Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII [4]. Цей Закон поширюється на аудиторів, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та виду діяльності, органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Метою аудиту запасів виробничого підприємства є висловлення аудитором думки про те, чи відповідає фінансова інформація щодо руху і залишків запасів та обліку витрат на підприємстві в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок її підготовки і надання користувачам [5, с. 83].

Нами запропоновано алгоритм проведення аудиту запасів в інформаційному середовищі виробничого підприємства (рис.1).

Рис 1. Алгоритм рішень при проведенні аудиту запасів в інформаційному середовищі виробничого підприємства

Оцінку ефективності рішень при проведенні аудиту запасів виробничого підприємства необхідно здійснювати для підвищення ефективності самого процесу аудиту запасів на даному підприємстві, а також це дозволить виявити нетипові порушення, які притаманні конкретно діяльності досліджуваного підприємства – зазвичай це пов'язано із технологічним процесом чи умовами здійснення фінансово-господарської діяльності виробничого підприємства.

Важливим етапом проведення аудиторської перевірки запасів виробничого підприємства є планування. Метою планування аудиту є привернення уваги аудитора до найважливіших напрямів аудиту, виявлення проблем, які варто перевірити найретельніше [6, с. 382].

План аудиту запасів на виробничому підприємстві (таб.1).

Таблиця 1

Виробниче підприємство, що перевіряється
 Період аудиту
 Запланований аудиторський ризик, %
 Запланований рівень суттєвості, %

План аудиту запасів виробничого підприємства

№	Заплановані види робіт	Період проведення	Виконавець	Примітки
1	2	3	4	5
	Перевірка організації контролю та документального оформлення операцій із запасами виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
	Перевірка організації та оформлення документації порядку надходження та списання виробничих запасів		Вітюк Т. І.	
	Перевірка достовірності та правильності відображення в обліку інформації про запаси виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
	Перевірка правильності відображення інформації про запаси в фінансовій звітності виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
	Формування аудиторського висновку та надання рекомендацій щодо запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	

Документування плану аудиту має бути достатнім для відображення запланованого характеру, часу та обсягу процедур оцінки ризиків і подальших аудиторських процедур на рівні тверджень для кожного суттєвого класу операцій, залишків на рахунках та розкритті у відповідь на оцінені ризики [6, с. 385]. Наступним кроком аудитора є складання програми проведення аудиту на виробничому підприємстві, в якому зазначаються перелік етапів аудиту, склад аудиторських процедур за кожним етапом, виконавець процедур та період перевірки. Програму аудиту запасів виробничого підприємства розробляють досить детально, враховуючи всі нюанси діяльності виробничого підприємства (таб. 2), розроблено на основі [7, с. 238].

Таблиця 2

Виробниче підприємство, що перевіряється
 Період аудиту
 Запланований аудиторський ризик, %
 Запланований рівень суттєвості, %

Програма аудиту запасів виробничого підприємства

№ п/п	Перелік аудиторських процедур	Період проведення	Виконавець	Примітки
1	2	3	4	5
1. Перевірка організації контролю та документального оформлення операцій із запасами виробничого підприємства				
1.1.	Перевірка відповідності даних аналітичного обліку даним синтетичного обліку, даним фінансової звітності та Головної книги виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
1.2	Перевірка фактичної наявності запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
1.3	Перевірка організації складського господарства та стану збереження запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
1.4	Перевірка повноти оприбуткування запасів виробничого підприємства та наявність документів, що підтверджують їх придбання		Вітюк Т. І.	
1.5	Перевірка організації за зберіганням, використанням та погашенням довіреностей		Вітюк Т. І.	
2. Перевірка організації та оформлення документації порядку надходження та списання виробничих запасів				
2.1	Звірка правильності оформлення надходження та списання запасів виробничого підприємства: - звірка даних первинних документів із записами карток складського обліку; - взаємна звірка даних матеріального звіту з даними накладних, рахунків-фактур, лімітно-забірних карт; - перевірка кореспонденції рахунків з відпускання запасів у Головній книзі виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
2.2	Перевірка законності списання запасів виробничого підприємства при втратах: – перевірка правильності застосування норм природного убутку; – дотримання встановленого порядку документального оформлення списання запасів		Вітюк Т. І.	

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5
2.3	Перевірка дотримання лімітів з відпуску запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
2.4	Вивчення стану матеріальної відповідальності за збитки, надані підприємству, перевірка наявності договору про матеріальну відповідальність		Вітюк Т. І.	
2.5	Перевірка своєчасності пред'явлення претензій за кількістю та якістю запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
3. Перевірка достовірності та правильності відображення в обліку інформації про запаси виробничого підприємства				
3.1	Перевірка достовірності інформації про запаси виробничого підприємства, що відображаються в примітках до річної фінансової звітності згідно з П(с)БО 9		Вітюк Т. І.	
3.2	Перевірка правильності визнання запасів виробничого підприємства активами згідно П(с)БО 9: – чи існує ймовірність, що підприємство отримує економічні вигоди, пов'язані з використанням запасів; – чи достовірно відбувається визначення вартості запасів		Вітюк Т. І.	
3.3	Перевірка правильності визначення первісної вартості запасів при їх придбанні чи виготовленні, на підставі яких документів відбувається визначення справедливої вартості запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
3.4	Перевірка правильності відображення в обліку операцій зі списання запасів		Вітюк Т. І.	
3.5	Перевірка, який саме з методів оцінки запасів при відпуску їх у виробництво, на продаж чи інше вибуття застосовується на підприємстві згідно з наказом про облікову політику та фактичних даних		Вітюк Т. І.	
4. Перевірка правильності відображення інформації про запаси у фінансовій звітності виробничого підприємства				
4.1	Перевірка правильності відображення в бухгалтерському обліку одиниці обліку запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	

Закінчення таблиці 2

1	2	3	4	5
4.2	Перевірка достовірності даних за залишками запасів у фінансовій звітності, а саме – правильність відображення запасів за однією з найменших оцінок: первинною вартістю або вартістю чистої реалізації запасів виробничого підприємства		Вітюк Т. І.	
5.Формування аудиторського висновку та надання рекомендацій щодо запасів виробничого підприємства				
5.1	Формування аудиторського висновку		Вітюк Т. І.	
5.2	Надання рекомендацій щодо запасів		Вітюк Т. І.	-

Отже, використання запропонованого алгоритму рішень при проведенні аудиту запасів в інформаційному середовищі виробничого підприємства та плану і програми аудиту запасів дозволить якісно і детально здійснити аудиторську перевірку запасів виробничого підприємства. При формуванні аудиторського висновку та надання рекомендацій з обліку запасів аудиторі необхідно виявити усі наявні порушення щодо запасів, запропонувати шляхи їх вирішення з метою підвищення ефективності використання запасів на виробничому підприємстві.

Список використаних джерел

1. Бунда О.М., Войналович Н.М. Особливості застосування методів обліку виробничих запасів // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2017. – № 12, С.103-112.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
3. Бунда О.М., Богдан І.В. Бухгалтерський облік запасів в управлінні підприємством // Менеджер: вісник Донецького державного університету управління: наук. журн. / Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк: ДонДУУ, 4 (73) 2016 – с. 75-83.
4. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII (в редакції від 01.10.2018 р.). – [Електронний ресурс]: Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.
5. Гордієнко Н.І., Харламова О.В., Мізік Ю.І., Конопліна О.О. Аудит: методика і організація: навч. посібник. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова. 2017. 319 с.
6. Скрипник М.І., Григоревська О. О., Радіонова Н. Й. Удосконалення організації і методики аудиту виробничих запасів на підприємстві // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2016. – Вип. 2–3(35). – С. 378–398.
7. Очеретько Л. М., Федоряк А. В. Удосконалення програми проведення внутрішнього аудиту виробничих запасів на підприємстві // Сталий розвиток економіки. – 2017. – № 2. – С. 233-239.

References

1. **Bunda O. M., Voynalovich N. M.** Features of application of methods of accounting of production stocks // Problems of innovative-investment development. – 2017. – № 12, P.103-112.
2. **Regulation (standard) of accounting 9 «Inventories»:** Order of the Ministry of Finance of Ukraine of October 20, 1999 № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
3. **Bunda O. M, Bogdan I. V.** Inventory accounting in enterprise management // Manager: Bulletin of Donetsk State University of Management: Science. magazine. / Donets. state un-t upr. – Donetsk: DonSU, 4 (73) 2016 – p. 75-83.
4. **On the audit of financial statements and auditing activities:** Law of Ukraine dated 21.12.2017 № 2258 – VIII (as amended on 01.10.2018). – [Electronic resource]: The Verkhovna Rada of Ukraine. – Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.
5. **Gordienko N. I., Kharlamova O. V., Mizik Y. I., Konoplina O. O.** Audit: methodology and organization: textbook. manual. Kharkiv: KhNUMG them. ОНМ. Бекерова. 2017. 319 p.
6. **Skrypnyk M. I., Grigorevska O. O., Radionova N. Y.** Improving the organization and methods of audit of inventories at the enterprise // Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis. – 2016. – Vip. 2-3 (35). – P. 378–398.
7. **Ocheretko L. M., Fedoryak A. V.** Improving the program of internal audit of industrial stocks at the enterprise // Sustainable economic development. – 2017. – № 2. – P. 233-239.

УДК 338.48.003.13(477.74)
DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.10

Тюхтій Микола Петрович,

*доктор економічних наук,
доцент кафедри педагогіки і професійної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського*

Хамська Неліна Болеславівна,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
і професійної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
ORCID: 0000-0001-5567-9266
nelina88@ukr.net*

Громоздова Лариса Василівна,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри
регіоналістики і туризму,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
gromozdovag@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4077-9229*

Дербеньова Яна Валеріївна,

*кандидат економічних наук, асистент кафедри
міжнародної економіки та маркетингу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
anaderbenova@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1369-9888*

Юрченко Оксана Володимирівна,

*асистент кафедри бухгалтерського обліку,
Центральноукраїнський національний технічний університет*

Балюк Константин Константинович

*Студент.
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Мета статті: висвітлення територіально-галузевих особливостей розвитку і використання природно-рекреаційного потенціалу регіону для розвитку туризму в Вінницькій області. **Методологія дослідження:** методологічну основу дослідження складають фундаментальні основи економічної теорії, регіональної економіки, економіки туризму, туризмології, наукові підходи аналізу, синтезу, експертних оцінок, аналогій і порівняння. **Наукова новизна** полягає в обґрунтуванні актуальності проблеми щодо використання природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області як чинника розвитку туризму в регіоні.

На основі здійсненої характеристики природно-рекреаційних ресурсів Вінницької області та проведеної комплексної оцінки окреслено природно-рекреаційний потенціал та змістові складові на регіональному рівні; визначено економічну сутність і чинники формування природно-рекреаційного потенціалу регіону; розкрито територіально-галузеві особливості розвитку та використання природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області; сформульовано методичний підхід щодо визначення рівня розвитку рекреаційного потенціалу та здійснено його аналіз на прикладі досліджуваного об'єкта; вдосконалено принципи і методи оптимізації рекреаційної діяльності, формування, використання та розвитку природно-рекреаційного потенціалу регіону. **Висновки:** для підвищення ефективності використання природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області необхідним є: створення та підтримка позитивного іміджу регіону, поширення інформації про його соціально-економічний та культурний потенціал; розвиток екологічного туризму; туризму вихідного дня та сільського зеленого туризму; оздоровчо-лікувального туризму на базі мінеральних та радонових вод Вінниччини; врахування конкурентних переваг регіону шляхом активізації екологічного туризму; підвищення якості та розширення асортименту туристично-рекреаційних послуг; сприяння розвитку активних видів туризму (пішохідного, водного, кінного, велотуризму тощо) з урахуванням необхідності забезпечення ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища; розвиток та реконструкція дорожньо-транспортної інфраструктури.

Ключові слова: природні ресурси, рекреація, природно-рекреаційний потенціал, туризм, туристично-рекреаційна діяльність.

Тюхтій Николай Петрович,

*доктор экономических наук, доцент кафедры педагогики
и профессионального образования Винницкого государственного
университета имени Михаила Коцюбинского*

Хамская Нелина Болеславовна,

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики
и профессионального образования Винницкого государственного
университета имени Михаила Коцюбинского*

Громоздова Лариса Васильевна,

*кандидат экономических наук, доцент кафедры регионалистики
и туризма ГВНУ «Киевский национальный экономический
университет имени Вадима Гетьмана»*

Дербенева Яна Валерьевна,
*кандидат экономических наук, ассистент кафедры
международной экономики и маркетинга,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко*

Юрченко Оксана Владимировна,
*ассистент кафедры бухгалтерского учета,
Центральноукраинский национальный технический университет*

Балюк Константин Константинович,
*студент, Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана.*

Особенности использования природно-рекреационного потенциала региона как фактора развития туризма (на примере Винницкой области)

Цель статьи: освещение территориально-отраслевых особенностей развития и использовании природно-рекреационного потенциала региона для развития туризма в Винницкой области. **Методология исследования:** методологическую основу исследования составляют фундаментальные основы экономической теории, региональной экономики, экономики туризма, туризмологии, научные подходы анализа, синтеза, экспертных оценок, аналогий и сравнений. Научная новизна заключается в обосновании актуальности проблемы по использованию природно-рекреационного потенциала Винницкой области как фактора развития туризма в регионе.

На основе характеристики природно-рекреационных ресурсов Винницкой области и проведенной комплексной оценки обозначены природно-рекреационный потенциал и содержание составляющих на региональном уровне; определена экономическая сущность и факторы формирования природно-рекреационного потенциала региона; раскрыты территориально-отраслевые особенности развития и использования природно-рекреационного потенциала Винницкой области; сформулирован методический подход к определению уровня развития рекреационного потенциала и осуществлен его анализ на примере исследуемого объекта; усовершенствованы принципы и методы оптимизации рекреационной деятельности, формирования, использования и развития природно-рекреационного потенциала региона. **Вывод:** для повышения эффективности использования природно-рекреационного потенциала Винницкой области необходимы следующие действия: создание и поддержка положительного имиджа региона, распространение информации о его социально-экономическом и культурном потенциале; развитие экологического туризма; туризма выходного дня и сельского зеленого туризма; оздоровительно-лечебного туризма на базе минеральных и радоновых вод Винницкой области; учет конкурентных преимуществ региона путем активизации экологического туризма; повышение качества и расширение ассортимента туристско-рекреационных услуг; содействие развитию активных видов туризма (пешеходного, водного, конного, велотуризма и т.п.) с учетом необходимости обеспечения эффективного природопользования и охраны окружающей среды; развитие и реконструкция дорожно-транспортной инфраструктуры.

Ключевые слова: природные ресурсы, рекреация, природно-рекреационный потенциал, туризм, туристско-рекреационная деятельность.

Tjuchtij Mykola,
Doctor of Economic Sciences Professor at the Department of Pedagogic and Professional education Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsybynskiy

Khamska Nelina,

Candidate of Pedagogical Sciences Associate Professor at the Department of Pedagogic and Professional education Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsybynskiy

Hromozdova Larysa,

*Ph.D. (Economics), Associate Professor
Department of Regional economic and Tourism,
Kyiv National Economic University named after Vadym Getman
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4077-9229>*

Derbenova Yana

PhD in Economics, Assistant, Department of International Economics and Marketing of Kyiv National Taras Shevchenko University

Yurchenko Oksana

*Assistant of the Department of Accounting
Central Ukrainian National Technical University*

Baliuk Kostiantyn,

*Student. Kyiv National Economic University named after Vadym Getman
Koatya.baluk @ gmail.com*

The features of harnessing the natural and recreational potential of region as development dimension of tourism (on the example of Vinnytsia region)

The purpose of the article: coverage of territorial and sectoral features of development and use of natural and recreational potential of the region for tourism development of Vinnytsia region. Research methodology: methodological basis of the study expert evaluations, analogies and comparisons. Scientific novelty lies in the reasonable relevance of the problem regarding the use of natural and recreational potential of Vinnytsia region as a factor in the development of tourism in the region.

Based on the characteristics of natural and recreational resources of Vinnytsia region and the conducted comprehensive assessment, the natural and recreational potential and content components at the regional level are outlined; the economic essence and factors regional natural and recreational potential formation are determined; the territorial-sectoral features of Vinnytsia region natural-recreational potential development and use are revealed; a methodological approach to determine the level of recreational potential development is formulated and analysed on the example of the studied object; the principles and methods of recreational activity optimization, formation, regional natural-recreational potential use and development are improved. **Conclusions:** Suggestions for improving the efficiency of natural and recreational potential of Vinnytsia region have been articulated: creation and maintenance of the region positive image, dissemination of information about its socio-economic and cultural potential; development of ecological tourism; weekend tourism and rural green tourism; health and medical tourism on the basis of mineral and radon waters of Vinnytsia region; preservation of the region competitive advantages by ecological tourism intensifying; quality improvement and expansion of tourist and recreational services range; promotion of active types of tourism development (hiking, water, horseback riding, cycling, etc.) considering the need to ensure efficient use of nature and environmental protection; development and reconstruction of road transport infrastructure.

Keywords: *environmental resources, recreation, natural and recreational potential, tourist and recreational activities*

Актуальність теми дослідження. В останні роки однією з найбільш прибуткових і розвинутих галузей господарства стала сфера туризму. Це зумовлено тим, що туризм сприяє соціально-економічному розвитку країни, збагачує інтелектуальний, духовний світ людини, відновлює та зміцнює її психічне, фізичне здоров'я. Значення туризму в тій чи іншій країні важко переоцінити, адже саме завдяки цій галузі відбувається стимулювання і розвиток сфери послуг, транспортної інфраструктури, ресторанного і готельного господарства та ін. Крім того, розвиток туризму сприяє транскордонному співробітництву в цій сфері, збереженню культурної спадщини, відновленню історичних пам'яток та традицій власного народу й інших народів світу.

Важливим в організації туристичної роботи є врахування особливостей регіону, його економічного, соціального розвитку. Особлива роль відводиться використанню його природно-ресурсного потенціалу, що може реалізовуватися через потреби населення та проявлятися в тих чи інших видах природокористування.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз з теми свідчить, що питання вивчення природно-ресурсного потенціалу території, його оцінки та використання досліджувались багатьма вченими. Це: Богацька Н. М., Богославець О. В., Большаник П. В., Бейдик О. О., Гавриленко О. П., Герасименко В. Г., Денисик Г. І., Коценко К. Ф., Краєвська А. С., Левицька І. А., Масляк П. О., Мацола В. І., Топчієв О. Г., Шевченко Г. М., Фоменко Н. В., Яковенко І. М. та ін.

На сьогоднішній день вітчизняні та зарубіжні науковці продовжують вивчення природно-рекреаційного потенціалу території, яка б сприяла поліпшенню розвитку туризму. Проте залишаються питання, які потребують додаткового вирішення, а саме, визначення ролі природно-рекреаційного потенціалу в забезпеченні розвитку території. Крім того, потребують удосконалення теоретичні та методичні засади оцінки природно-рекреаційного потенціалу регіону, а також механізми його реалізації.

Мета дослідження полягає у висвітленні територіально-галузових особливостей розвитку і використання природно-рекреаційного потенціалу регіону для розвитку туризму на прикладі Вінницької області.

Виклад основного матеріалу. Учені-економісти мають різні погляди щодо поняття «природно-ресурсний потенціал» та неоднозначно окреслюють його змістові характеристики. Українська науковиця І. А. Яковенко визначає природний рекреаційний потенціал як сукупність взаємопов'язаних елементів природних систем, які сприяють розвитку на тій чи іншій території певних форм діяльності, що спрямовані на задоволення рекреаційних потреб суспільства [16, с.24].

Окремі складові, які розглядаються в рамках цього поняття, викремлюються відповідно до тих особливостей комплексу природних ресурсів, які знаходяться на території. Такий підхід дає можливість провести аналіз та комплексну оцінку природно-ресурсного потенціалу як загальнонаціонального рівня, так і окремих територій, зокрема, регіонів. Внаслідок використання такого підходу виділяється природно-рекреаційний потенціал як окрема складова. На думку Бобух І. М., до структури природно-ресурсного потенціалу потрібно

включати невідновні та відновні природні ресурси, а також екологічну місткість довкілля, що характеризує його здатність сприймати різноманітні антропогенні навантаження в певних масштабах без зміни якісних параметрів природної системи [2, с. 56]

Природні ресурси є основою для розвитку туризму та мають багато функцій. Однією з найважливіших функцій є можливість їх використання як засобу відновлення фізичних і духовних сил людини. Природні туристичні ресурси необхідно розглядати як ресурси, що активно використовуються для збереження або підтримки здоров'я індивідуума. До них можна віднести як окремі компоненти природи, так і природний комплекс у цілому. Природні туристичні ресурси приваблюють 2/3 міжнародного туристопотоку. Тобто переважна більшість туристів відвідує такі дестинації, які володіють насамперед природними ресурсами [2].

На території України до природно-рекреаційного потенціалу відносять: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські), природні оздоровчі ресурси (мінеральні води та лікувальні грязі), природно-заповідні об'єкти (національні природні та регіональні ландшафтні парки, біосферні заповідники тощо), бальнеологічні (мінеральні води, грязі, озокерит), кліматичні, ландшафтні, пляжні та пізнавальні ресурси [12, с.122].

Для потреб туризму в Україні використовують біосферні природні та етнокультурні центри, різноманітні об'єкти природно-заповідного фонду, на базі яких створюється національна еколого-етнокультурна мережа як фундаментальна структура екологічного туризму [12, с.124].

Вінницька область розміщена в центральній частині Правобережної України, переважно в лісостеповій зоні. Сама територія області річкою Південний Буг поділена на дві частини – лівобережну і правобережну. Варто зазначити, що більша половина території області знаходиться в межах Українського кристалічного щита. Одним з факторів, що визначає ступінь придатності території для рекреаційної діяльності є рельєф. Рельєф Вінницької області сформувався під дією ендегенних та екзогенних факторів. Сучасна поверхня області – це хвиляста, подекуди горбиста рівнина. Південна і центральна частина Вінницької області лежать у межах Подільської, а північна – Придніпровської височин. Загальний похил території – на південний схід. В цьому напрямку тече головна річкова артерія області – Південний Буг. На території Вінницької області знаходяться найбільші висоти Подільської (362 м між м. Жмеринкою і с. Рахнами) і Придніпровської (323 м с. Перемога Козятинського району) височин. В геоморфологічному відношенні Вінниччину краще поділити на три частини: Придністров'я, Побужжя, Придніпровська височина.

Важливе значення для рекреації має естетична цінність території, можливість її залучення для потреб рекреації. Територія Вінницької області характеризується високими естетичними якостями, виразністю рельєфу. Незважаючи на незначні відносні перевищення, є можливість панорамного огляду ближніх та середніх планів пейзажу,

вибору найбільш вигідних точок огляду, що збільшує естетичну цінність території області в рекреаційному відношенні.

Вінницька область має всі необхідні умови для розвитку туристичної рекреаційної діяльності, адже природними рекреаційними ресурсами регіону є сприятливі кліматичні умови, ліси, достатня кількість родовищ мінеральних вод. А.С. Краєвська вважає, що сприятливі ландшафти, для проведення кліматотерапії – це ті, відносна вологість яких не перевищує 50 %, а температура – 17 – 19°C, крім того, швидкість вітру не повинна бути більшою 3 м/с. Якщо брати до уваги саме такі показники, то у Вінницькій області в літній період такі умови характерні для тих районів, які розташовані на долинно-річковому ландшафті Південного Бугу та по берегу Дністра [10]. Це означає, що Вінницьку область можна віднести до регіонів зі сприятливим кліматом, що, в свою чергу, позитивно впливає на розвиток рекреаційної діяльності в цілому та приваблює туристів. За термічним режимом та режимом зволоження клімат Вінницької області є помірно-континентальним.

Земельний фонд Вінницької області складає 2649,26 тис. га. Частина земель оздоровчого та рекреаційного призначення складає всього 1,43 тис. га (0,05% площі області). Це надзвичайно низький показник серед районів області. Порівняно великою часткою земель рекреаційного призначення виділяються Хмільницький, Вінницький, Крижопільський, Тульчинський райони [9].

Вінницька область багата на геолого-сировинні ресурси. Сюди можна віднести граніт, пісок, глину, ракушечник, вапняки, поклади граніту та запаси пеліканіту. Крім того, в області є Бахтинське родовище флюориту, Ямпільське і Глибочанське родовища пісковіку, три родовища каоліну, Вендичанське родовище глини та Жежелівське родовище гранітів [15, с.170].

Г. І. Денисик [5] запропонував на території Вінницької області виділити 55 елементів територіальної структури: 6 рекреаційних районів, 13 рекреаційних центрів, 36 рекреаційних пунктів. До таких районів науковець відносить Центральний або Середньобузький район, куди входять такі рекреаційні центри як Вінниця, Тульчин, Немирів, Ладижин, с. Степашки Гайсинського району; Північний район або Верхньобузький з рекреаційним центром у Хмільнику; Південний або Придністровський з рекреаційними центрами в Могильові-Подільському та Ямполі; Західний або Середньомурафський, до складу якого входять Шаргород і Бар; Північно-східний та Південно-східний райони з рекреаційними центрами в Крижополі, м. Бершадь та с. Заболотному Крижопільського району. Переважна більшість рекреаційних районів виконує оздоровчі, спортивні, лікувальні та пізнавальні функції.

Особливістю територіальної структури ресурсів на території Вінницької області є те, що вони нерівномірно розміщені. Тобто, це означає що більшість рекреаційних центрів і пунктів сформувались і розташовані по березі Південного Бугу та Дністра. Крім того, основними рекреаційними центрами регіону є Вінниця, Хмільник, Тульчин, Немирів та Могилів-Подільський [6, с.145].

Також до природно-рекреаційного потенціалу області, за винятком заповідників, відносяться об'єкти природоохоронного фонду з рекреаційною функцією, яка сприяє розвитку екологічного туризму. Але основним призначенням таких об'єктів все ж є збереження і відтворення природного фонду. Що ж до кількості об'єктів природно-заповідного фонду на території Вінницької області, то відповідно до даних, наведених у звіті Вінницької державної обласної адміністрації за 2019 рік, це 420 об'єктів природно-заповідного фонду, з яких 43 об'єкти загальнодержавного значення, 1 національний природний парк, 377 об'єктів місцевого значення, 4 регіональних ландшафтних парки. Загальна площа природно-заповідного фонду Вінницької області становить 59797,1 га, що в свою чергу є 2,25% від загальної площі області [7].

Варто зазначити, що у порівнянні з іншими регіонами країни за площею заповідності територій Вінницька область посідає одне із останніх місць. Беззаперечним є той факт, що, володіючи такою кількістю природно-рекреаційних ресурсів, Вінницька область має всі можливості для формування і розвитку досить потужного туристично-рекреаційного комплексу.

Як уже зазначалося, на території області є достатня кількість водних ресурсів. Тут протікає річка Південний Буг, яка займає 62% території регіону. Крім того, в області протікає річка Соб, а також бере свій початок річка Гірський Тікич. Річка Дністер займає 28% території, також до середніх річок можна віднести річку Мурафу та річку Рось, яка представляє басейн Дніпра та займає 10% від території регіону [4].

У Вінницькій області – одна з найбільших мереж водосховищ та ставків, яка складає 32 тис. га. Тільки в межах області знаходиться 63 водосховища із загальною площею 11,2 тис. га. До найбільших можна віднести Ладизинське водосховище (Південний Буг) з площею 20,8 км. Велика кількість ставків у Вінницькій області знаходиться на струмках, джерелах та малих річках. Загалом на території області є більш ніж 4000 водойм, які мають загальну площу 20 тис. га [4].

За рахунок того, що Вінницька область має особливу геологічну будову, на території регіону сформувались і інші природні рекреаційні ресурси, до яких можна віднести природні мінеральні води, що мають відповідні лікувальні властивості. До таких ресурсів відносимо родовища мінеральних вод, які активно використовуються або знаходяться в процесі розробки. Це, наприклад, родовище мінеральних радонових вод у місті Хмільник, відкрите у 1935 році. Воно складається з Острівної, Угринівської, Лісової, Голодькінської та Курортної ділянок. Води кальцієво-магнієві та гідрокарбонатні кальцієві слабкої мінералізації. Що ж стосується концентрації радону, то вона коливається в межах від 5 до 200 нКи/дм³ та відповідає встановленим нормам відповідно до класифікації мінеральних радонових вод [8]. Варто зазначити, що радон – це важкий інертний газ, який на території України знаходиться у великих кількостях тільки у Хмільнику та на території Криму. Загалом у світі близько трьохсот джерел з радоновими водами. Крім того, радонові води викорис-

товуються в санаторіях Хмільника в бальнеології, так звана радоно-терапія, для лікування хвороб, пов'язаних із захворюваннями опорно-рухового апарату, нервової системи та серцево-судинних хвороб. Однак, не так давно на території Немирівського району розпочато експлуатацію родовища радонових вод та проводиться дослідний видобуток мінеральної води. Води на території Немирівського родовища слаборадонові та слабомінералізовані (10-25 нКи/дм³ і 0,6 -1,1 г/дм відповідно). Для використання мінеральних радонових вод Немирівського родовища в бальнеології близько 100 років функціонує санаторій «Авангард», який спеціалізується на лікуванні опорно-рухового апарату, захворюваннях нервової системи, кровообігу, хвороб органів зору, захворювань шкіри, ендокринної системи, системи травлення тощо.

Що ж стосується запасів мінеральних радонових вод на території регіону, то Хмільницька та Немирівська свердловини оцінені по категорії С1 із запасами радонових вод 168 м/добу і 242 м/добу [7].

Крім мінеральних радонових вод на території регіону досліджено ще два види мінеральних вод, які відносяться до лікувально-столових. Це хлоридно-натрієві і кремнієві води. На території села Бронниця Могилів-Подільського району відкрито свердловину глибиною 300 м з хлоридно-натрієвими водами слабкої мінералізації по типу «Миргородської», яка має назву «Бронничанка». Свердловина та встановлений бювет знаходиться на території санаторію «Гірський» на лівому березі Дністра. Санаторій має всі необхідні умови для лікування нервової системи, органів травлення та системи дихальних шляхів.

До звичайних столових вод можна віднести кремнієві води, адже вони відрізняються переважно більш високим вмістом кремнекислоти, що і визначає її лікувальні властивості. Кремнієві води видобуваються на території Тростянецького району (село Тростянчик), у місті Козятин. Глибина свердловин становить 100 м. Також на території Могилів-Подільського району в селі Садківці розроблено свердловину по видобутку лікувально-столових мінеральних підземних вод та випускається вода «Садковецька». Що ж до запасів родовищ лікувальних столових вод, то по категорії С1 Бронницьке родовище має запас 50 м³/добу, Садковецьке – 100 м³/добу, а Тростянчицьке (вода «Дана») і Козятинське (вода «Ріна») не оцінювались [7]. Крім того, на території села Житники Мурованокуриловецького району видобувається столова мінеральна вода «Регіна», яку за лікувальними властивостями відносять до Березовської та Трускавецької мінеральних вод.

Однак на території області є столові води, які або взагалі не використовуються або використовуються в малих обсягах. Сюди можна віднести такі джерела столових мінеральних вод як Стрижавчанка, Вороновицька, Калинівська, Шумилівська та інші. На жаль, потенціал мінеральних ресурсів регіону використовується недостатньо, на багатьох родовищах зупинені роботи, а деякі перспективні родовища так і залишаються неосвоєними, про що свідчать статичні дані обласних органів державної влади [7].

Лікувальні грязі Вінниччини належать до торфових – торфові утворення боліт, які складаються в основному з решток вищих рос-

лин і розклалися в умовах надлишкового зволоження та браку кисню. На території області розвідано 47 родовищ торфу, балансові запаси яких становлять 10187, 1 тис. мі, але жодне з них не розробляється. Торфи зазначених родовищ належать до низинних, переважно очеретяно-осокового виду. Торф, що добре розклався, має малу засміченість, помірну мінералізацію, великий вміст гумінових кислот, може використовуватися для лікування. Торфові грязі з лікувальною метою використовують з 1965 р. на курортах м. Хмільника (Війтівецьке, Вербівське, Дубрівське родовища). До природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області також потрібно віднести і лісові ресурси, які становлять 13% території регіону. Ліси розміщені нерівномірно по території області та складають від 15 до 20%, наприклад, у Тульчинському, Тростянецькому районах, та менше 5% – у Липовецькому і Козятинському районах. Загальна площа лісового фонду у Вінницькій області 379,90 тис. га земель, з них на ліси припадає 364,52 тис. га, переважно широколисто-мішаного типу, що становить 13,7% від загальної площі регіону [13].

На території області є велика кількість та багато видів диких звірів і птахів. Сюди можна віднести таких мисливських тварин як: козуля, кабан, олень плямистий, заєць, білка, ондатра, лисиця, куниця, качки, кулики, сіра гуска, сіра куріпка. Що стосується поділу мисливських угідь за природними комплексами, то водно-болотні угіддя займають 12%, ліси – 15%, поля – 68%. Загальна площа мисливських угідь регіону становить близько 2 млн га. Однак, наявність негативних антропогенних факторів призвела до суттєвого скорочення представників тваринного світу [13].

Також Вінницька область має сприятливі природні умови для ведення рибного господарства, адже тут велика кількість водосховищ і ставків. До рибних ресурсів, які мають промислове значення, слід віднести товстолоба, карася, щуку, ляща, плітку, коропа, окуня та ін. Станом на 01.01.2019 року на території Вінницької області знаходиться 420 територій та об'єктів природно-заповідного фонду (43 загальнодержавного значення, з них 1 національний природний парк та 381 – місцевого значення, з них 4 регіональних ландшафтних парки) [9].

Якщо аналізувати структуру природно-заповідного фонду Вінницької області в динаміці з 01.01.2015 по 01.01.2019 рр., то можна зробити висновок, що за цей період на території області збільшилась кількість природних заповідників з 2 до 10 відповідно, заказників місцевого значення (127 і 130), а також парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (з 25 до 26) [9]. Національним природним парком на території регіону є парк «Кармелюкове Поділля», який розташований у Південно-Східній частині області, на півдні межує з Одеською областю та знаходиться на території Чечельницького і Тростянецького районів. Площа природного парку становить 20203, 4 га. Завдяки особливостям ландшафту парк повністю відповідає всім можливостям для організації на його території туристичної діяльності. Заповідні урочища знаходяться на території області в Мурованокуриловецькому районі (3), Вінницькому (3), Немирівському (2), Тростянецькому (3), Ямпільському (1), Літинському (2), Хмільниць-

кому (2), Тиврівському (1), Оратівському (1), Ладизинському (1), Калинівському (1), Крижопільському (1), Чернівецькому (1). Природно-заповідний фонд місцевого значення представлений у вигляді заказників, пам'яток природи та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, які знаходяться на територіях всіх районів області. Найбільша кількість таких об'єктів зосереджена у Вінницькому, Чечельницькому, Могилів-Подільському, Тульчинському, Немирівському, Тростянецькому, Ямпільському районах. На території Вінницької області знаходиться 1 національно-природний парк, 4 регіональні природні парки, 151 заказник, серед них 21 державного значення, 196 пам'яток природи, в тому числі 10 – державного значення, 1 дендрологічний парк, 30 заповідних урочищ, 36 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, з яких 11 державного значення. Це, в свою чергу, свідчить про те, що область є одним з потужних туристичних регіонів країни. Однак, рівень та обсяг туристичних послуг, що надаються в регіоні, є недостатнім та використовується тільки частково.

Як уже зазначалося, найбільше туристичне навантаження спрямоване на такі рекреаційні центри як Хмільник, Могилів-Подільський, Немирів, Ямпіль та Вінниця. Окрім того, результати проведеної комплексної оцінки природно-рекреаційного потенціалу області показали невисокий коефіцієнт рекреаційної цінності і, як наслідок, недостатні умови для розвитку туристично-рекреаційної діяльності в регіоні.

І. В. Левицька [11] пропонує поряд із оцінкою реального рівня використання природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області також провести оцінку потенційної ємності туристських зон регіону та розрахувати її на підставі існуючих норм антропогенного та екологічного навантаження на територію, виходячи з існуючої потенційної пропускної спроможності об'єктів транспортної інфраструктури і туристичних об'єктів. Пропонується взяти за основу шість основних рекреаційних зон: Центральну, Північну, Південну, Західну, Південно-Східну, Північно-Східну та Вінницьку область в цілому. Для оцінки визначається потенційна ємність осіб у рік та реальний туристський потік за період (див. додаток). За результатами оцінки рівень використання потенційної ємності по області в цілому становить 28,1%, в Центральній зоні – 31 %, у Північній – 14 %, Південній – 26%, Західній – 12%, у Південно-Східній – 3,9% та Північно-Східній – 4%. Такий результат свідчить про те, що найбільший природно-рекреаційний потенціал використовується в Центральній зоні, куди входять Вінницький, Тульчинський, Тиврівський, Немирівський, Тростянецький та Гайсинський райони та Піденна, до складу якої належать Муровано-Куриловецький, Могилів-Подільський, Чернівецький, Ямпільський і Томашпільський райони).

Також проблемами використання природно-рекреаційного потенціалу області є необхідність визнання органами державної влади пріоритету, пов'язаного із виключною цінністю рекреаційних територій, встановлення відповідних вимог до власників унікальних місцевостей з лікувальними ресурсами щодо їх збереження та можливість переорієнтації природно-рекреаційного фонду області на нові

потреби відповідно до викликів ринкової економіки. Крім того, це неврегульованість процесів освоєння рекреаційних територій, використання їх за іншим призначенням у зв'язку з відсутністю законодавчої бази та необхідної проектно-планувальної документації.

Узагальнюючи висвітлене, варто зазначити, що природно-рекреаційні ресурси регіону використовуються неефективно, а це в подальшому може призвести до їх руйнування і знищення. Протягом останніх декількох років на території Муровано-Куриловецького району отримали новий статус заказники «Балин» (12,5 га), «Рогатки» (88,9 га), «Білі бліндажі» (46,0 га) і «Глибока долина» площею 139,5 га [1]. Крім того, в цьому ж районі такі ботанічні заказники як «Дошка», «Красне», «Криничка» стали об'єктами природно-заповідного фонду місцевого значення [14].

Також продовжується робота зі створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, наприклад, ландшафтних заказників, таких як «Розкошівський скарб» площею 15 га в Теплицькому районі, «Зелена» – площею 86,7 га в Погребищенському районі, «Волошкове поле» площею 15 га та пам'ятка природи «Бабійове» в Чечельницькому районі, «Борсуки» площею 20 га в Жмеринському районі [1].

Обласними органами виконавчої влади визначені об'єкти і райони в регіоні, які відповідають всім необхідним характеристикам для створення центрів розвитку туристичної та рекреаційної сфер. Так, передбачено облаштування та подальше використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду в містах Немирів, Хмільник, селищі Чернятин, каньони річки Дністер у Могилів-Поїдльському районі, регіонального парку «Буго-Деснянський», національного природного парку «Кармелюкове Поділля» Тростянецького та Чечельницького районів [14]. Крім того, тривають підготовчі роботи до створення науково-туристичного комплексу «Липовецько-Іллінецька астроблема» («Іллінецький кратер»). Мова йде про найстаріший в Європі метеоритний кратер, якому близько 400 млн років. На сьогоднішній день місцевими органами влади здійснено комплекс заходів, спрямованих як на охорону даної пам'ятки, так і на облаштування туристичної інфраструктури в цій місцевості.

Що стосується Вінницької області, то варто зазначити, що екотуризм у регіоні знаходиться на початковій стадії свого розвитку. В регіоні є всі можливості для розвитку сільського зеленого туризму. Крім того, розвиток сільського зеленого туризму визначено Стратегією збалансованого регіонального розвитку Вінницької області до 2020 року [3, с.17].

Також необхідно акцентувати увагу на розвиток водного туризму у Вінницькій області. Територія Середньобузької рекреаційної зони, до якої входить Вінницький, Тульчинський, Немирівський, Ладжинський райони та село Степашки Гайсинського району, включають в себе велику кількість водойм, пам'яток архітектури, пам'яток садового-паркового мистецтва, що надає можливість прокласти надзвичайно цікавий та пізнавальний водний маршрут [1]. Особливо цікавим активним відпочинком на Вінниччині є рафтинг – сплав на спеціальних надувних човнах річками Згар, Мурафа та Південний Буг, де проводяться екстрим-марафони. Територія цієї рекреаційної

зони вже давно набула популярності серед туристів, які приїжджають туди для сплаву. Крім того, водний туризм є менш залежним від туристської інфраструктури, не потребує великих витрат і надзвичайно популярний на сьогоднішній день.

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що забезпечити належне використання природно-рекреаційних ресурсів та збереження у відповідному стані об'єктів природно-заповідного фонду у Вінницькій області можливо тоді, коли органи виконавчої влади зможуть реалізувати ті виклики, які є важливими для ефективного розвитку та організації туристичної діяльності в регіоні. Окрім вищезазначеного, сюди також можна віднести моніторингову та аналітичну діяльність щодо стану використання природно-рекреаційних ресурсів, екологічного стану навколишнього природного середовища; регулювання інтенсивності туристичних потоків, розвитку партнерства на державному та міжнародному рівнях, приватними інтересами, громадськістю задля створення конкурентноспроможного туристичного продукту в регіоні.

Висновки. Отже, формування та еволюція природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області відбувається шляхом поєднання двох компонентів: до першого відносимо географічне положення регіону, естетичні якості території та наявність природно-рекреаційних та природоохоронних ресурсів (кліматичних, бальнеологічних, водних, лісових тощо); другий компонент складають показники рекреаційного навантаження та транспортна доступність території).

У статті здійснено характеристику природно-рекреаційного потенціалу області та встановлено, що регіон має потужний природно-рекреаційний потенціал, який практично не використовується. Сформульовано позитивні чинники розвитку природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області. До таких умов віднесено зручне географічне положення, значна кількість природних рекреаційних ресурсів, сприятливих для оздоровлення та відпочинку населення. Для підвищення ефективності використання природно-рекреаційного потенціалу Вінницької області визначено наступні напрями: створення та підтримка позитивного іміджу регіону, поширення інформації про його соціально-економічний та культурний потенціал; розвиток екологічного туризму; туризму вихідного дня та сільського зеленого туризму; оздоровчо-лікувального туризму на базі мінеральних та радонових вод Вінниччини; вахуння конкурентних переваг регіону шляхом активізації екологічного туризму; підвищення якості та розширення асортименту туристично-рекреаційних послуг; сприяння розвитку активних видів туризму (пішохідного, водного, кінного, велотуризму тощо) з урахуванням необхідності забезпечення ефективного природокористування та охорони навколишнього середовища; розвиток та реконструкція дорожньо-транспортної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Аналітичні довідки економічного розвитку Вінницької області за 2019 рік. Вінницька обласна державна адміністрація. URL: <https://data.gov.ua/en/dataset/bcb>

2. **Бобух І. М., Щегель С. М.** Стратегічні орієнтири економічного зростання України: інклюзивність як ключовий пріоритет. Вісник Національної академії наук України. 2018. № 7. С. 55-70.

3. **Бондаренко В.** Сільський зелений туризм Вінниччини: проблеми та перспективи розвитку. Збірник наукових праць ЧДТУ. Випуск 40. Частина 1. С. 12-19.

4. **Власенко І. В., Дзюмак М. А.** Вивчення впливу економічних територій Вінницької області на розвиток територіально-рекреаційного комплексу в цілому та туризму зокрема. Молодий вчений. № 3 (30). 2016 URL: irbis-nbuv.gov.ua/cgiirbis_64

5. **Денисик Г. І., Воловик В. М.** Рекреаційні ландшафти Поділля. Вінниця: Едельвейс і К, 2009. 206 с.

6. **Денисик Г. І., Мудрак О. В.** Вінниччина: загальні і регіональні екологічні проблеми: Навч. посібник. Вінниця: ВДПУ, 2005. 134 с

7. **Доповідь** про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області (2018 рік). Вінницька обласна рада. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/department>.

8. **Доповідь** про стан навколишнього середовища Вінницької області за 2016 рік. Вінницька обласна рада. URL: <https://menr.gov.ua/files/docs/>

9. **Екологічний паспорт** області за 2018 рік. Вінницька обласна державна адміністрація. URL: <http://www.vin.gov.ua/dep-apr/stan-dovkillia/239-ekologichni-pasporty>

10. **Красівська А. С., Мороз О. О., Грабовецький Б. Є.** Рекреаційні ресурси санаторно-курортних підприємств: сутність та перспективи використання: [монографія]. Вінниця: НТУ, 2013 184 с.

11. **Левицька І. В.** Розвиток туристсько-рекреаційного потенціалу регіону як основа формування туристичного кластера. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. № 9. С. 92-96.

12. **Масляк П. О.** Рекреаційна географія: Навчальний посібник. К.: Знання, 2008. 343 с.

13. **Окрушко С. Є.** Аналіз лісового господарства у Вінницькій області. Вісник ХНАУ. №1. 2014. URL: http://www.confcontact.com/2014-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/sh3_okrushko.htm

14. **Чернова Г. В., Денисик Б. Г.** Територіально-рекреаційний комплекс Вінницької області. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Географія». Випуск 27. 2015. С. 168-175.

15. **Чернова Г. В., Денисик Б. Г.** Територіально-рекреаційний комплекс Вінницької області. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Географія». Випуск 27. 2015. С.168-175.

16. **Яковенко І. М.** Рекреационное природопользование: методология и методика исследований. Симферополь: Таврія, 2003. 335 с.

References

1. **Analitichni dovidky ekonomichnoho rozvytku Vinnytskoyi oblasti za 2019 rik.** Vinnytska oblasna derzhavna administratsiya. URL: <https://data.gov.ua/en/dataset/bcb> [in Ukrainian].

2. **Bobukh I. M., Shehel S. M.** Stratehichni oriyentyry ekonomichnoho zrostannya Ukrayiny: inklyuzyvnyist yak klyuchovyyu priorytet. Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny. 2018. № 7. S. 55-70. [in Ukrainian].

3. **Bondarenko V.** Silskyy zelenyy turyzm Vinnychyny: problemy ta perspektyvy rozvytku. Zbirnyk naukovykh prats CHDTU. Vypusk 40. Chastyna 1. S. 12-19. [in Ukrainian].
4. **Vlasenko I. V., Dzyumak M. A.** Vyvchennya vplyvu ekonomichnykh terytoriy Vinnytskoyi oblasti na rozvytok terytorialno-rekreatsiynoho kompleksu v tsilomu ta turyzmu zokrema. Molodyy vchenyy. № 3 (30). 2016 URL: irbis-nbuv.gov.ua>cgiirbis_64. [in Ukrainian].
5. **Denysyk H. I., Volovyk V. M.** Rekreatsiyni landshafty Podillya. Vinnytsya: Edelveys i K, 2009. 206 s. [in Ukrainian].
6. **Denysyk H. I., Mudrak O. V.** Vinnychchyna: zahalni i rehionalni ekolohichni problemy: Navch. posibnyk. Vinnytsya: VDPU, 2005. 134 s. [in Ukrainian].
7. **Dopovid** pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha u Vinnytskiy oblasti (2018 rik). Vinnytska oblasna rada. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/departament>. [in Ukrainian].
8. **Dopovid** pro stan navkolyshnoho seredovyshcha Vinnytskoyi oblasti za 2016 rik. Vinnytska oblasna rada. URL: <https://menr.gov.ua/files/docs/>. [in Ukrainian].
9. **Ekolohichnyy pasport** oblasti za 2018 rik. Vinnytska oblasna derzhavna administratsiya. URL: <http://www.vin.gov.ua/dep-apr/stan-dovkillia/239-ekolohichni-pasporty>. [in Ukrainian].
10. **Krayevska A. S., Moroz O. O., Hrabovetsky B. Y.** Rekreatsiyni resursy sanatorno-kurortnykh pidpryyemstv: sutnist ta perspektyvy vykorystannya: [monohrafiya]. Vinnytsya : NTU, 2013 184 s. [in Ukrainian].
11. **Levytska I. V.** Rozvytok turystsko-rekreatsiynoho potentsialu rehionu yak osnova formuvannya turystychnoho klastera. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo. 2016. № 9. S. 92-96. [in Ukrainian].
12. **Maslyak P. O.** Rekreatsiyna heohrafiya: Navchalnyy posibnyk. K.: Znannya, 2008. 343 s. [in Ukrainian].
13. **Okrushko S. Ye.** Analiz lisovoho gospodarstva u Vinnytskiy oblasti. Visnyk KHNAU. №1. 2014. URL: http://www.confcontact.com/2014-nauka-v-informatsionnom-prostranstve/sh3_okrushko.htm. [in Ukrainian].
14. **Chernova H. V., Denysyk B. H.** Terytorialno-rekreatsiynyy kompleks Vinnytskoyi oblasti. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubynskoho. Seriya «Heohrafiya». Vypusk 27. 2015. S.168-175. [in Ukrainian].
15. **Chernova H. V., Denysyk B. H.** Terytorialno-rekreatsiynyy kompleks Vinnytskoyi oblasti. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubynskoho. Seriya «Heohrafiya». Vypusk 27. 2015. S.168-175. [in Ukrainian].
16. **Yakovenko Y. M.** Rekreatsiyonnoe pryrodopolzovanye: metodolohyya y metodyka yssledovanyy. Symfero. [in Ukrainian].

УДК 334:338.48

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.11

Гаврилюк Світлана Павлівна,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму,
Університет економіки і права «КРОК»*

Воробйова Наталія Петрівна,

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри арт-менеджменту та івент-технологій
НАКККІМ
fute103@gmail.com*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних засад підприємницької діяльності туристичних підприємств з урахуванням галузевих особливостей, вивчення проблем, що перешкоджають її розвитку в туризмі. У статті розглянуто сутність та особливості підприємництва на ринку туристичних послуг. Охарактеризовано суб'єкти підприємницької діяльності в туризмі та їх склад. Досліджено проблеми, що перешкоджають розвитку підприємницької діяльності туристичних підприємств. Розроблено комплекс заходів активізації підприємницької діяльності туристичних підприємств, що дозволить істотно збільшити їх соціально-економічний вплив на економіку країни. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні аналітичного, логічного, системного методів, а також системно-діяльнісному підході. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає у комплексному вивченні даної проблематики та знаходженні нових методів активізації підприємницької діяльності вітчизняних туристичних підприємств. **Висновки.** Негативна динаміка показників діяльності туристичних підприємств в період останніх років стала результатом впливу кризових явищ, втягування України у військовий конфлікт і недостатнього розвитку туристичної інфраструктури. Для подолання негативних тенденцій підприємницької діяльності в

туризмі важливим є покращення туристичного потенціалу, посилення маркетингового компонента у економіці туризму, розвиток туристичної інфраструктури й проведення роботи з підвищення якості послуг, наданих суб'єктами підприємницької діяльності в туризмі. Від уміння впроваджувати сучасні підприємницькі технології залежить міра досягнення туристичними підприємствами мети їхньої діяльності і високих фінансових результатів.

Ключові слова: підприємництво, суб'єкти туристичного підприємництва, особливості підприємницької діяльності в туризмі

Гаврилюк Светлана Павловна

*кандидат экономических наук, доцент кафедры туризма,
Университет экономики и права «КРОК»*

Воробьева Наталия Петровна,

*кандидат экономических наук, доцент кафедры арт-менеджмента
и ивент-технологий Национальной академии руководящих кадров
культуры и искусств*

Некоторые аспекты развития предпринимательской деятельности туристических предприятий Украины

Цель статьи заключается в исследовании теоретических и практических основ предпринимательской деятельности туристических предприятий с учетом отраслевых особенностей, изучение проблем, которые препятствуют ее развитию в туризме. В статье рассмотрены сущность и особенности предпринимательства на рынке туристических услуг. Охарактеризованы субъекты предпринимательства в туризме и их структура. Исследованы проблемы, препятствующие развитию предпринимательской деятельности туристических предприятий. Разработан комплекс мероприятий активизации предпринимательской деятельности туристических предприятий, которые позволят существенно увеличить их социально-экономическое влияние на экономику страны. **Методология** исследования заключается в использовании аналитического, логического, системного методов, а также системно-деятельностного подхода. **Научная новизна** полученных результатов заключается в комплексном изучении данной проблематики и нахождении новых методов активизации предпринимательской деятельности отечественных туристических предприятий. **Выводы.** Отрицательная динамика показателей деятельности туристических предприятий в период последних лет стала результатом влияния кризисных явлений, втягивания Украины в военный конфликт и недостаточного развития туристической инфраструктуры. Для преодоления негативных тенденций предпринимательской деятельности в туризме важным является улучшение туристического потенциала, усиление маркетингового компонента в экономике туризма, развитие туристической инфраструктуры и проведения работы по повышению качества услуг, предоставляемых субъектами предпринимательской деятельности в туризме. От умения внедрять современные предпринимательские технологии зависит степень достижения туристическими предприятиями цели их деятельности и высоких финансовых результатов.

Ключевые слова: предпринимательство, субъекты туристического предпринимательства, особенности предпринимательской деятельности в туризме

Havryliuk Svetlana

PhD of economics, Associate Professor of Tourism Department KROK» University

Vorobyova Natalia,

*PhD of economics, Department art management and event technologies
National Academy of Managerial staff of Culture and Arts*

Some aspects of business development of tourist enterprises of Ukraine

The purpose of the article is to study the theoretical and practical foundations of entrepreneurial activity of tourism enterprises, taking into account industry specifics, to study the problems that impede its development in tourism. This article discusses essence and specific forming of entrepreneurship on the tourism market. The subjects of entrepreneurship in tourism are characterized and their structure is assessed. The factors which discourage for entrepreneurial development of tourist enterprises is investigated. A complex of measures to intensify the entrepreneurial activity of tourist enterprises has been developed, which will significantly increase their socioeconomic impact on the country's economy. **The research methodology** consists in the use of analytical, logical, systematic methods, as well as a system-activity approach. **The scientific novelty** of the results obtained is a comprehensive study of this problem and finding new methods of enhancing the entrepreneurial activity of domestic tourism enterprises. **Conclusions.** The negative dynamics in the performance of tourism enterprises in recent years was the result of the effects of the crisis, the pulling of Ukraine into a military conflict and the insufficient development of tourism infrastructure. To overcome the negative tendencies of entrepreneurial activity in tourism, it is important to improve the tourism potential, strengthen the marketing component in the tourism economy, develop tourism infrastructure and work to improve the quality of services provided by business entities in tourism. The degree to which tourism enterprises achieve their business goals and high financial results depends on the ability to introduce modern entrepreneurial technologies.

Key words: entrepreneurship, subjects of tourism business, the features of entrepreneurial activity in tourism

Постановка проблеми. Стратегічною метою розвитку туризму в Україні є забезпечення конкурентоспроможної на світовому ринку туристичної галузі на основі максимально повного задоволення попиту туристів, ефективного здійснення виробничо-продуктової діяльності, раціоналізації використання рекреаційних ресурсів, надходження валютних коштів. Ці параметри можливо досягнути на основі глибоких знань законів і закономірностей ринкової економіки, особливостей підприємницької діяльності в туризмі.

Активізація підприємницької діяльності може принести позитивний результат у забезпеченні сталого розвитку туризму в Україні. Для створення сприятливих умов реалізації програм підвищення ефективності та конкурентоспроможності туристичних підприємств необхідно вміти з одного боку, ефективно використовувати фактори виробничо-продуктової діяльності, прагнути до отримання прибутку, а з другого – реалізовувати творчий людський потенціал, впроваджувати сучасні підприємницькі технології. Поставлені питання значно актуалізуються в надзвичайних сучасних умовах, пов'язаних з пандемією 2020 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях провідних зарубіжних та вітчизняних вчених відсутній комплексний підхід до вирішення питань управління підприємницькою діяльністю суб'єктів туристичного бізнесу. Проблеми й особливості здійснення підприємницької діяльності в сучасних умовах господарювання знаходять своє відображення в наукових економічних дослідженнях. Принципи підприємництва, класифікація форм і видів суб'єктів підприємництва в туризмі, організація та планування туристичної діяльності в ринкових умовах відображаються в наукових публікаціях вітчизняних таких учених, як Герасименко В.Г. [4],

Дядечко Л.П. [7], Єрмоленко О.Г., Мальська М.П., Нездоймінов С.Г. [4], Пуцентейло П. Р., Ткаченко Т.І. та ін. Однак питання удосконалення управління підприємницькою діяльністю не втратили своєї актуальності для підприємств туристичної сфери і вимагають подальших системних досліджень з урахуванням сучасних умов господарювання, галузевих особливостей і норм вітчизняного законодавства.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. На практиці кожне підприємство самостійно вирішує завдання організації управління та вибору ефективних технологій здійснення підприємницької діяльності. На сьогодні вітчизняні туристичні підприємства недостатньо активні в основних сферах їхньої діяльності. Так, у фінансовому відношенні немає пошуку найбільш вигідних джерел фінансування, організаційна форма не завжди обґрунтована стосовно розміру та обсягів діяльності цих підприємств, матеріально-технічне забезпечення не відповідає сучасним вимогам. У туризмі відсутній дієвий механізм підтримки підприємництва з боку державних органів, який би відповідав сучасним потребам. Вищевказана проблематика спонукає до пошуку методів активізації підприємницької діяльності вітчизняних туристичних підприємств, що й становить наукове завдання дослідження.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних засад підприємницької діяльності туристичних підприємств з урахуванням галузевих особливостей, вивчення проблем, що перешкоджають її розвитку в туризмі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед чинників розвитку туризму більшості країн світу, в тому числі в Україні, важливу роль за сучасних умов відіграють підприємництво та суб'єкти, що його здійснюють, – підприємці. Термін «підприємництво» вперше ввів на початку XVIII ст. англійський економіст Р. Кантільон. Він визначав підприємництво як самостійну діяльність, спрямовану на отримання доходу (прибутку) і пов'язану з господарським ризиком [9].

Наукова економічна література розглядає підприємництво з різних позицій: як економічну категорію, метод господарювання та тип економічного мислення. На думку науковця Варналія З.С., підприємництво як економічна категорія – це «особливий тип господарювання, де головним суб'єктом є підприємець, який раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і власній відповідальності, організовує і керує виробництвом з метою одержання підприємницького доходу» [3].

Суть підприємництва як методу господарювання розкривають його основні функції – ресурсна, організаційна та творча. Розглядаючи їх більш детально, зазначимо, що ресурсна функція підприємництва передбачає, що воно націлене на найбільш ефективне використання матеріальних, трудових, фінансових та інформаційних ресурсів з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу. Організаційна функція зводиться до діяльності з організації виробництва, збуту, маркетингу, менеджменту і реклами. Творча функція полягає в генеруванні та реалізації нових ідей, здійсненні техніко-економічних, наукових розробок і проектів, пов'язаних з господарським ризиком.

Підприємництво як особливий тип економічного мислення характеризується оригінальними поглядами і підходами до прийняття рішень, які реалізуються у практичній діяльності. Центральну роль тут відіграє особа підприємця, що поєднує у собі новаторські, комерційні та організаторські здібності для пошуку і розвитку нових видів, методів виробництва, нових благ та їхніх нових якостей, сфер застосування капіталу. Виходячи з цього підприємництво – це тип господарської поведінки підприємців з організації, розробки, виробництва і реалізації благ з метою отримання прибутку і соціального ефекту [5]. Отже, сутність підприємництва зосереджується у вияві ініціативної, новаторської, самостійної діяльності. А його мета зводиться, з одного боку, до отримання прибутку або особистого доходу, а з іншого – до найбільш ефективного використання виробничих факторів, прагнення реалізувати творчий людський потенціал.

Згідно Господарського кодексу України підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1]. Отже, до підприємництва відноситься й діяльність з надання туристичних послуг, що є об'єктом діяльності туристичних підприємств. Таким чином, можна сформулювати визначення туристичного підприємництва як діяльності, пов'язаної з виробництвом, комплектуванням і реалізацією турпродуктів та окремих туристичних послуг, необхідних для задоволення рекреаційних потреб туристів з метою отримання прибутку.

Виникнення підприємництва в сфері туризму пов'язане з його переходом на комерційну основу, тобто з появою платних подорожей.

Економічною передумовою існування підприємництва є приватна власність на засоби виробництва. Для розвитку підприємництва в туризмі необхідні не тільки приватна власність, а й інші умови, зокрема:

- політична, економічна й соціальна стабільність в регіоні;
- пільговий податковий режим для соціальних видів туризму;
- розвинута туристична інфраструктура;
- інтеграція України в європейські та світові економічні структури, гнучкий механізм участі туризму в глобалізаційних процесах.

Підприємницька діяльність у сфері туризму характеризується наступними особливостями:

- організація підприємницької діяльності в сфері туризму передбачає, що для споживання турпродукту або окремих туристичних послуг турист повинен особисто прийти в місце їх надання; відокремленість попиту та пропозиції турпослуг потребує ретельного планування підприємницької діяльності в туризмі;

- для розвитку туристичного підприємництва необхідне створення розвинутої індустрії туризму, яка з'явилася завдяки масовому попиту на туристичні послуги. Індустрія туризму представляє собою сукупність різних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспортні, заклади культури тощо), що забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів;

– здійснення підприємництва в туризмі зазвичай пов'язане з тим, що туристичне обслуговування несе в собі культурологічну спрямованість, пізнавальний аспект, а туристична послуга справляє глибоке емоційне враження (висока пізнавальна сила впливу розповіді екскурсовода);

– підприємницька діяльність у туризмі здійснюється на основі договору купівлі-продажу туру, згідно з яким одна сторона (туроператор, турагент) за узгоджену плату зобов'язується забезпечити надання іншій стороні (туристу) комплексу туристичних послуг. Турист, сплативши повну вартість турпродукту, може ознайомитися з послугами, що входять до його складу, тільки під час подорожі;

– використання в процесі здійснення підприємницької діяльності знижок чи інших пільг для туристів з метою стимулювання збуту туристичних послуг. Туристичні послуги не можуть накопичуватися і зберігатися для подальшого споживання (місця в готелі, каюті на круїзному лайнері, купе в поїзді). Якщо продаж не відбувся, туристичне підприємство зазнає збитків.

Структура туристичної галузі передбачає співіснування різних за розмірами підприємств, об'єктивною основою яких є форми організації виробничо-продуктової діяльності. Підприємницька діяльність здійснюється у різних масштабах і суб'єкти підприємницької діяльності поділяються на малі, середні та великі. В нормативних актах України використовуються два основних критерії класифікації підприємств за розміром: кількість працюючих та обсяг валового доходу. Сучасна практика господарювання свідчить: різні за розміром підприємства взаємодоповнюють одне одного. Сприятливі умови для розвитку різних за масштабами діяльності підприємств дають гарні результати на загальногалузевому рівні. Тому економіка західних країн базується на великих організаційно-господарських структурах, які забезпечують її стабільність і кращу керованість, створюють потенціал для великомасштабної реалізації інновацій, та на підприємствах малого бізнесу, що сприяють гнучкості операційної діяльності та індивідуалізації обслуговування споживачів.

Аналізуючи розвиток підприємництва на ринку туристичних послуг в Україні, слід зазначити, що підприємства-суб'єкти туристичної діяльності у своїй переважній більшості – малі. Згідно з останніми даними Держкомстату, частка малих підприємств у загальній кількості туристичних підприємств становить близько 99 %.

Зауважимо, що серед малих підприємств в туризмі переважали мікропідприємства, у яких середня кількість працівників за звітний рік не перевищувала 10 осіб, а річний дохід від реалізації послуг не перевищував суму, еквівалентну 2 мільйонам євро [1]. Частка мікропідприємств за 2017-2019 роки на ринку туристичних послуг постійно підвищувалася і у 2019 році перевищила 96%. Натомість питома вага середніх підприємств впродовж останніх років становила не більше 1%, а великі туристичні підприємства взагалі були відсутні в Україні. Також, специфічною рисою сучасного розвитку підприємництва в туризмі України є формування за роки ринкових відносин сегменту фізичних осіб-підприємців, що здійснювали туристичну діяльність.

Фінансово-економічна криза, що продовжується в останні роки, події, пов'язані з анексією АР Крим та проведенням антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, негативно вплинули на розвиток підприємництва в сфері туризму. Вказані фактори привели також до негативної динаміки в'їзного туризму, деформації структури туристичних потоків та послаблення туристичних можливостей країни як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку туристичних послуг. Фактично у два рази зменшився потік іноземних туристів до України та продовжує знижуватись. Аналізуючи дані Адміністрації Держприкордонслужби за останні роки, можливо зробити висновок, що Україна втрачає свою популярність як туристичний напрям, оскільки сприймається іноземними туристами виключно як військовий плацдарм.

Великі обсяги реалізації послуг у розрахунок на одне підприємство обумовлені тим, що до групи середніх підприємств відносяться туроператори масового ринку, діяльність яких спрямована на обслуговування значних туристичних потоків у популярні туристичні центри й курорти, що в свою чергу забезпечує їм більш масову реалізацію турпакетів, хоча і за нижчими цінами. Тоді як основні представники групи малих підприємств – турагентства за характером здійснюваних операцій є роздрібними продавцями і реалізують послуги безпосередньо кінцевим споживачам – туристам для їхнього особистого використання.

На ринку туристичних послуг України простежувалась тенденція до збільшення кількості прибуткових підприємств: впродовж 2017–2019 рр. їх частка зросла у 1,17 раза. Сума негативного фінансового результату туристичних підприємств збільшувалася, а протягом 2017–2019 рр. скоротилась, що свідчить про зменшення загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності за рахунок збиткових, покращення загального управління підприємствами і умов ведення туристичного бізнесу на окремих сегментах ринку [6, 8].

Отже, частина вітчизняних, переважно малих суб'єктів туристичного підприємництва опиняється перед необхідністю виходу з ринку, спричиненого низьким і водночас дуже еластичним за ціною попитом на туристичні послуги.

Розвиток туристичного підприємництва в Україні гальмується з наступних причин: політична нестабільність; несприятливі екологічні фактори; нерозвинутість туристичної інфраструктури; невідповідність комфортності проживання більшої частини готелів для прийому іноземних громадян цінам на готельні послуги; зростання цін на готельні і туристичні послуги; падіння реальних доходів населення; нерозвинутість внутрішнього туризму в Україні; недосконалість законодавчої бази; відсутність коштів на реконструкцію пам'яток історії та архітектурного мистецтва і просування можливих туристичних маршрутів; обмеженість асортименту послуг.

Різноманіття туристичних послуг можуть запропонувати переважно туристичні підприємства у великих містах, загальноновизнаних зонах рекреації та туризму, деяких історичних та культурних центрах. У той час, коли в більшості регіонів України можна розвивати промисловий, оздоровчий, екологічний, навіть екстремальний

та інші види туризму, розвиток туризму в Україні перебуває лише на початковій стадії.

Задля вирішення зазначених проблем необхідна міцна підтримка держави. Потребують розробки й впровадження прогресивні методи і стандарти туристичного обслуговування; потрібно забезпечувати державну підтримку підприємців малого бізнесу; підвищувати ефективність використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини; зміцнити матеріально-технічну базу туризму. Серед важливих напрямків роботи з питань розвитку туризму є створення позитивного іміджу України як туристичної держави та активне просування турпродукту за кордоном.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р було затверджено «Стратегію розвитку туризму і курортів до 2026 р.», основною метою якої є формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на високорентабельну, інтегровану у світовий ринок конкурентоспроможну сферу, що забезпечить прискорення соціально-економічного розвитку регіонів і держави в цілому, сприятиме підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі [2].

Умовами сталого розвитку сфери туризму можуть стати: підвищення рівня конкурентоспроможності послуг туристичних підприємств шляхом розширення номенклатури послуг, використання нових методів обслуговування туристів; розроблення національних стандартів туристичного обслуговування відповідно до міжнародних вимог; концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку туризму; створення організаційно-економічних умов для розвитку малого бізнесу в туристичній сфері; розвиток туристичних дестинацій; підвищення рівня комфортності обслуговування шляхом здійснення реконструкції матеріально-технічної бази із залученням внутрішніх і зовнішніх інвестицій; створення загальнодержавної інформаційної туристичної мережі та її інтеграція до світової інформаційної системи; сприяння розвитку міжнародного співробітництва у сфері туризму; популяризація нашої держави у світі та просування національних туристичних продуктів у світовому інформаційному просторі.

Подолання негативних тенденцій, створення сприятливих умов для розвитку туризму повинні стати пріоритетними напрямками прискорення економічного та соціального розвитку країни в умовах загальносвітового падіння туристичного ринку, пов'язаного з пандемією 2020 року.

Висновки. За результатами досліджень можна зробити висновок, що розвиток туристичного підприємництва може здійснити позитивний вплив на становлення й розвиток туристичної галузі. Це можна простежити через призму функцій підприємництва, які виконуються ним у випадку становлення стабільної економічної ситуації й державного регулювання його розвитку. Туристичний комплекс України представлений більшістю малих туристичних підприємств (99%), які функціонують в умовах, що постійно змінюються, і відіграють значну роль у формуванні економіки туризму країни. Нега-

тивна динаміка показників діяльності туристичних підприємств в період останніх років стала результатом впливу кризових явищ, втягування України у військовий конфлікт і недостатнього розвитку туристичної інфраструктури. Для подолання негативних тенденцій підприємницької діяльності в туризмі важливим є покращення туристичного потенціалу, посилення маркетингового компонента у економіці туризму, розвиток туристичної інфраструктури й проведення роботи з підвищення якості послуг, наданих суб'єктами підприємницької діяльності в туризмі. Від уміння впроваджувати сучасні підприємницькі технології залежить міра досягнення туристичними підприємствами мети їхньої діяльності і високих фінансових результатів.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс: за станом на 13 квіт. 2017 р. URL: www.zakon3.rada.gov.ua
2. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p.
3. Варналій З.С. Основи підприємницької діяльності: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 239 с.
4. Герасименко В.Г., Нездоймінов С.Г. Аграрний туризм як вид підприємництва: монографія. Одеса: Пальміра, 2011. 178 с.
5. Григорук А.А., Палюх М.С., Литвин Л.М., Літвінова Т.Д. Основи економічної теорії: політекономічний аспект. Тернопіль, 2002. 304 с.
6. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2019 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Дядечко Л.П., Манойло Н.П. Економіка туристичного бізнесу: навчальний посібник. Київ: Вид-во «ЦУЛ», 2007. 220с.
8. Туристична діяльність в Україні у 2019 році: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Cantillon R. Essai sur ia nature du commerce en general/ R. Cantillon [ed. and transl. by H. Higgs]. L., 1931. P. 29-32.
10. Мелько Л.Ф. Туризм у контексті сталого розвитку // Вчені записки Університету «КРОК» / ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». К., 2017. С. 190-197.

References

1. Economic Code: as of April 13. 2017 URL: www.zakon3.rada.gov.ua
2. On approval of the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p.
3. Varnaliy Z. Fundamentals of entrepreneurial activity. K .: Knowledge Press, 2002. 239 p.
4. GerasimenkoV., Nezdoyminov S. Agrarian tourism as a type of entrepreneurship: monograph.Odessa: Palmyra, 2011. 178 p.
5. Grugoryk A., Paliyx M., Litvin L., Litvinova T. Fundamentals of economic theory: political-economic aspect. Ternopil, 2002. 304 p.

6. **Activities** of large, medium, small and micro enterprises in 2019 p. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

7. **Diadechko L., Manoilo N.** Economics of tourism business: a textbook. Kyiv: CUL Publishing House, 2007. 220p.

8. **Tourist** activity in Ukraine in 2019 p. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)

9. **Cantillon R.** Essai sur la nature du commerce en general/ R. Cantillon [ed. and transl. by H. Higgs]. L., 1931. P. 29-32.

10. **Tourism** in the context of sustainable development // Scientific notes of KROK University / KROK University of Economics and Law. K., 2017. p. 190197.

УДК 338

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.12

Дейнега Ірина Іванівна,

*кандидат історичних наук, доцент
Національного авіаційного університету. nnino.nau.edu.ua*

Громоздова Лариса Василівна,

*кандидат економічних наук Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана
ORCID 0000-0002-4077-9229
gromozdovag@gmail.com*

Писаренко Надія Василівна,

*кандидат економічних наук, Capital Union School
ORCID 0000-0002-5851-1976
nadezda_pisarenko@ukr.net*

Лапко Руслана Михайлівна,

*студентка Київського національного
економічного університету імені Вадима Гетьмана
lapko.ruslana@yandex.ua*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ТУРИСТИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та удосконаленні системи туристичного страхування в Україні відповідно до міжнародних стандартів страхування. **Методологія** дослідження полягає у використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: метод теоретичного узагальнення і порівняння, герменевтичний – для дослідження правових аспектів регулювання страхових послуг в сфері міжнародного туризму, компаративний – для виявлення відмінностей між зарубіжною і вітчизняною практикою розвитку страхування у міжнародному туризмі. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає у обґрунтовані доцільності впровадження міжнародного досвіду організації системи страхування туризму в Україні. Запропоновано механізм впровадження міжнародного досвіду організації системи страхування туризму в Україні. **Висновки.** Дослідження сутності та поняття страхування у сфері туризму надало можливість визначити специфіку страхової діяльності в Україні. У статті представлено аналіз проблем туристичного страхування в Україні, удосконалено систему страхування туризму в Україні відповідно до міжнародних стандартів.

Ключові слова: міжнародний туризм, туристичне страхування, страхування у міжнародному туризмі, туристична діяльність.

Дейнега Ирина Ивановна,
*кандидат исторических наук, доцент Национального
авиационного университета*

Громоздова Лариса Васильевна,
*кандидат экономических наук Киевского национального
экономического университета имени Вадима Гетьмана*

Писаренко Надежда Васильевна,
кандидат экономических наук, Capital Union School

Лапко Руслана Михайловна,
*студентка Киевского национального экономического университета
имени Вадима Гетьмана*

Совершенствование системы туристического страхования в Украине

Цель статьи состоит в теоретическом обосновании и усовершенствованные системы туристического страхования в Украине в соответствии с международными стандартами страхования. **Методология** исследования заключается в использовании общенаучных и специальных методов исследования: метод теоретического обобщения и сравнения, герменевтический – для исследования правовых аспектов регулирования страховых услуг в сфере международного туризма, компаративный – для выявления различий между зарубежной и отечественной практикой развития страхования в международном туризме. **Научная новизна** полученных результатов заключается в обосновании целесообразности внедрения международного опыта организации системы страхования туризма в Украине. Предложен механизм внедрения международного опыта организации системы страхования туризма в Украине. **Выводы.** Исследование сущности и понятия страхования в сфере туризма позволило определить специфику страховой деятельности в Украине. В статье представлен анализ проблем туристического страхования в Украине, усовершенствована система страхования туризма в Украине в соответствии с международными стандартами.

Ключевые слова: международный туризм, туристическое страхование, страхование в международном туризме, туристическая деятельность.

Deynega Irina,

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
National Aviation University.*

Hromozdova Larysa,

*Ph.D. (Economics), Associate Professor, Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman*

Pysarenko Nadiia

Ph.D. (Economics), Capital Union School

Lapko Ruslana,

Student, Kyiv National Economic University named after Vadym Getman

Improvement of the tourist insurance system in Ukraine

The purpose of the article is to theoretically substantiate and improved travel insurance systems in Ukraine in accordance with international insurance standards. **Methodology.** The research methodology consists in the use of general scientific and special research methods: the method of theoretical generalization and comparison, hermeneutic – to study the legal aspects of insurance services in the field of international tourism, comparative – to identify differences between: foreign and domestic insurance practices in international tourism. **The scientific novelty** of the obtained results lies in the substantiated expediency of introducing international experience in the organization of the tourism insurance system in Ukraine. The mechanism of introduction of the international experience of the organization of system of insurance of tourism in Ukraine is offered. **Conclusions.** The study of the essence and concept of insurance in the field of tourism, allowed to determine the specifics of insurance activities in Ukraine. The article presents an analysis of the problems of travel insurance in Ukraine, improved the system of tourism insurance in Ukraine, in accordance with international insurance standards.

Keywords: *international tourism, tourist insurance, insurance in international tourism, tourist activity.*

Актуальність теми дослідження. Туристична діяльність – це значний внесок в економіку країни, що дозволяє залучати додаткові кошти до державного бюджету, активізуючи зовнішньоторговельний оборот. Активний туристичний бізнес об'єктивно породжує необхідність найвищої організації виробництва, праці та управління у сфері туризму. В свою чергу, організація туристичної діяльності пов'язана з безліччю ризиків, отже виникає потреба у використанні страхової підтримки. Страхування є способом зниження ризиків, що виникають у сфері туризму, зокрема таких його суб'єктів як туристичних організацій і туристів. Міжнародний туризм, у свою чергу, за умов сучасного розвитку не може працювати без страхування, оскільки є досить ризикованим видом бізнесу. Зростання динаміки міжнародних туристичних потоків вимагає посилення якості туристичних послуг та існування страхового ринку, тому питання страхування туристичного бізнесу є актуальним та обумовлює важливість даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання страхування міжнародного туризму займаються такі науковці, як Абрамітова Д. Р., Воблій К.Г., Волошин Н. И., Гайдукевич Л. М., Зорин И. В., Маринин М. М., Клапків М.С., Клапків Ю.М., Мальська М.П., Антонюк Н.В., Мних М.В., Школа І.М.

Виклад основного матеріалу. Страхування – це двосторонні економічні відносини, які полягають у тому, що страхувальник, який сплачує грошовий внесок, страхує себе (або третю особу) на випадок договірної чи встановленої законом події, суму виплати страховика, яка має певну міру відповідальності, поповнює заставу та ефективно розподіляє резерви, вживає запобіжних заходів для зменшення ризику та, за необхідності, забезпечує частину своєї відповідальності [11].

Туристичне страхування – це особливий вид страхування, який захищає майнові інтереси громадян під час їх поїздки. Це стосується ризикових видів страхування, найхарактернішою особливістю яких є їх коротка тривалість (не довше 6 місяців) та високий ступінь невизначеності часу настання страхового випадку та розміру можливої шкоди [1].

Різні науковці формулюють сутність визначення «страхування в міжнародному туризмі» по-різному. Так, Мальська М.П. вважає, що «страхування в міжнародному туризмі» – це основна форма гарантування страховими компаніями безпеки туристів у країні тимчасового перебування, покликана при настанні страхових випадків компенсувати можливу шкоду, заподіяну здоров'ю чи майну туристів, за рахунок страхових внесків, що сплачуються ними [9].

Гайдукевич Л.М. вважає, що «страхування в міжнародному туризмі» – це комплексна страхова політика, яка гарантує покриття медичних та фінансових непередбачуваних випадків, які можуть статися з туристом за кордоном [3].

Забезпечення безпеки міжнародного туризму регламентують наступні міжнародні документи (табл. 1).

Міжнародні документи, що регламентують безпеку міжнародного туризму

Таблиця 1

Назва документа	Рік/Місцеу-кладання	Основні положення
1	2	3
Загальна декларація прав людини	1948 р. Нью-Йорк (США)	Стаття 27. «Кожна держава несе відповідальність і зобов'язання захищати та здійснювати всі права і свободи людини»
Заключний акт ОБСЄ	1975 р. Гельсінкі (Фінляндія)	«Держави – учасники Угоди висловлюють намір заохочувати розвиток туризму шляхом розгляду в позитивному руслі питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки міжнародного туризму як основної умови його розвитку»

Продовження таблиці 1

1	2	3
Манільська декларація зі світового туризму	1980 р. Маніла (Філіппіни)	«Всесвітня туристична організація включає до програми своїх дій питання вивчення безпеки туризму у світі, чинних норм і поточної практики в даній галузі, а також вироблення загальних для їх упорядкування та підвищення безпеки туристських поїздок»
Хартія туризму	1985 р. Мадрид (Іспанія)	Стаття 4. «Державам слід: забезпечувати безпеку туристів і їх майна за допомогою превентивних заходів і заходів захисту; надавати якомога кращі умови гігієни та доступу до служб охорони здоров'я, а також попередження інфекційних захворювань і нещасних випадків; не допускати будь-яких дискримінаційних заходів стосовно туристів»
Гаазька декларація зі світового туризму	1989 р. Гаага (Нідерланди)	Принцип 7. «Безпека, захист туристів і повага до їх гідності є неодмінною умовою розвитку туризму. Тому держави в рамках своїх політичних та адміністративних систем повинні сприяти реалізації на практиці своєї політики у галузі безпеки та захисту туристів»
Декларація Всесвітньої конференції міністрів з туризму	1994 р. Осака (Японія)	Стаття 6. «Уряди відповідальні за поступальний розвиток туризму, зміцнення безпеки подорожей, захист туристів у сукупності з дбайливим ставленням до туристських ресурсів і навколишнього середовища»
Законодавчий акт «Про основні принципи співробітництва держав-учасників СНД у галузі туризму»	1994 р. Москва (Російська Федерація)	Стаття 5. «При підготовці до подорожі, під час транзиту та після прибуття до району туристичного інтересу турист має право на: – захист своєї безпеки, здоров'я та майна, а також на захист своїх особистих немайнових прав; – забезпечення своїх побутових санітарних умов не нижче, ніж усереднені по даній місцевості стандарти; – сприяння органів місцевої влади з надання правової допомоги та підтвердження страхових та інших непередбачених нещасних випадків і обставин»
Міжнародна декларація з безпеки туризму та зменшення ризиків під час подорожей	1995 р. Естерсунд (Швеція)	Стаття 18. «Питання спрощення туристських формальностей повинні перебувати в нерозривному зв'язку із забезпеченням безпеки в туризмі та виробленням взаємоприйнятних і узгоджених варіантів вирішення проблем даної сфери»

Закінчення таблиці 1

1	2	3
Глобальний кодекс етики туризму	1999 р. Сантьяго (Чилі)	Стаття 1. «Органи державної влади повинні забезпечувати захист туристів і відвідувачів та їх майна; вони повинні приділяти особливу увагу безпеці іноземних туристів, враховуючи їх особливу потенційну вразливість; вони сприяють прийняттю конкретних заходів з надання інформації, профілактики, захисту, страхування та допомоги, що відповідають їхнім потребам»
Стамбульська декларація Організації економічного співробітництва	2002 р. Стамбул (Туреччина)	Стаття 6. «Учасники зустрічі підкреслили нагальну потребу в гарантуванні безпеки в міжнародному туризмі»

Джерело: складено автором на основі [1; 2].

Отже, страхування у міжнародному туризмі – це відносини, що виникають між громадянами, які тимчасово виїжджають з країни постійного проживання та страховими компаніями, які регламентовані чинним законодавством, скріплені договором страхування та характеризуються імовірністю подій, короткочасністю поїздок та невизначеністю страхових випадків.

Туристичний ринок є одним із ключових секторів світової економіки, оскільки здатен впливати на такі сектори господарства, як транспорт, зв'язок, торгівля та фінансовий сектор економіки держави. Лібералізація руху потоків капіталу, товарів і послуг, міцні інтеграційні зв'язки та фундаментальні глобалізаційні процеси у світі розширюють межі туристичних ринків, але при цьому створюють нові потреби в галузі страхового захисту, використання страхових механізмів у процесі туристичної діяльності. Питання поширення та розвитку страхування на світовому туристичному ринку є проблемним, оскільки відрізняється низькою поінформованістю та довірою населення, недостатньою увагою з боку державних органів і відсутністю стабільності національних економік.

Існує світова система моніторингу ринку страхування, яка представляє собою систему організацій, які відповідно до регіону регламентують ринок послуг страхування (табл. 2).

Таблиця 2

Міжнародні органи регулювання страхової діяльності

Назва	Функції, які виконує організація
1	2
Національна асоціація страхових комісарів (NAIC)	Об'єднує систему страхового нагляду кожного зі штатів США, встановлює однакові мінімальні стандарти, певним чином незалежна від законодавства п'ятдесяти штатів

Закінчення таблиці 2

1	2
Асоціація страхових наглядових організацій Латинської Америки (ASSAL)	Організовує щорічні зустрічі з актуальних питань функціонування страхового ринку країни
Комітет зі страхування ЄС	Єдиний виконавчий орган у рамках органів управління ЄС, що координує, уніфікує та гармонізує законодавство країн ЄС з метою формування єдиного страхового простору в Європі
Рада органів страхових нагляdiv країн СНД	Здійснює регулярний обмін інформацією про зміни в національному страховому законодавстві та принципах регулювання діяльності страхових компаній, прагне до створення єдиного страхового простору на території країн СНД
Міжнародна асоціація страхових нагляdiv (IAIS)	Перша глобальна організація страхових нагляdiv, члени якої зобов'язалися регулярно обмінюватися інформацією про компанії, що працюють під їх юрисдикцією, і про керівництво цих компаній

Джерело: складено автором на основі [3].

Кожна з організацій здійснює функцію законодавчого та виконавчого органу на страховому ринку, формує політику розвитку, затверджує нормативні акти та розробляє шляхи дій у межах своєї регіональної компетенції.

В таблиці наведені найбільші організації, які існують у світі, що регламентують страхову діяльність у країнах-членах, тому що щодня таких організацій стає більше. Глобалізація світової економіки, розвиток НТП та удосконалення технічних можливостей у страхуванні призводять до того, що створюються нові національні і світові інформаційні системи на ринку страхування [3].

Ринок туристичного страхування в Україні перебуває у фазі динамічного розвитку, тому потреба в страхуванні є особливо нагальною навіть для певних видів економічної діяльності. Поглиблення трансформації ринку, перебудова національної економіки, розширення зовнішньоекономічних зв'язків вимагають належного розвитку відносин у сфері страхування. Взаємне проникнення та поєднання різних сфер управління, включаючи страхування, дозволяють отримати додаткові переваги для учасників туризму.

В свою чергу, організація страхування туристів пов'язана з ризиками, отже виникають потреби у використанні страхової допомоги. Страхування вважають способом знизити ризик, що виникає у сфері туризму, зокрема такого його суб'єкту як туристичні організації та, власне, туристи. Головним видом страхування в туризмі вважають саме страхування відповідальності. Страхування відповідальності в туристичному бізнесі вважають особливим видом страхування, що

забезпечує страховий захист майнового інтересу, пов'язаного з відшкодуванням страхувальниками заподіяної ними шкоди юридичним чи фізичним особам або їх майну.

До основних видів страхування в туризмі відносять також медичне страхування. Медичне страхування передбачає страхування на випадок втрати здоров'я з будь-якої причини під час подорожування [7], представлено у (табл. 3.).

Таблиця 3

Особливості медичного страхування туристів

Країна	Особливості
1	2
Польща	Страхування є обов'язковим, громадянин зобов'язаний мати страховий поліс при перетині українсько-польського кордону і під час перебування на території.
Молдова	Іноземні громадяни та особи без громадянства користуються тими ж правами та обов'язками у сфері обов'язкового медичного страхування, що і громадяни Республіки Молдова. Іноземні громадяни (у т. ч. й громадяни України) можуть отримати страховий поліс з метою отримання як невідкладної, так і планової медичної допомоги.
Туреччина	Туристи не мають права використовувати систему загального медичного страхування.
Білорусь	Громадяни держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав не підлягають обов'язковому медичному страхуванню.
Румунія	Іноземні громадяни, які в'їжджають на територію Румунії на короткий термін або прямують транзитом до третьої країни, повинні мати поліс медичного страхування. Румунська система соціального медичного забезпечення передбачає надання громадянам, які тимчасово перебувають на території Румунії, безкоштовної медичної допомоги у разі гострих захворювань, що потребують невідкладного лікування та хвороб, що мають ендемо-епідеміологічний характер.
Словаччина	Кожен іноземець, який знаходиться на території, зобов'язаний мати поліс медичного страхування, дійсний на території Словаччини. Іноземці, які не відповідають умовам участі у загальнообов'язковому медичному страхуванні, можуть укласти договір про медичне страхування. «Union» є єдиною медичною страховою компанією на території Словаччини, яка надає послуги з комерційного страхування іноземців. Невідкладна медична допомога громадянам України, які перебувають на території Словаччини без страхового полісу, надається виключно на платній основі.
Єгипет	Рекомендується мати страховий поліс при здійсненні подорожі до Єгипту.

Закінчення таблиці 3

1	2
Німеччина	<p>Медичне страхування має бути оформлене за наступними критеріями:</p> <ul style="list-style-type: none"> – для однієї особи або групи осіб – може бути оформлене в країні проживання, якщо це неможливо, у будь-якій іншій країні або запрошуючою стороною у країні призначення; – має відшкодовувати витрати на транспортування на батьківщину у випадку захворювання або смерті, витрати на невідкладну медичну допомогу та / або невідкладну госпіталізацію під час перебування на території країн-учасниць; – мінімальне покриття для страхових випадків має становити 30 000 євро.

Джерело: складено автором на основі [7;10]

Розвиток туристичного бізнесу відіграв значну соціальну й економічну роль, як у зарубіжних країнах, так і в Україні. Організацію туристичної діяльності пов'язують з безліччю ризиків, тому виникають потреби в страховому захисті.

Враховуючи сучасні тенденції в туризмі, а також зростаючий рівень ризику, важливо визначити фактори ризику та застосувати ефективні методи управління ризиками. Розширена класифікація ризиків дозволяє вибрати ефективний метод оптимізації на основі джерела та ступеня виникнення. У сучасних умовах страхування є надзвичайно важливим для всіх методів оптимізації ризику в туризмі. Страхові компанії пропонують більше десяти видів послуг туристичній галузі, а популярність конкретних програм туристичного страхування зростає.

Страхування набуло особливої популярності через зростаючу кількість туристів за кордоном і пропорційно: кількості збитків організаціям, що надають послуги (готелі, ресторани, заклади культури та розваг тощо) фізичним особам (громадяни країни-господаря, автомобілісти) або у зв'язку з мовою скарг туристів на порушення договорів та договірних зобов'язань туристичної організації та перевізника для різних видів транспорту.

В умовах глобалізації економічних, політичних, культурних та соціальних просторів у сучасній економіці туризм вважають однією із динамічних галузей, що стрімко розвиваються. Сфера туризму володіє досить широким розповсюдженням і за статистичними даними займає провідне місце в економіці за обсягом надання послуг [12].

Туристична діяльність зробила значні внески в економіку нашої країни, дозволивши залучити додаткові кошти до державної скарбниці, активізувавши зовнішньоторговельні обороти. Активна туристична галузь об'єктивно породила необхідність найвищого організування виробництва, праці та управліннь у сфері організації страхування туристів.

Це підтверджується тим, що страхування та туризм мають велике значення для розвитку економіки країни. Незаперечним фактом

є те, що туризм в Україні став для населення масовим економічним явищем. Її швидкий розвиток сприяє розширенню політичних, економічних, наукових та культурних зв'язків між Україною та іншими державами.

Станом на сьогодні сучасний ринок страхування потребує нових підходів до розуміння основних категорій його функціонування, оскільки досвід показує, що фінансова надійність посідає чи не останнє місце в структурі страхової послуги [8].

Головними проблемами майбутнього розвитку туристичного страхування є низька платоспроможність на послуги страхування, також те, що відсутня довіра населення до компаній страховиків, відсутня цілеспрямована державна підтримка у сфері послуг страхування, також спостерігається мала прибутковість певних видів послуг страхування, занижена конкурентоспроможність страхових компаній у порівнянні з банком, відсутність чітких стратегічних планів страхової діяльності, низький рівень кваліфікації кадрів.

Застосування міжнародного стандарту страхування в нашій країні є найважливішим завданням та можливим напрямом входження страхових ринків держави у міжнародне страхове співтовариство. Але це буде можливим за умови врахування економічних і політичних складових країни, фінансово стабільної і законодавчо створеної бази страхування. В залежності від економічного становища держави та фінансової стабільності страховиків буде сформована і концептуальна складова страхування, власне, буде визначено рівень страхової гарантії з боку держави та окремо взятого страховика. При цьому страхова компанія може стати найважливішим інструментом для проведення реформи, оскільки страховик зазвичай знає сильну і слабку сторону клієнтів і має певний власний досвід ринкового перетворення [5, с.80-83].

Сучасний світовий економічний розвиток характеризується розвитком процесів, які докорінно змінюють структуру міжнародних відносин в економіці. Фінансовий капітал стає найпопулярнішим економічним ресурсом, коли темп його руху вкрай перевищує рух світового виробництва та торгівлі. З одного боку, безприкладна інтернаціональна мобільність фінансових інструментів та їх інноваційний характер в умовах лібералізації визначають необхідність функціонування фінансових ринків у дедалі більш єдиному середовищі з великою конкурентоспроможністю. Все це допомагає загальному прогресу економіки та дає нові можливості для більш ефективного користування фінансовими ресурсами. З іншого боку, деструктивні фактори, пов'язані зі спекулятивними операціями, зростають, розрив між фінансовим та реальним секторами світової економіки збільшується, а глобальна економічна криза викликає регіональну фінансову нестабільність.

Розвиток ринку послуг туристичного страхування здійснюється за таких умов:

- посилення конкуренції серед найбільших багатонаціональних страховиків;
- поява нових видів страхування і перестраховування;
- злиття страхового, банківського і фінансового капіталів;

– початок процесу розробки комплексного та ефективного міжнародного страхового законодавства;

– адаптації національних ринків до нового режиму міжнародної торгівлі страховими послугами [4, с. 622-626].

Підхід до впровадження міжнародного досвіду страхування в національній страховій системі України з новими технологіями, міжнародними нормами та страховими стандартами враховує: об'єктивні тенденції інтернаціоналізації та глобалізації страхового ринку та ґрунтується на принципах:

- інноваційної адекватності,
- соціально-економічної доцільності,
- послідовності;
- транспарентності у міжнародному уніфікованому регуляторному середовищі [9, с.30].

Для повної інтеграції страхового ринку України в міжнародний простір необхідно:

1. Вивчити та встановити новий режим міжнародної торгівлі страховими послугами з виділенням основних характеристик принципово нового етапу розвитку регуляторної системи безпосередньо під егідою Всесвітньої організації торгівлі в рамках Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТС);

2. Створити ефективний механізм для страхової системи України для досягнення високої конкурентної позиції, зокрема шляхом:

- введення змін до національних законодавчих і нормативних актів для розвитку обов'язкового і добровільного страхування,
- стимулювання капіталізації та інвестиційної спрямованості страхового ринку,

- активізації розвитку його інфраструктури,
- удосконалення оподаткування діяльності страховиків і перестраховиків, які працюють на ринку України [7, с.415].

Інтерпретація системи страхування подорожей – це, насамперед, домінуюче становище багатонаціональних страхових корпорацій, їхніх груп, стратегічних альянсів, тандемів, конгломератів, мегаброкерів, асоціацій, що діють у єдиному міжнародному середовищі та активної експансіонарської поведінки у всіх сегментах страхового ринку, страхові інновації на основі новітніх інформаційних технологій (табл. 4) [3, с. 120].

Таблиця 4

Наслідки впровадження міжнародного досвіду страхових послуг на національні страхові системи

Позитивні	Негативні
1	2
залучення іноземних інвестицій у розвиток страхової інфраструктури	втрата національного контролю над страховими резервами та інвестиційними фондами з домінуючою іноземною участю на страховому ринку або в окремих його сегментах.

Закінчення таблиці 4

1	2
збільшення капіталізації та потенціалу національної страхової галузі за рахунок іноземних інвесторів	Обмеження можливості держави використовувати активні механізми соціальної політики у сфері пенсійного та медичного страхування.
використання передових страхових технологій і «ноу-хау», розширення структури та покращення якості страхових послуг.	Підтримка розширення великих іноземних страховиків, демпінгу цін тощо.

Джерело: складено авторами на основі [3, с.120].

В Україні на сьогоднішній день актуальним є питання розвине-
ння страхового забезпечення у якості окремих напрямів державних
регулювань розвитку бізнесу та підприємництва в різноманітних
галузях господарства, тобто завдяки прийняттю спеціального закону,
визначення обов'язкового виду страхування, регламентування діяль-
ності страхової організації.

Отже, говорячи в загальному про доцільність впровадження між-
народних систем страхування в Україні, слід виділити наступні
перспективи даного впровадження:

- доцільним є підвищення уваги до розвитку страхування інно-
ваційних ризиків, яке поки що не є достатньо представленим на
вітчизняному ринку;

- з метою сприяння та розвитку добровільного страхування вва-
жаємо за доцільне розширити використання страхових послуг для
різних верств населення, включаючи громадян з низьким рівнем
доходу;

- питання про розширення надання страхових послуг, у тому
числі електронного продажу страхових послуг за певними видами
страхування, має регулюватися на законодавчому рівні;

- сприяння подальшому розвитку добровільного медичного стра-
хування;

- використання механізму страхування цивільної відповідальності
та інших інструментів для захисту інтересів громадян у випадку
заподіяння їх шкоди особами, діяльність яких пов'язана з перебу-
ванням і масовим скупченням громадян «[5].

Отже, доцільність впровадження комплексу даних заходів спри-
ятиме розширенню потенційних страхувальників, забезпечить до-
ступність страхових послуг для всіх категорій громадян і юридичних
осіб, дозволить уникати ризиків тощо.

З огляду на сучасний стан українського страхового ринку, слід
зазначити, що на світовій арені він займає дуже віддалене станови-
ще. Навіть враховуючи світову економічну кризу та кризові тенден-
ції, Україна залишається країною з недостатньо розвинутим страхо-
вим ринком.

Розглянемо дані Інституту страхової інформації, який проводить
щорічне опитування та надає найбільш стандартизовану інформацію,
яка охоплює близько 90 країн, використовуючи багато різних дже-
рел [7].

На відміну від розвинених країн, для українського страхового ринку характерна висока частка загальних страхових компаній. У той же час, якщо взяти до уваги концентрацію на страховому ринку, виявилось, що лише 150 із 318 страховиків накопичують 99,9% всіх зароблених премій. Це означає, що ми можемо говорити про наявність «псевдостраховання» на страховому ринку.

Сфера туризму знаходиться в процесі зміни сфер впливу на ринку туристичних послуг серед основних туристичних агентств. Найближчим часом вони диктуватимуть попит на страхові послуги. Окрім обов'язкового страхування, яке стосується лише туристів, страхування майна (нерухомість, автомобілі) існує і надалі зберігатиметься. З приходом закордонних турфірм, а також у процесі концентрування капіталу окремими вітчизняними туристичними агенціями зростає потреба в особистому страхуванні (медичне, пенсійне, нещасний випадок), що буде частиною соціального пакету працівників турфірми. Перспективним напрямком розвитку бізнесу в страховій галузі є створення страхового ринку для VIP-клієнтів туристичних агентств, для якого в комплексі буде здійснюватися страхування: страхування вкладів, платіжна картка, медичне страхування, страхування від нещасних випадків та обов'язкового страхування для всіх туристичних послуг. Надалі потрібно забезпечити введення комбінованих дисконтних карток, за допомогою яких банківські, страхові та туристичні послуги поєднуються в один продукт для задоволення потреб клієнтів, які не обмежені витратами, якістю та комфортом. Внаслідок посилення вимог до відповідальності турфірм, можна передбачити збільшення попиту на страхування багатьох бізнес-ризиків. Наприклад: порушення зобов'язань постачальниками (житло, транспортні компанії, туристичні агентства тощо); втрата прибутку з незалежних причин (стихійні лиха, катастрофи, терористичні акти тощо) [12, с. 48 – 59].

Комплексне, системне, багатоаспектне аналізування ринку страхових послуг України, оцінювання його сьогоdnішнього стану дозволили визначити закономірність розвитку послуг страхування в Україні, обґрунтувавши доцільність та запропонувавши на основі досвіду зарубіжних країн із розвинутою ринковою економікою механізм залучення ринку страхових послуг до програми соціального захисту та методологічних принципів вдосконалення правових регулювань страхової діяльності в нашій країні, що отримало важливе значення в плані соціально-економічного розвинування та подальшого інтегрування держави у світовому господарстві.

Недостатнє фінансування за умови гострого дефіциту коштів бюджету систем соціального забезпечення, загострення демографічних питань у державі зумовили реформування в національній системі охорони здоров'я та пенсійному забезпеченні, а саме перехідність від виключно бюджетних забезпечень до нових бюджетно-страхових моделей, що фінансуються за рахунок цільового страхового внеску працівників, підприємства, а також за рахунок коштів бюджету [8].

Впровадження в Україні медичного й пенсійного страхування забезпечить досягнення певного результату:

- отримання населенням додаткових можливостей завчасно подумати про власне майбутнє та забезпечити звичне матеріальне становище для себе, своєї сім'ї та близьких;
- покращити демографічну ситуацію в Україні;
- підвищити зацікавленість населення у піклуванні про своє здоров'я;
- підвищення якості медичного забезпечення;
- фінансове зміцнення страховика, який здійснює довгостроковий вид особистого страхування, внаслідок одержання вагомих коштів і використання цих коштів протягом довгого періоду;
- скорочення дефіцитності державного бюджету завдяки його частковому розвантаженню;
- задоволення потреби в національній економіці та в інвестиційних ресурсах [11, с.85].

Висновки. Для підвищення рівня туристичної безпеки, підвищення привабливості особистого страхування та покращення туристичних продуктів для всіх членів туристичної організації було б доречно розширити пропозицію страхових послуг. Активна, прозора та доступна позиція всіх зацікавлених сторін є необхідною умовою успішного розвитку туристичного бізнесу в країні.

Якщо говорити про доцільність впровадження міжнародних систем страхування туризму в Україну, то можна виділити такі перспективи даного впровадження:

- необхідно приділити більше уваги розробці інноваційного страхування від ризику, яке ще недостатньо представлене у цій галузі;
- з розвитком добровільного страхування ми вважаємо за доцільне розширити можливості використання страхових послуг для різних верств населення, включаючи громадян з низьким рівнем доходу;
- питання розширення надання страхових послуг, у тому числі електронного продажу страхових послуг за окремими видами страхування, має регулюватися на законодавчому рівні;
- сприяння подальшому розвитку добровільного медичного страхування;
- використання механізму страхування цивільної відповідальності та інших інструментів для захисту інтересів громадян у разі заподіяння шкоди людям, діяльність яких пов'язана з перебуванням та масовим збором громадян.

Ефективність впровадження комплексу цих заходів допоможе розширити потенційних страхувальників, забезпечити доступність страхових послуг для всіх категорій громадян та юридичних осіб, уникнути ризиків тощо.

Що стосується майбутнього механізму впровадження, то слід враховувати впровадження комбінованих платіжних карток, у яких банківські, страхові та туристичні послуги об'єднуються в єдиний продукт, щоб задовольнити потреби клієнтів, які не є обмежені вартістю, якістю та зручністю. Однак запровадження медичного та пенсійного страхування в Україні забезпечить досягнення певного результату для страхових компаній.

Ризик негативних явищ є частиною проблеми людської діяльності, а в туризмі такий ризик ускладнюється тим, що в разі шкоди

здоров'ю та майну турист знаходиться в невідомій країні, де ніхто не надає безкоштовної допомоги або компенсації без страхування.

У туристичному бізнесі неможливо обійтись без послуг страхування, а в умовах пандемії зростає його актуальність.

Список використаної літератури

1. **Абрамітова Д. Р.** Міжнародне регулювання страхування на світовому туристичному ринку [Електронний ресурс] /Д.Р. Абрамітова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип.39. – С. 5-13 – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2014_39_3
2. **Волошин Н. И.** Международный туризм [Електронний ресурс]: правовые акты /Н. И. Волошин. – М., 2000. – Режим доступа : https://docs.google.com/document/d/1xNhrVux_2K0tMsq22HRBOSSRzox cF-n7DRRgWC37Ds/edit?pli=1.
3. **Гайдукевич Л. М.** Развитие международного туризма и обеспечение безопасности туристов [Електронний ресурс] / Г. М. Гайдукевич // Журнал международного права и международных отношений. – 2005.– № 2.– Режим доступу:<http://evolutio.info/content/view/753/113/>.
4. **Гринчишин Я.М.** Стан та перспективи розвитку страхового ринку України / Я.М. Гринчишин, А.В. Прокопюк // Молодий вчений. – 2017. – №3 (43). – С. 622-626.
5. **Диба В.А.** Сучасний стан та перспективи розвитку страхових компаній в Україні / В.А. Диба // Економіка та держава. – 2016. – № 11. – С. 80-83.
6. **Закон України** Про страхування [Електронний ресурс] від 7.03.1996р. №18 – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
7. **Золотарьова О.В.** Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні / О.В. Золотарьова // Економіка і суспільство. – 2017. – №11. – С. 413-420.
8. **Клапків М.С., Клапків Ю.М.** Витоки національного страхового ринку України: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2013. – 275 с.
9. **Мальська М.П., Антонюк Н.В.** Міжнародний туризм і сфера послуг. – К., 2016. – 661 с.
10. **Маринин М. М.** Туристские формальности и безопасность в туризме [Електронний ресурс] / М. М. Маринин // Финансы и статистика, 2004.–144с.– Режим доступа: http://tourlib.net/books_tourism/marinin.htm.
11. **Мних М.В.** Страхування в Україні: сучасна теорія і практика. Підручник. –К.: Знання України, 2016. – 286 с.
12. **Страхові послуги:** навч. посібник / Д. І. Дема, О. М. Віленчук, І. В. Дем'янюк; за заг. ред. Д. І. Деми. – [3-тє вид., стереотипне]. – К.: Алерта 2017. – 526 с.

References

1. **Abramitova D. R.** Mizhnarodne reghuljuvannja strakhuvannja na svitovomu turystychnomu rynku [Elektronnyj resurs] / D.R. Abramitova // Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskojji systemy Ukrajinu. – 2014. – Vyp. 39. – S.5-13 – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pprbsu_2014_39_3
2. **Voloshyn N. Y.** Mezhdunarodnuj turyzm [Elektronnyj resurs] : pravovue aktu /N. Y. Voloshyn. – M., 2000. – Rezhym dostupa : https://docs.google.com/document/d/1xNhrVux_2K0tMsq22HRBOSSRzox cF-n7DRRgWC37Ds/edit?pli=1.

3. **Ghajdukevych L. M.** Razvytye mezhdunarodnogo turyzma y obespechenye bezopasnosti turystov [Elektronnyj resurs] / Gh. M. Ghajdukevych // Zhurnal mezhdunarodnogo prava y mezhdunarodnykh otnosheniy. – 2005. – № 2. – Rezhym dostupu: <http://evolutio.info/content/view/753/113/>.
4. **Ghrynychshyn Ja.M.** Stan ta perspektyvy rozvytku strakhovogo rynku Ukrainy / Ja.M. Ghrynychshyn, A.V. Prokopjuk // Molodyj vchenyj. – 2017. – № 3 (43). – S. 622-626.
5. **Dyba V.A.** Suchasnyj stan ta perspektyvy rozvytku strakhovykh kompanij v Ukraini / V.A. Dyba // Ekonomika ta derzhava. – 2016. – № 11. – S. 80-83.
6. **Zakon Ukrainy Pro strakhuvannja** [Elektronnyj resurs] vid 7.03.1996r. № 18 – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-vr>
7. **Zolotarjova O.V.** Ključovi tendenciji ta priorytety rozvytku rynku strakhovykh poslugh v Ukraini / O.V. Zolotarjova // Ekonomika i suspiljstvo. – 2017. – №11. – S. 413-420.
8. **Klapkiv M.S., Klapkiv Ju.M.** Vytoky nacionaljnogo strakhovogo rynku Ukrainy: Monografija. – Ternopilj: Kart-blansh, 2013. – 275 s.
9. **Maljsjka M.P., Antonjuk N.V.** Mizhnarodnyj turizm i sfera poslugh. – K., 2016. – 661 s.
10. **Marynyn M. M.** Turystskye formaljnosty y bezopasnostj v turyzme [Электронный ресурс] / M. M. Marynyn // Fynansy y statystyka, 2004. –144s. – Rezhym dostupu: http://tourlib.net/books_tourism/marinin.htm.
11. **Mnykh M.V.** Strakhuvannja v Ukraini: suchasna teorija i praktyka. Pidručnyk. – K.: Znannja Ukrainy, 2016. – 286 s.
12. **Strakhovi poslughy: navch. posibnyk** / D. I. Dema, O. M. Vilenchuk, I. V. Dem'janjuk; za zagh. red. D. I. Demy. – [3-tje vyd., stereotypne]. – K.: Alerta 2017. – 526 s.

УДК 34.096

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.13

Тімашов Віктор Олександрович,

д.ю.н., доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Київського національного торговельно-економічного університету
timashovv@bigmir.net

Луб Дарія Олександрівна,

здобувач бакалаврського рівня вищої освіти факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету
ORCID 0000-0001-9702-9552
lub.darya@gmail.com

РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ

Мета статті полягає в аналізі національного законодавства щодо регулювання державної політики у видавничій галузі України і формуванні висновків щодо удосконалення законодавства з питань регулювання відносин у сфері видавничої справи. Для охарактеризування основних зрізів дослідження автори поставили собі за мету обґрунтувати актуальні напрями перебудови державного регулювання відносин у сфері видавничої справи та проаналізувати особливості наукової рецепції проблеми взаємодії держави і представників видавничої галузі. **Методологія** роботи полягає у використанні діалектичного методу пізнання державно-правових явищ, формально-догматичного методу, структурно-функціонального, методу порівняльно-правового дослідження, порівняльно-історичного методу. Зазначені методи дослідження дали змогу проаналізувати особливості системи видавничої справи в країні та дослідити стан правового регулювання видавничої справи на період незалежності України. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає в тому, що охарактеризовано основні нормативно-правові акти з питань регулювання видавничої діяльності, визначено основні законодавчі, економічні та культурологічні проблеми національного книговидання на сучасному етапі, досліджено статистику випуску видавничої продукції українською та російською мовами. Також виділено основоположні принципи регулювання діяльності видавництва, серед яких основними визначили свободу та скасування цензури, незалежність від центральних і місцевих політичних,

державних органів. **Висновки.** Для беззаперечного забезпечення конституційних гарантій на свободу слова в Україні, вільного висловлювання поглядів і переконань, а також продовження процесу поліпшення законодавчого забезпечення видавничої сфери, проведення політики підтримки книговидавництва, сприяння формуванню позитивного іміджу держави потрібно здійснювати заходи щодо вдосконалення правового регулювання видавничої сфери, відповідності українського законодавства міжнародним правовим стандартам, Європейській конвенції з прав людини.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, організаційно-правове регулювання, форми і методи регулювання, законодавчі акти, нормативні документи, видавнича діяльність, державна політика, Книжкова палата України.

Тимашов Віктор Александрович,

*д.ю.н., доцент кафедри адміністративного, фінансового
і інформаційного права Київського національного
торгово-економічного університета*

Луб Дарія Александровна,

*соискатель бакалаврського рівня вищого образования
факультета міжнародної торгівлі і права
Київського національного торгово-економічного університета*

Регулирование государственного издательского дела

Цель статьи заключается в анализе национального законодательства по регулированию государственной политики в издательской отрасли Украины и формулированию выводов по совершенствованию законодательства по вопросам регулирования отношений в сфере издательского дела. Для характеристики основных срезов исследования авторы поставили себе целью обосновать актуальные направления перестройки государственного регулирования отношений в сфере издательского дела и проанализировать особенности научной рецепции проблемы взаимодействия государства и представителей издательской отрасли. **Методология** работы заключается в использовании диалектического метода познания государственно-правовых явлений, формально-догматического метода, структурно-функционального, метода сравнительно-правового исследования, сравнительно-исторического метода. Указанные методы исследования позволили проанализировать особенности системы издательского дела в стране и исследовать состояние правового регулирования издательского дела на период независимости Украины. **Научная новизна** исследования заключается в том, что охарактеризованы основные нормативно-правовые акты по вопросам регулирования издательской деятельности, определены основные законодательные, экономические и культурологические проблемы национального книгоиздания на современном этапе, исследовано статистику выпуска издательской продукции на украинском и русском языках. Также выделены основополагающие принципы регулирования деятельности издательства, среди которых основными определили свободу и отмену цензуры, независимость от центральных и местных политических, государственных органов. **Выводы.** Для беспрекословного обеспечения конституционных гарантий на свободу слова в Украине, свободного выражения взглядов и убеждений, а также продолжения процесса улучшения законодательного обеспечения издательской сферы, проведения политики поддержки книгоиздания, содействию формированию положительного имиджа государства нужно принимать меры по совершенствованию правового регулирования издательской сферы, соответствия украинского законодательства международным правовым стандартам, Европейской конвенции по правам человека.

Ключевые слова: административно-правовое регулирование, организационно-правовое регулирование, формы и методы регулирования, законодательные

акты, нормативные документы, издательская деятельность, государственная политика, Книжная палата Украины.

Victor Timashov,

Doctor of Law, Associate Professor of Administrative, financial and information law Kyiv National University of Trade and Economics

Lub Daria,

Candidate for a bachelor's degree in higher education Faculty of International Trade and Law Kyiv National University of Trade and Economics

Regulation of state publishing

The purpose of the article is to analyze the national legislation on the regulation of state policy in the publishing industry of Ukraine and to form conclusions on the improvement of legislation on the regulation of relations in the field of publishing. To characterize the main sections of the study, the authors set themselves the goal to substantiate the current areas of restructuring of state regulation of relations in the field of publishing and analyze the features of the scientific reception of the problem of interaction between the state and the publishing industry. **Methodology.** The methodology of work consists in the use of the dialectical method of cognition of state and legal phenomena, the formal-dogmatic method, the structural-functional method, the method of comparative-legal research, the comparative-historical method. These research methods made it possible to analyze the peculiarities of the publishing system in the country and to investigate the state of legal regulation of publishing for the period of independence of Ukraine. **The scientific novelty** of the obtained results is that the main legal acts on the regulation of publishing are characterized, the main legislative, economic and cultural problems of national book publishing at the present stage are identified, the statistics of publishing production in Ukrainian and Russian are studied. The basic principles of regulating the activity of publishing houses are also highlighted, the main ones being the freedom and abolition of censorship, independence from central and local political and state bodies. **Conclusions.** In order to unquestionably provide constitutional guarantees for freedom of speech in Ukraine, free expression of views and beliefs, as well as to continue the process of improving the legislative support of the publishing sphere, conducting a policy of book publishing support, promoting a positive image of the state, legislation, international legal standards, the European Convention on Human Rights.

Keywords: *administrative and legal regulation, organizational and legal regulation, forms and methods of regulation, legislative acts, normative documents, publishing activity, state policy, Book Chamber of Ukraine.*

Постановка проблеми. Правове регулювання в будь-якій галузі здійснюється за допомогою соціально-економічних заходів через антімонопольну політику й розвиток конкуренції, державну стандартизацію, метрологію, систему оподаткування, інші форми правового впливу. Упродовж історії розвитку видавничої справи в Україні неодноразово проходила зміна організаційних форм та ідейно-політичних засад у книговидаванні.

Відносини між книговидаванням та державою, які були стабільними, докорінно змінилися з початком ринкових реформ, переходом видавництва та підприємств галузі на госпрозрахунок та самофінансування, появою нових форм власності та лібералізації цін на ви-

давничу продукцію. Суттєво змінився інформаційний ринок. На додаток до радіо і телебачення все потужнішу роль почав відігравати Інтернет. Видавнича продукція набула функціонального значення і стала товаром. Розвиток галузі відбувається на тлі серйозної конкурентної боротьби, перш за все з іноземним видавничим продуктом. Дедалі гострішими стають економічні проблеми видавничих підприємств. Скоротилися кількісні та знизилися якісні показники випущеної друкованої продукції, зростає собівартість видань, зменшується купівельна спроможність населення, слабшає інтерес до читання. В особливо критичному стані опинилася україномовна література.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Увагу до законодавчого регулювання відносин у сфері видавничої справи та його ефективності виявляли у своїх роботах М. Сенченко, Т. Кузнякова, Н. Кучина, В. Я. Середа, Л. Белякова, В. Георгієв, О. Забужко, брати Капранови, В. Семеновенко, Т. Кузнякова, М. Тимошик, В. Шпак. Пошуки засобів регулювання видавничої діяльності на різних етапах розвитку незалежної України здійснюють К. Індутна, М. Сенченко, О. Афонін.

Необхідно зазначити, що значного зацікавлення вчених у ґрунтовному вивченні державного регулювання національної видавничої галузі в Україні не спостерігається, достеменно невідомо, з чим пов'язана така низька увага до проблеми. Проте основні положення все ж знайшли відображення в працях загальносинтетичного характеру, це поодинокі наукові розвідки та статті.

Таким чином, беззаперечним залишається факт необхідності наукового обґрунтування проблеми і зорієнтованості на подальше дослідження теоретичних засад формування й реалізації правової політики у видавничій галузі, що зумовило актуальність обраної теми.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу наукової літератури та нормативно-правових актів розкрити сутність правового регулювання державної видавничої справи.

Вклад основного матеріалу. Появі видавничої справи передував довгий історичний період, коли вже існувала книжкова справа, але ще не було видавничої діяльності як такої. Цей етап характеризується такими ознаками: 1) рукописний формат книги; 2) копіювання книг з метою їх розповсюдження здійснювалося шляхом переписування рукописів; 3) обмежена кількість книжок; 4) їх висока вартість. Як наслідок, на цьому етапі був відсутній предмет правового регулювання через низький суспільний інтерес до даного виду відносин.

Останній етап переходу до недержавної системи організації книговидавання кінця ХХ ст. пов'язаний із демократичними перетвореннями у видавничій сфері, внаслідок чого була зруйнована монополія держави. В умовах прискорення науково-технічного прогресу, впровадження нових технологій втручання держави в економічну діяльність суб'єктів видавничої справи та обмеження конкуренції перетворилися у фактори, що стримували розвиток видавничої справи.

Система адміністративного регулювання зазнала суттєвих змін. У цій ситуації держава, втративши традиційні адміністративно-управ-

лінські функції, перейшла від політики стримування до політики стимулювання конкуренції, максимально скорочуючи сфери державної опіки [1, с. 13-17].

Державне регулювання здійснювалося на основі гнучкіших непрямих форм і методів. Було скасовано обмеження на створення нових видавництв та видавничих організацій, спростилася процедура їх реєстрації. Ще одним напрямом перебудови адміністративного регулювання для стимулювання конкуренції та розширення свободи підприємницької діяльності у видавничій сфері стало послаблення державної регламентації цінової політики. Однак процеси, які відбувалися і призвели до мінімізації державного контролю над випуском книжкової продукції, ціноутворенням у видавничому секторі, аніскільки не зменшували ролі держави в управлінні видавничою справою через правові та фінансові механізми, без яких у системі вільного ринку неможливо обійтись. До того ж, держава не знімала з себе відповідальності за духовно моральний стан нації, формування гармонійно розвинутого громадянського суспільства [2, с. 24-33].

Саме адміністративно-правове регулювання вже не зводилося тільки до встановлення обов'язкових для виконання правил поведінки й відповідальності за їхнє порушення або недотримання. Зросла роль організаційно-правового регулювання шляхом створення нормативних рамок діяльності суб'єктів і надання їм більш-менш широкої самостійності у виборі варіантів поведінки, способів розв'язання власних завдань.

Найважливішою правовою передумовою становлення книговидання в новій системі масової інформації, що відповідало реаліям демократичного реформування суспільства, стало прийняття в 1990 році Закону СРСР «Про пресу та інші засоби масової інформації», завдяки чому громадяни отримали можливість реалізувати право на інформацію.

Закон декларував свободу та скасування цензури, усі видавництва отримали реальну незалежність від центральних і місцевих політичних, державних органів, які раніше здійснювали жорсткий контроль щодо організації видавництв та тематики видань [3]. Ці основоположні принципи було закладено в законах України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1992) та «Про видавничу справу» (1997).

Так, сучасна дослідниця І. Копистинська наголошує, що витоки нової системи українського книговидання варто шукати у прийнятому 1992 р. Законі України «Про інформацію», який ліквідував інститут цензури, позбавив ідеологічного впливу і практично зруйнував основи радянської системи ЗМІ, а, отже, – і книговидання [4, с. 52-150]. На початку 90-х рр. ХХ ст. у друкарській галузі відбулася справжня революція. На зміну державним видавництвам постали нові приватні видавничі структури. Як відзначає М. Тимошик, один із найавторитетніших авторів у галузі видавничої справи та редагування, до здобуття незалежності України діяло 25 державних видавництв, більшість з яких залишалися у підпорядкуванні владних органів [5].

До прийняття цих законів, виходячи із Акту проголошення незалежності України, реалізуючи положення Декларації про держав-

ний суверенітет України щодо самостійності у вирішенні питань науки, освіти, культурного і духовного розвитку, Державний комітет України по пресі послідовно починав здійснювати заходи, спрямовані на демократизацію і вдосконалення видавничої справи у республіці [6].

Так, Комітетом у жовтні 1991 р. скасовано заборони і обмеження на випуск навчальних та наукових видань вищими навчальними закладами, науково-дослідними установами, бібліотеками, музеями. У січні 1992 р. функції Головного управління по охороні державних таємниць у пресі та інших засобах масової інформації при Кабінеті Міністрів України, надалі – Державного комітету України по охороні державних таємниць у пресі та інших засобах масової інформації, були зведені до забезпечення відповідно до чинного законодавства охорони заборонених до опублікування відомостей, розголошення яких може заподіяти шкоду оборонним, науково-технічним і економічним інтересам України. Також було акцентовано, що Комітет і його органи, згідно з Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», не здійснюють контроль за ідеологічним змістом публікацій [7]. 23 лютого 1994 р. введено в дію Закон України «Про авторське право та суміжні права». Він базується на міжнародних нормах використання творів, враховує тенденції правового регулювання традиційних і нових об'єктів авторського права [8].

Вдосконалення законодавчої бази, законотворча діяльність у сфері друкованих та електронних засобів масової інформації, книговидавничої галузі у 1995-1997 роках стало одним із пріоритетних напрямів роботи Міністерства інформації України. Міністерство провело велику роботу в процесі розроблення та опрацювання Закону України «Про видавничу справу», який став найважливішим фактором формування нової видавничої системи України, що докорінно відрізнялася від попередніх.

Закон унормовує загальні засади видавничої справи, порядок організації та провадження видавничої діяльності, виготовлення та розповсюдження видавничої продукції, умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи. Закон визначив права та обов'язки замовника, видавця, виготовлювача видавничої продукції та обмеження права у видавничій справі [9]. Упродовж 2002-2020 рр. закон постійно удосконалювався шляхом внесення змін та доповнень.

Функціонування суб'єктів видавничої справи регулюється загальними положеннями різних галузей права – суспільного, податкового, адміністративного, які визначають правовий стан юридичних осіб та норми здійснення підприємницької діяльності на території України.

На даний момент видавнича діяльність розглядається як важлива складова демократії, яка наділена такими функціями як інформування громадян, визначення порядку денного в суспільних обговореннях, контроль за політичними, економічними і соціальними центрами влади [1, с. 13-17].

Відповідно до Закону України «Про видавничу справу», відносини у сфері видавничої справи регулюються Конституцією України, Господарським кодексом України, законами України «Про інформацію», «Про обов'язковий примірник документів», «Про авторське

право і суміжні права», «Про державну таємницю», «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» та іншими нормативно-правовими актами [9].

Таким чином, прийняття Закону України «Про видавничу справу» дозволило визначити державні пріоритети та забезпечити сприятливі умови для розвитку видавничої справи і насамперед – здійснити комплексне державне регулювання в галузі книговидання. Адже, неврегульованість нормативно-правової бази щодо розвитку видавничої діяльності, недосконалість механізмів державного регулювання галузі, відсутність мережі державно-управлінських структур, які б відповідали за координацію діяльності та створення належних умов для функціонування державних і приватних видавництв, призводять до зростання розриву між культурними, науковими, освітянськими та іншими потребами суспільства і рівнем їх реального задоволення.

За державної фінансової підтримки та у рамках Програми випуску соціально значущих видань і програми «Українська книга» здійснювався випуск видань, передбачених державними програмами [10].

Постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. затверджено Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з питань європейської та євроатлантичної інтеграції в інформаційній сфері у межах реалізації здійснення організаційно-технічних заходів щодо забезпечення проведення інформаційних кампаній, у тому числі розроблення, виготовлення, розповсюдження, розміщення у засобах масової інформації, Інтернеті та на об'єктах зовнішньої реклами інформаційних продуктів, друкованої продукції, інформаційних матеріалів графічного та навчально-методичного характеру; видання брошур, довідників, наукових, публіцистичних та інших праць, присвячених історії та перспективам розвитку ЄС, механізму прийняття рішень інституціями ЄС [11].

Результати аналізу розвитку видавничої галузі свідчать про наявність значних проблем, які стримують розвиток книговидання, зокрема, зниження рівня інтересу до читання, недостатній рівень державної підтримки галузі, низька конкурентоспроможність, низький рівень попиту українців на вітчизняну видавничу продукцію, зумовлений зростанням цін на неї та зменшенням реальних доходів населення.

За даними Книжкової палати України, протягом останніх п'яти років випуск вітчизняної видавничої продукції становить близько однієї книги на рік на одну особу, водночас у країнах ЄС на одного мешканця видається від 6 до 8 книг на рік [10]. Так, у 2020 р. випуск видавничої продукції, зокрема книг і брошур українською мовою, становив 1418 друк. од., а російською – 146 друк. од. [12]. Зважаючи на прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», підтримка видань українською мовою збільшилася.

Не менш важливим у регулюванні відносин у сфері видавничої справи є питання приватизації, організації, власне, видавничого процесу (державний облік суб'єктів видавничої справи), інформаційних відносин, ведення державної бібліографії та статистики, а також система управління та контроль за дотриманням суб'єктами видавничої справи законодавства.

Правовою основою процесу приватизації в Україні є Конституція України, законодавчі та нормативні акти. Так, наприклад, Закон України «Про підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів» регулює відносини власності в інформаційній сфері, визначає умови створення нових суб'єктів у цій сфері, визнає рівноправність всіх форм власності, забороняє монополізацію ринків в інформаційній сфері. Згідно з Законом, не підлягають приватизації ЗМІ та підприємства, що визнані Верховною Радою України провідними в інформаційній сфері. Не можуть бути приватизовані майно редакцій друкованих періодичних видань органів державної влади, поліграфічні підприємства загальнодержавного значення [13].

Даний пункт вступає в протиріччя з Законом України «Про видавничу справу», згідно з яким приватизація книжкових і газетно-журнальних видавництв, поліграфічних та книгорозповсюджувальних організацій загальнодержавного значення може здійснюватися шляхом акціонування в такому порядку: 51% акцій залишається за державою, 25% передається акціонованим поліграфічним підприємствам, 24% – юридичним особам – видавцям, що випускають продукцію на даному підприємстві, перетворені в акціонерні товариства відкритого типу чи є такими [9]. Пакети акцій розподіляються пропорційно до обсягів продукції, що друкується та розповсюджується. Українським законодавством допускається в конкретних обставинах продаж майна підприємств трудовому колективу за їх балансовою вартістю, продаж акцій та створення відкритих акціонерних товариств.

Ми погоджуємося з думкою Казак С. О., що чинне законодавство України потребує встановлення заявницького, а не дозвільного правового режиму видачі Свідоцтва суб'єктам видавничої діяльності в Україні [14, с. 16]. Враховуючи законодавчий припис, згідно з яким суб'єкти господарювання провадять діяльність у видавничій справі лише після внесення їх до Державного реєстру на підставі свідоцтва та визначення документу дозвільного характеру, зроблено висновок, що Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності в Україні має ознаки документа дозвільного характеру. Однак, у Законі України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» такий документ не зазначено. Відповідно, сьогодні існує колізія між положеннями Закону України «Про видавничу справу» та Закону «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності». Факт внесення до реєстру не може бути пов'язаний із наданням прав суб'єктам господарювання, а має на меті облік суб'єктів господарювання, які набули прав на провадження діяльності у сфері видавничої справи [2]. За своїми ознаками діяльність у видавничій сфері не створює ризиків загрози життю і здоров'ю населення та навколишньому

природному середовищу. Крім того, практика регулювання такого виду діяльності, як видавнича справа, європейським законодавством здебільшого не передбачає дозвільних процедур, обмежуючись реєстрацією даного виду діяльності. З огляду на останні події, варто відмітити, що у зв'язку із заборонами та обмеженнями, що встановлені постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Co V-2», Держкомтелерадіо до 3 квітня 2020 року тимчасово було призупинено видачу свідоцтв про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів видавничої продукції.

Висновки. Отже, одним із найголовніших інструментів втілення державної політики та регулювання діяльності у видавничій справі є законодавство. Законодавче поле в цій галузі досі перебуває в стадії формування та вдосконалення і за відносно великого обсягу та регулярних змін і доповнень має дуже серйозні недоліки: багато правових положень мають декларативний характер, що, зокрема, призводить до неефективності та недієвості законодавчих інструментів; чимало законів і норм не дотримуються, не виконуються, порушуються, в кращому разі призупиняються з року в рік законами про бюджет чи окремими урядовими постановами.

Так, приміром, не реалізовано державну програму популяризації української книги та концепцію відновлення всеукраїнської мережі книгорозповсюдження. Деякі питання залишаються поза межами законодавчого регулювання: не ліквідовано невідповідність положень українського законодавства, зокрема в частині авторських прав, європейським стандартам і нормам, недотримання вже ухвалених норм, не врегульовано належним чином діяльність у галузі виробництва електронної книги, не розроблено положень, які регулюють відносини, особливо в інформаційній інфраструктурі книжкового сектору, видавничі, орендні, податкові, соціальні аспекти видавничої справи, не розроблено чітких положень і стимулів до заохочення спонсорства і меценатства, залучення інвестицій у видавничу галузь.

Таким чином, існує нагальна необхідність вироблення принципово нових правил законодавчого регулювання відносин у сфері видавничої діяльності. Основним завданням є виділення тих видів діяльності, які потребують окремого регулювання, а також формування критеріїв видань, які могли би виділити їх в ряду схожих явищ. Перш за все, йдеться про так звані інтернет-видання. Важливість пошуку місця сучасних електронних видань у правовому регулюванні, зокрема, пов'язана з існуванням інституту реєстрації суб'єктів видавничої справи. Віднесення тієї чи іншої особи до суб'єктів видавничої справи пов'язано з наявністю видавничої продукції, тобто сукупності видань, випущених видавцем. Тож українське суспільство не повинно залишатися байдужим до цих проблем і має підтримувати та популяризувати національні видання заради збереження історії, культури, традицій.

Список використаних джерел

1. **Афонін О.** Національна книга. Стан, причини, наслідки, перспективи. Вісник Книжкової палати. 2016. № 2. С. 13-17.
2. **Індутна К.** Напрями державної підтримки книговидання в Україні. Економіка України. 2010. № 2. С. 24-33.
3. **Про пресу та інші засоби масової інформації:** Закон України від 12 червня 1990 року. № 1552-І. Відомості Верховної Ради України. 1990. № 26. С. 492.
4. **Копистинська І. М.** Тенденції сучасного вітчизняного книговидання: організаційний, тематичний та рекламно-промоційний аспекти: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика». Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики. 2014. С. 52-150.
5. **Тимошик М. С.** Історія видавничої справи: підручник. Київ: Наша культура і наука. 2003. 496 с.
6. **Про проголошення незалежності України:** Постанова Верховної Ради України від 24 серпня 1991 року. № 1427-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. С. 502.
7. **Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні:** Закон України від 16 листопада 1992 року. № 2782-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 1. С. 2.
8. **Про авторське право і суміжні права:** Закон України від 23 грудня 1993 року. № 3792-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. С. 64.
9. **Про видавничу справу:** Закон України від 5 червня 1997 року. № 318/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 32. С. 206.
10. **Афонін О.** Українська книга в контексті світового книговидання. Київ: Книжкова палата України. 2017. 277 с.
11. **Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з питань європейської та євроатлантичної інтеграції в інформаційній сфері:** Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 року. № 269. 2018.
12. **Оперативні дані випуску книжкової продукції у 2020 році з довідкового сайту Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова».** 2020. Режим доступу. URL: <http://www.ukrbook.net/>
13. **Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів:** Закон України від 23 вересня 1997 року. № 540/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 50. С. 302.
14. **Казак К. О.** Господарсько-правове забезпечення видавничої діяльності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук.: спец. 12.00.04 «Господарське право». Харків. Нац. ун-т ім. Я. Мудрого, Міністерство освіти і науки України. 2016. 23 с.

References

1. **Afonin O.** Nacional'na knyga. Stan, prychny, naslidky, perspektyvy. Visnyk Knyzhkovoi' palaty. 2016. № 2. S. 13-17. [in Ukrainian].
2. **Indutna K.** Naprjamy derzhavnoi' pidtrymky knygovydannja v Ukrai'ni. Ekonomika Ukrai'ny. 2010. № 2. S. 24-33. [in Ukrainian].
3. **Pro presu ta inshi zasoby masovoi' informacii' :** Zakon Ukrai'ny vid 12 chervnja 1990 roku. № 1552-I. Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. 1990. №

26. S. 492. [in Ukrainian].

4. **Kopystyns'ka I. M.** Tendencii' suchasnogo vitchyznjanogo knygovydannja: organizacijnyj, tematychnyj ta reklamno-promocijnyj aspekty : dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. filol. nauk : spec. 10.01.08 «Zhurnalistyka». Kyi'v. nac. un-t im. T. Shevchenka, In-t zhurnalistyky. 2014. S. 52-150. [in Ukrainian].

5. **Tymoshyk M. S.** Istorija vydavnychoi' spravy : pidruchnyk. Kyi'v : Nasha kul'tura i nauka. 2003. 496 s. [in Ukrainian].

6. **Pro progoloshennja nezalezhnosti Ukrai'ny** : Postanova Verhovnoi' Rady Ukrai'ny vid 24 serpnja 1991 roku. № 1427-III. Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. 1991. № 38. S. 502. [in Ukrainian].

7. **Pro drukovani zasoby masovoi' informacii' (presu) v Ukrai'ny** : Zakon Ukrai'ny vid 16 lystopada 1992 roku. № 2782-III. Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. 1993. № 1. S. 2. [in Ukrainian].

8. **Pro avtors'ke pravo i sumizhni prava** : Zakon Ukrai'ny vid 23 grudnja 1993 roku. № 3792-III. Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. 1994. № 13. S. 64.

9. **Pro vydavnychu spravu** : Zakon Ukrai'ny vid 5 chervnja 1997 roku. № 318/97-VR. Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. 1997. № 32. S. 206. [in Ukrainian].

10. **Afonin O.** Ukrai'ns'ka knyga v konteksti svitovogo knygovydannja. Kyi'v : Knyzhkova palata Ukrai'ny. 2017. 277 s. [in Ukrainian].

11. **Pro zatverdzhennja Porjadku vykorystannja koshtiv, peredbachenyh u derzhavnomu bjudzheti dlja zdijsnennja zahodiv z pytan' jevrops'koi' ta jevroatlantychnoi' integracii' v informacijnij sferi** : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrai'ny vid 11 kvitnja 2018 roku. № 269. 2018. [in Ukrainian].

12. **Operatyvni dani vypusku knyzhkovoï' produkcii' u 2020 roci z dovidkovogo sajtu Derzhavnoi' naukovoï' ustanovy «Knyzhkova palata Ukrai'ny imeni Ivana Fedorova».** 2020. Rezhym dostupu. URL: <http://shshsh.ukrbook.net/>

13. **Pro derzhavnu pidtrymku zasobiv masovoi' informacii' ta social'nyj zahyst zhurnalistiv** : Zakon Ukrai'ny vid 23 veresnja 1997 roku. № 540/97-VR. Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrai'ny. 1997. № 50. S. 302. [in Ukrainian].

14. **Kazak K. O.** Gospodars'ko-pravove zabezpechennja vydavnychoi' dijalnosti v Ukrai'ni : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. jur. nauk. : spec. 12.00.04 «Gospodars'ke pravo». Harkiv. nac. un-t im. Ja. Mudrogo, Ministerstvo osvity i nauky Ukrai'ny. 2016. 23 s. [in Ukrainian].

УДК 323.22/.28

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.14

Панько Валерій Іванович

*президент Фонду «Творча Ініціатива»,
м. Біла Церква
creative95@ukr.net*

ДЕРЖАВА СПРАВЕДЛИВОСТІ Й ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ВІЗІЯ НОВОЇ УКРАЇНИ ТА ПЕРШИХ КРОКІВ У ЇЇ БУДІВНИЦТВІ

Предмет дослідження – сукупність політичних, організаційних та соціально-економічних відносин, що виникають у процесі трансформації суспільства та державних інституцій України від пострадянської до поки що офіційно не визначеної моделі. **Мета статті** полягає в аналізі основних проблем та протиріч, що виникли у процесах перманентного реформування усіх сфер життєдіяльності країни за часи незалежності, формулюванні та обґрунтуванні інноваційних підходів та пропозицій щодо ключових реформ. **Методологія дослідження** полягає у використанні сукупності методів аналізу: діалектичного, порівняльного і причинно-наслідкового. Зазначений методологічний підхід дозволив зробити системний зріз поточного стану українського суспільства, визначити глибинні причини нинішніх проблем у державі, та запропонувати інноваційні шляхи трансформації країни. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає в комплексному підході до визначення глибинних причин нинішньої соціально-економіко-політичної кризи, пріоритетів у стратегуванні розвитку України, організаційних підходів. Зроблені наукові висновки щодо необхідності та можливості трансформації країни через її перезаснування, обґрунтовані особливості формування та діяльності проектної команди, визначені основні документи, які вона має створити. **Висновки.** У статті обґрунтована необхідність формування стратегії сталого розвитку України, яка має містити ефективні механізми усунення ключових причин кризового економічного та суспільно-політичного стану: браку культури як системи цінностей у всіх сферах життя, безвідповідальності посадових і виборних осіб за свої дії чи бездіяльність та браку системи в управлінні на всіх рівнях. Одним із кроків у втіленні цієї стратегії має стати фактичне перезаснування держави, без якого неможливо подолати чинну правову конструкцію, що гарантує незмінність існування корупційної системи, яка пронизала усі сфери життя українського суспільства.

Створити концепцію нової держави та змодельовати процес її трансформації з чинного стану в новий має незалежна проектна команда фахівців-візіонерів, які здатні запропонувати нестандартні системні рішення й підходи, а також

здійснити постановку завдань для подальшої роботи команд технологів по окремих сферах.

Ключові слова: суспільство, політика, моделювання, трансформація, сталий розвиток, система, стратегія, культура, цінності.

Панько Валерій Іванович,
президент Фонда «Творческая Инициатива»,
г. Белая Церковь.

Государство справедливости и ответственности: визия новой Украины и первых шагов в ее строительстве

Предмет исследования – совокупность организационных, политических, и социально-экономических отношений, возникающих в процессе трансформации общества и государственных институтов Украины от постсоветской к пока не определенной официально модели. **Цель статьи** состоит в анализе основных проблем и противоречий, возникших в процессе перманентного реформирования всех сфер жизнедеятельности страны за время независимости, формулировке и обосновании инновационных подходов и предложений по ключевым реформам. **Методология исследования** заключается в использовании совокупности методов анализа: диалектического, сравнительного и причинно-следственного. Указанный методологический подход позволил сделать системный срез текущего состояния украинского общества, определить глубинные причины нынешних проблем в государстве и предложить инновационные пути трансформации страны. **Научная новизна** полученных результатов заключается в комплексном подходе к определению глубинных причин нынешнего социально-экономико-политического кризиса, приоритетов в стратегировании развития Украины, организационных подходов. Сделаны научные выводы о необходимости и возможности трансформации страны через ее переоснование, обоснованы особенности формирования и деятельности проектной команды, основных документов, которые она должна создать. **Выводы.** В статье обоснована необходимость формирования стратегии устойчивого развития Украины, которая должна содержать эффективные механизмы устранения ключевых причин кризисного экономического и общественно-политического состояния: отсутствия культуры как системы ценностей во всех сферах жизни, безответственности должностных и выборных лиц за свои действия или бездействие и отсутствия системы в управлении на всех уровнях. Одним из шагов в осуществлении этой стратегии должно стать фактическое переоснование государства, без которого невозможно преодолеть существующую правовую конструкцию, которая гарантирует неизменность существования корупционной системы, пронизавшей все сферы жизни украинского общества.

Создать концепцию нового государства и смоделировать процесс ее трансформации из нынешнего состояния в новое должна независимая проектная команда специалистов-визионеров, которые способны предложить нестандартные системные решения и подходы, а также осуществить постановку задач для дальнейшей работы команд технологів по отдельным сферам.

Ключевые слова: общество, политика, система, моделирование, трансформация, устойчивое развитие, стратегия, культура, ценности.

Panko Valerii,
President of the Creative Initiative Foundation, Bila Tserkva.

State of justice and responsibility: vision of the new Ukraine and the first steps in its building

Subject of the research are set of political, institutional and socio-economic relations, resulting in the transformation of society and state institutions of post-Soviet Ukraine to not yet formally defined model. **The purpose of the article** is to

analyze the main problems and contradictions that have arisen in the process of permanent reform of all spheres of life of the country since independence, the formulation and justification of innovative approaches and proposals for key reforms. **The research methodology** is to use a set of methods of analysis: dialectical, comparative and causal. This methodological approach allowed making a systematic section of the current state of Ukrainian society, to identify the root causes of current problems in the country, and to propose innovative ways to transform the country. **The scientific novelty** of the obtained results lies in a comprehensive approach to determining the root causes of the current socio-economic and political crisis, priorities in strategizing the development of Ukraine, organizational approaches. Scientific conclusions are made on the need and possibility of transformation of the country through its re-establishment, substantiated features of formation and activity of the project team, the basic documents which it should create are defined.

Conclusions. The article substantiates the need to form a strategy for sustainable development of Ukraine, which should include effective mechanisms to address the key causes of economic and socio-political crisis: lack of culture as a system of values in all spheres of life, irresponsibility of officials and elected persons for their actions or inaction and lack of system in management at all levels. One of the steps in the implementation of this strategy should be the actual re-establishment of the state, without which it is impossible to overcome the current legal structure, which guarantees the permanence of the corruption system that permeated all spheres of Ukrainian society.

An independent project team of visionary specialists has the opportunity to create a concept of a new state and model its process from its current state to a new one. They are able to offer non-standard system solutions and approaches, as well as set tasks for further work of technologists in certain areas.

Key words: *society, politics, system, modeling, transformation, sustainable development, strategy, culture, values.*

Актуальність теми дослідження. За останні роки в Україні яскраво проявилася низка внутрішніх проблем розвитку, у т.ч. концептуального характеру. За відсутності нових підходів до формування і реалізації внутрішньої політики управлінські структури держави продовжують розвивати негативні тенденції, зокрема: “кланового” принципу добору кадрів, які мають вирішальний вплив на прийняття рішень; фактичного зосередження всіх важелів влади в руках обмеженої групи осіб; намагання підпорядкувати інтересам цієї групи правоохоронні органи та суди; заміна формальних, легальних процедур взаємодії владних інститутів – позанормативними (не передбаченими чинним законодавством); приховані спроби встановлення контролю над інформаційним простором. Рішенням, ухваленим новою владою, надто часто бракувало якості, чіткого прорахунку можливих наслідків, не кажучи про стратегічну візію [21, с. 16].

Стосовно Кабінету Міністрів – це: позаконституційна залежність Уряду від політичної волі Президента; відсутність у більшості міністрів досвіду як політичної діяльності, так і управління системами і процесами національного масштабу; слабке уявлення про рівень викликів і загроз, що стоять перед суспільством, а також – про саме суспільство, його стан і можливості; зовнішній вплив з боку фінансово-промислових та інших груп, що мають значний досвід комунікації з владою для вирішення їх проблем у позаправовий спосіб; практично повна відсутність відчуття представниками Уряду відповідальності перед суспільством [21, с. 20-21].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусії щодо напрямів та механізмів державної політики реформ в Україні ведуться протягом усіх років її трансформації. У науковій літературі цю тему широко висвітлювали М.Шульга, Ю.Пахомов, А.Гальчинський, С. оловаха, В.Геєць та інші.

На думку Ю.Пахомова, успішній модернізації України заважає кілька фундаментальних чинників. Це – всеосяжна корупція, надмірний розрив матеріального розшарування між бідними і багатими, масштабний вивіз доходів крупного капіталу в офшори, незавершеність легітимізації інституту приватної власності, низький рівень культури громадської свідомості, яка зорієнтована на швидкий успіх [1].

Особливо наголосимо, що вже 2010 року в Національній доповіді “Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015”, підготовленій вченими Національної академії наук, констатується, що у результаті трансформації в Україні сформувалося “кланово-олігархічне суспільство, структури якого підпорядкували собі державу, виробництво і розподіл національного багатства, ідеологію і культуру” [16, с. 3, 14].

Викладення основного матеріалу. За даними Human Development Indices and Indicators, Україна нині займає 88 місце серед 189 країн за рівнем людського розвитку. На думку В. Дубровського (CASE Україна) та Джона Лафа (Chatham House), «діяльність державних установ в Україні, як і в багатьох інших країнах з менш розвиненими системами управління, наскрізь пронизана корупційними схемами. Громадяни усвідомлюють це і вважають корупцію, особливо на вищому рівні, однією з найбільших проблем, з якими зіткнулася Україна» [10].

Іншими словами, країна фактично перетворилася в корупційну державу з адаптованою для цього нормативно-правовою базою, неефективною системою управління, спотвореними цінностями. Зокрема, в українському суспільстві замість стратегії розвитку переважає стратегія виживання, яку спрощено описав відомий економіст А. Пасхавер чотирма ознаками: «Перша: нікому не вір, крім своїх, а найбільше не вір державі як інституту. Хто б не був при владі. Друга: сховай усе, що у тебе є хорошого. Третя: не можеш приховати – обдури. Четверта: підкуп. І ця стратегія практикується не всіма, але більшістю наших громадян» [22]. Як наслідок усього вищевказаного, основним джерелом наживи стали схеми крадіжок з бюджету під прикриттям «прозорих» механізмів бюджетних закупівель, державних і місцевих цільових програм. Практика розробки, прийняття і реалізації цих програм свідчить про значні корупційні ризики, що виникають на всіх етапах цього процесу.

І навіть впровадження багатьох прогресивних положень нового антикорупційного законодавства на практиці гальмується переважно через різноманітні фактори, головними з яких є недостатність політичної волі у органів виконавчої влади та правоохоронних органів [2, с. 321]. Тому боротьба з корупцією фактично звелася до гучних розслідувань (частіше журналістських) і не менш гучних затримань без подальших «посадок» корупціонерів. Але не торкнулася, на нашу думку, фундаментальних основ корупційної держави: відсутності культури (як системи цінностей) у всіх сферах, відсутності системи

в управлінні на всіх рівнях і реальної безвідповідальності посадових і виборних осіб за свої дії чи бездіяльність [18]. У цьому ж ряду і принцип колективної безвідповідальності Кабінету Міністрів, регіональних і місцевих виконавчих комітетів.

Для ілюстрації наведемо лише кілька характерних прикладів:

Жоден з державних чиновників не поніс адекватної відповідальності [14, с. 160] за фактичну ліквідацію санітарно-епідеміологічної служби в країні (зараз її спішно відновлюють), а також трансформацію існуючої системи охорони здоров'я в комерційну модель без належного забезпечення життя і здоров'я громадян країни в разі надзвичайних ситуацій;

Жодна людина не відповіла за нищення цілих галузей, конкурентоспроможних у світі, як це фактично сталося із авіабудуванням [5];

Щорічні проблеми з опаленням в оселях українців [19] чи дивна ситуація з сухогрузом «Делфі», який ще 22.11.2019 зазнав аварії біля пляжу «Дельфін» в Одесі й до сих пір з незрозумілих причин не піднятий і державі не були відшкодовані збитки [13] – це ілюстрація повного розвалу системи управління в Україні, безвідповідальності влади і нерозуміння, що потрібно робити в таких ситуаціях;

Відсутність культури як системи цінностей у вигляді політичного популізму і нездійснених обіцянок або прямого порушення Конституції через неперсональне голосування парламентаріїв.

Абсолютною безвідповідальністю і правовою безкарністю виборних осіб можна пояснити слова глави парламентської фракції “Слуга народу” Давида Арахамії, який визнав, що прийнятий Радою у першому читанні так званий антиколомойський закон «не самий конституційний, але якщо це умова отримання траншу МВФ – треба йти на цю умову» [3].

Що рухає Президентом України (Гарантом Конституції) при підписанні таких законів?

У попередні роки ряд команд пропонував свої рецепти реформування країни («Озиме покоління» І.Богословської та В.Хорошковського, консорціум Реанімаційний пакет реформ, «Новий курс» Ю.Тимошенко). Однак, на наш погляд, принципова помилка всіх попередніх (та й нинішніх реформаторів) – упевненість у можливості кардинального поліпшення життя всіх українців лише через удосконалення нормативно-правової бази, перерозподіл бюджету, декларативну зміну процедур і процесів, одночасний запуск великої кількості реформ (62 реформи зі Стратегії сталого розвитку «Україна-2020») [20], а також призначення «чесних» керівників [12].

Але без усунення фундаментальних основ існування корупційної системи, яка пронизала абсолютно всі сфери життєдіяльності держави, без глибинної трансформації країни будь-яке «реформування» перетворюється в «сібурде» (симуляцію бурхливої діяльності), кінцевим результатом якої могла стати лише зміна кінцевих вигодонабувачів від розкрадання ресурсів країни.

Крім того, помилкою стала зосередженість на проведенні численних і не до кінця осмислених реформ на центральному рівні, в той час як реальне життя країни відбувається в містах та селах, де люди в першу чергу чекають реальних поліпшень.

Розпіарена в країні так звана реформа децентралізації насправді являє собою спробу перерозподілу відповідальності, фінансових потоків і земельних ресурсів країни. Оцінку цього дав економіст з міста Суми В.І.Борзунов: «Я вже перестав коментувати «успіхи» децентралізації, яка взагалі не базується на створенні економіки майбутнього» [4].

Вразливим місцем країни є квотний принцип підбору і розстановки кадрів на всіх рівнях управління, що на тлі безвідповідальності, особливо в останні роки, призвело до повної депрофесіоналізації державного і муніципального управління. Рідкісні приклади зворотного лише підкреслюють загальну тенденцію. Що вже говорити про те, що це є наслідком наполегливої і часто результативної боротьби партій (що є насправді політичною надбудовою фінансово-промислових угруповань) за право монополізувати політичне та економічне життя країни.

У цих умовах будь-які технологічно правильні програми не працюють, тому що не можуть бути використані моделі, які створювалися для принципово інших соціально-економічних і політичних умов. Навіть нині діюча система управління – це ні що інше, як дещо видозмінений спадок радянських часів, багаторазово адаптований для задоволення фінансових запитів переможців чергового поділу влади [7, с. 69].

Не працюють вказані програми і з причини неврахування реформаторами системи суспільних цінностей. Адже у суспільстві спочатку змінюються якісь умови життя, внаслідок чого у населення виникає необхідність поміняти свої цінності, що відбувається повільно і адаптивно. І лише тоді змінюються інститути. Тому що абсолютно неможливо створити інститути в протиріччі з цінностями, які є у даного населення [17].

Варто врахувати і те, що за 28 років незалежності законодавство країни системно видозмінювалася в інтересах як окремих фінансово-промислових груп, так і державно-олігархічної політичної системи в цілому. Демократія і права людини були тільки красивим антуражем для звітів європейським сусідам і американським консультантам.

Все вищеописане підтверджує доцільність пропонованого рядом експертів (С.Дацюк, Ю.Романенко, С.Гайдай) демонтажу ієрархічної системи радянсько-галузевого типу і створення принципово нової держави [6].

Ми вважаємо, що це має бути держава справедливості. Спираючись на теорію справедливості Дж.Ролза [9], маємо нагадати, що про державу справедливості ще у XVII столітті говорив українсько-польський філософ, письменник, історик, полеміст і гуманіст С.Оріховський-Роксолан [8].

Для практичного втілення цієї ідеї необхідно виконати наступні завдання:

Сформуувати концептуальне бачення побудови нової держави: систему державного управління, ключові політики (культурну, економічну, кадрову, соціальну, управління, відповідальності), необхідні механізми і процедури, їх нормативно-правове забезпечення.

На базі цього бачення розробити **концепцію стратегії сталого розвитку нової України до 2030 року** в умовах глобальних змін та викликів.

Змоделювати процес трансформації держави з чинного стану в новий.

Певною мірою це нагадує процеси модернізації високотехнологічних виробництв: будівництво нових заводів поряд з діючими та керований процес швидкого переходу в новий стан. Потрібно врахувати, що урядові структури не можуть виконати зазначені завдання, оскільки зайняті вирішенням величезної кількості поточних проблем в режимі «гасіння пожеж». А також організаційно і функціонально не спроможні запропонувати нестандартні й системні рішення в умовах жорсткої нормативної регламентації. Більш того, до цих пір існуючий неофіційний інститут «смотрящих» за окремими підприємствами і цілими галузями просто заблокує будь-які дії, що загрожують благополуччю вищевказаної корупційної системи.

Включені в поточні політичні та економічні процеси команди експертів також не можуть виконати поставлені завдання, оскільки вони обмежені цілями своїх зарубіжних донорів або урядових замовників і спрямовані на поліпшення поточного стану окремих виробництв, галузей чи сфер життя країни.

Таким чином, запропонувати принципово нові системні рішення та підходи щодо **зміни фундаментальних основ корупційної системи і побудови нової країни** може виключно незалежна команда фахівців, здатних вийти за межі наявних стереотипів/страхів/заборон. В її складі повинні бути, перш за все, **візіонери**, здатні вийти «за прапорці» загальноприйнятих підходів і запропонувати нестандартні системні рішення вищевказаних трьох ключових проблем (управління, відповідальність, культура), наслідком яких є наявна системна соціально-політико-економічна криза в Україні. На підставі сформованого проектною командою спільного бачення трансформації країни має бути здійснена постановка завдань для подальшої роботи команд технологів по окремих сферах. Але це буде не традиційний набір окремих рішень, часто не пов'язаних між собою, а продумана системна стратегія трансформації країни.

Очікувані продукти діяльності вказаної команди:

– Концепція стратегії сталого розвитку України до 2030 року, плану дій на перехідний період, тимчасової системи управління процесами життєзабезпечення громадян, принципів формування експертних профільних команд і команди менеджерів, здатних організувати необхідні процеси і процедури.

– Концепція нормативно-правової підтримки процесу трансформації країни.

– Концепція механізму безумовної відповідальності посадових і виборних осіб за свої дії або бездіяльність, а також політиків за невиконання передвиборних обіцянок (умовно «Закон Честі»).

– Концепція формування адміністративно-територіальної структури, системи і принципів управління на всіх рівнях для забезпечення реалізації стратегії.

– Концепція Методології розробки, виконання, моніторингу та громадського контролю виконання бюджетних програм усіх рівнів.

- Принципи підбору і розстановки кадрів у системі державного і місцевого управління.
- Принципи державної культурної політики нової країни.
- Рекомендації для центральних органів та місцевого самоврядування на перехідний період.
- Рекомендації щодо створення/адаптації пілотних економічних і соціальних моделей.

Після напрацювання командою документів у встановлені терміни мають бути сформовані експертні команди і єдина команда впровадження, поставлені технічні завдання для вузькоспеціалізованих груп, які вироблять детальні плани і програми за конкретними напрямками, а також маркери для оперативного моніторингу виконання завдань. Це забезпечить системність передбачуваних змін і швидке проходження точки неповернення в умовах очікуваного явного або прихованого опору представників нинішньої корупційної системи.

Також у стратегуванні впровадження пропонованих змін треба враховувати життєвий цикл інновацій, зокрема так званих «уривчастих інновацій», які вимагають для більшості населення подолати інертність і значно змінити звичний образ життя. Такий цикл був визначений для інновацій у виробництві товарної продукції, але, на нашу думку, може успішно використовуватися для соціально-економічних процесів (рисунок 1).

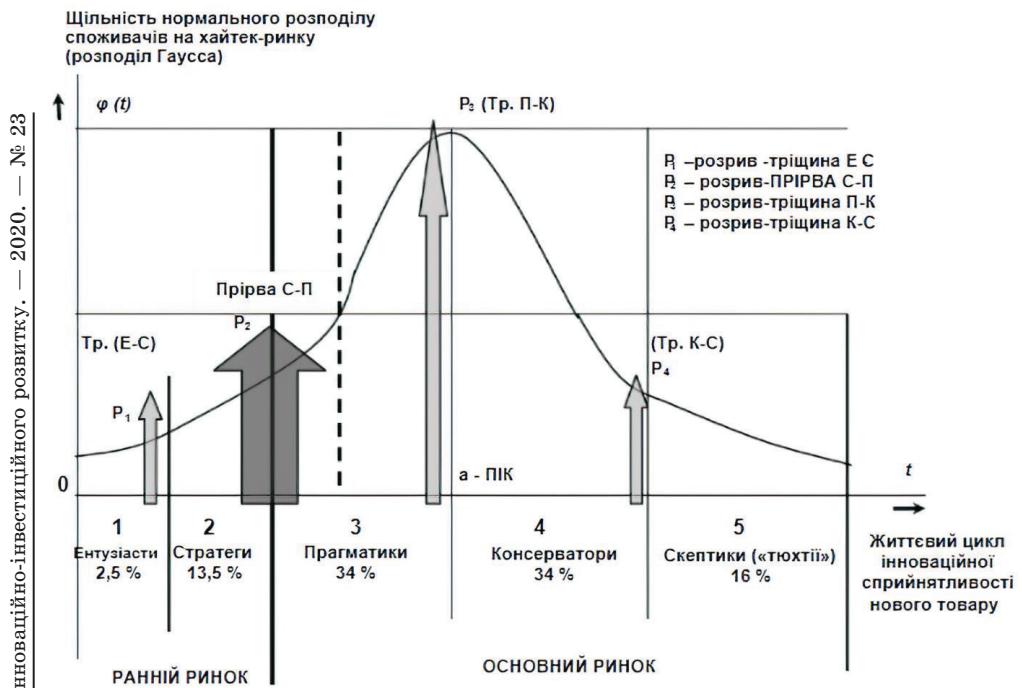

Рис. 1. Розриви у життєвому циклі прийняття наукоємної продукції за Дж.Муром [11, с. 9].

Ймовірно, на початковому етапі впровадження буде потрібно проведення нових виборів Верховної Ради з новими функціями, меха-

нізмом відповідальності депутатів, а також за новою виборчою системою. Адже в нових умовах реальної відповідальності депутатів і чиновників за свої дії або бездіяльність переважна більшість нині існуючих партій втратить «джерела натхнення» (доступ до використання бюджетних ресурсів) і просто припинить своє існування, а нові не встигнуть сформувати необхідний інтелектуальний і організаційний потенціал.

Більш того, реальна закритість для суспільства джерел фінансування діяльності партій дозволяє припустити, що партії відстоювали і будуть відстоювати конкретні інтереси своїх фінансових донорів. По-друге, діяльність партій, в основному, циклічна – від виборів до виборів і направлена на яскраві разові заходи, щоб отримати симпатії виборців. І, нарешті, партії в Україні будуються в основному з жорсткою ієрархічною вертикаллю, яка виключає інакомислення [15, с. 163].

Тому необхідно демонополізувати право партій на висування кандидатів у депутати. Тоді можна очікувати якісно нового, професійного Парламенту, в якому не буде умов для захисту власного або дружнього бізнесу, лобювання, перерозподілу державних ресурсів або крадіжок бюджетних коштів.

У разі втілення вказаних вище принципів і підходів до трансформації країни можна очікувати наступних результатів:

- Реалізації фундаментального права українців на розвиток.
- Передбачуваності й сталого розвитку країни, зрозумілої логіки цього процесу.

- Гуманізації суспільних взаємовідносин, трансформації цінностей виживання в цінності розвитку.

- Прозорості та привабливості економіки країни для стратегічних інвестицій, перш за все внутрішніх (національного капіталу), можливості безперешкодно побудувати успішний інноваційний бізнес у дружньому середовищі.

- Руйнування фундаментальних основ корупційної системи.

- Ефективного державного і муніципального управління.

- Ліквідації необґрунтованих преференцій окремим компаніям.

У новій країні закони, правила і процедури гарантовано будуть для всіх однакові.

- Реальної реалізації принципу: від кожного за здібностями – кожному по праці.

- Нової соціальної політики, у т.ч. поступового подолання в суспільстві патерналістських очікувань від держави і соціального утримання.

- Подолання міжрегіональних, політичних і економічних суперечностей.

Висновки

В нинішніх умовах системної соціальної, економічної, промислової та медичної кризи особливо гостро постало питання формування стратегії сталого розвитку України, яка має містити ефектив-

ні механізми усунення ключових причин кризового економічного та суспільно-політичного стану: браку культури як системи цінностей у всіх сферах життя, безвідповідальності посадових і виборних осіб за свої дії чи бездіяльність та браку системи в управлінні на всіх рівнях.

Одним із кроків у втіленні цієї стратегії має стати фактичне перезаснування держави, без якого неможливо подолати чинну правову конструкцію, що гарантує незмінність існування корупційної системи, яка пронизала усі сфери життя українського суспільства.

Створити концепцію нової держави та змодельовати процес її трансформації з чинного стану в новий має незалежна проектна команда фахівців-візіонерів, які здатні запропонувати нестандартні системні рішення й підходи, а також здійснити постановку завдань для подальшої роботи команд технологів по окремих сферах.

Вікно можливостей для кардинальних змін в Україні ще відкрите, але це триватиме недовго.

Список використаних джерел

1. **Академик Юрий Пахомов:** “Наша “стабильность” – это стабильность катастрофы, когда деградация неизбежна”. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://alternathistory.com/akademik-yurij-pahomov-nasha-stabilnost-eto-stabilnost-katastrofy-kogda-degradatsiya-neizbezna>.

2. **Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики** / [О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков, І.Б. Коліушко та ін.]; заг. ред. М.І. Хавронюка. – К. : Москаленко О.М., 2019. – С. 321.

3. **Арахамия** признал, что «антиколомойский» закон может быть неконституционным. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://youtu.be/6P82-vjHWPw>.

4. **Борзунов В.І.** Центр сприяння регіональному розвитку (офіційна сторінка) // Facebook. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1682588545364961/permalink/2351307745159701>.

5. **Бовнянко А.** Финал украинского авиастроения: Зеленский и его команда добивают отрасль. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://hvylya.net/analytics/205613-final-ukrainskogo-aviastroeniya-zelenskiy-i-ego-komanda-dobivayut-otrasl>.

6. **Гайдай С.** ТЗ для президента: что должен успеть сделать Зеленский. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://glavred.info/opinions/10100492-tz-dlya-prezidenta-chto-dolzhen-uspet-sdelat-zelenskiy.html>.

7. **Гудима Н.В.** Проблема статусу центральних органів виконавчої влади у реформуванні системи органів державного управління // Теорія та практика державного управління 3 (2009). – С. 69.

8. **Демиденко Г.Г.** Історія вчень про право і державу / Навчальний посібник / Харків: Консум, 2004. – С. 149.

9. **Джон Ролз.** Теория справедливости / Под ред. В.В. Целищева. – Изд-во Новосибирского университета, 1995. – 500 с.

10. **Дубровский В., Лаф Д.** Украине важнее сосредоточиться на предотвращении коррупции, а не наказании. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://voxukraine.org/ru/ukraine-vazhnee-sosredotochitsya-na-predotvrashtshenii-korrupsii-a-ne-nakazanii>.

11. **Жилінська О., Фірсова С.** Витрати комерціалізації наукоємної продукції у контексті маркетингових моделей дифузії інновацій / *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, 2015 – Вип. 7 (172) – С. 9.
12. **Зеленський** про Баканова: Такого чесного глави СБУ в Україні не було. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/663459.html>.
13. **Зеленський** про ліквідацію аварії танкера Delfi: хтось має нести відповідальність. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1878896-zelenskiy-pro-likvidatsiyu-avariyi-tankera-delfi-khtos-maye-nesti-vidpovidalnist>.
14. **Концептуальні** засади взаємодії політики й управління: навч. посіб. / авт. кол.: Е.А. Афонін, Я.В. Бережний, О.Л. Валевський та ін.; заг. ред. В.А. Ребкала, В.А. Шахова, В.В. Голубь, В.М. Козакова. – К.: НАДУ, 2010. – С. 160.
15. **Мельников Н.С., Панько В.И.** К вопросу о причинах социальной напряженности в украинском обществе и главных факторах ее динамики / *Материали до української етнології / Зб. наук. праць.* – Вип. 2 (5). – К.: Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології, 2002. – С. 163. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cif-bc.blogspot.com/2014/01/15.html>.
16. **Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015** : нац. доп. / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – С. 3, 14.
17. **Олександр Пасхавер:** З нашими нинішніми цінностями ми не можемо бути багатю країною. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dzerkalo.media/article/oleksandr-pashaver-z-nashimi-ninishnimi-tsinnostyami-mi-ne-mojemo-buti-bagatoyu-krainoyu>.
18. **Панько В.І.** Прощання з ілюзіями: будуємо Державу Справедливості та Відповідальності. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cif-bc.blogspot.com/2014/12/blog-post_24.html.
19. **Тарута** про кризу з опаленням: Це повний розвал системи управління. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://youtu.be/JLB0em0_uO8.
20. **Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020».** – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
21. **Україна 2019-2020: широкі можливості, суперечливі результати (аналітичні оцінки)** / авт. кол.: Ю.Якименко, А.Биченко, М.Білявський та ін. // Під ред. А.Чернова, Г.Пашкова, Г.Баланович. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://razumkov.org.ua/uploads/other/2020-PIDSUMKI-UKR_ENG.pdf – С. 16, 20-21.
22. **Ценности украинцев** противоположны европейским, но помогают выжить, – Пасхавер. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.dsnews.ua/world/tsennosti-ukraintsev-protivopozhny-evropeyskim-nopomogayut-11122017151000>.

References

1. **Academician Yuri Pakhomov:** “Our “stability” is the stability of a catastrophe when degradation is inevitable”. – [Electronic resource] – Access mode: <http://alternathistory.com/akademik-yurij-pahomov-nasha-stabilnost-eto-stabilnost-katastrofy-kogda-degradatsiya-neizbezhna>.
2. **Alternative report to assess the effectiveness of the implementation of state anti-corruption policy** / [O.B. Kalitenko, D.O. Kalmykov, I.B. Koliushko and others]; head ed. E. Havronyuk. – К.: А. Moskalenko, 2019. – p. 321.

3. **Arahamia** acknowledged that the “anti-Kolomoisky” law could be unconstitutional. – [Electronic resource] – Access mode: <https://youtu.be/6P82-vjHWPw>.
4. **Borzunov V.I.** Center for Regional Development (official page) // Facebook. – [Electronic resource] – Access mode: <https://www.facebook.com/groups/1682588545364961/permalink/2351307745159701>.
5. **Vovnyanko A.** The final of the Ukrainian aircraft industry: Zelensky and his team finish the industry. – [Electronic resource] – Access mode: <https://hvylyya.net/analytics/205613-final-ukrainskogo-aviastroeniya-zelenskiy-i-ego-komanda-dobivayut-otrasl>.
6. **Gaidai S.** Terms of reference for the President: what should Zelensky have time to do. – [Electronic resource] – Access mode: <https://glavred.info/opinions/10100492-tz-dlya-prezidenta-hto-dolzhen-uspet-sdelat-zelenskiy.html>.
7. **Gudima N.V.** The problem of the status of central executive bodies in reforming the system of public administration // Theory and practice of public administration 3 (2009). – P. 69.
8. **Demidenko G.G.** History of the doctrines of law and the state / Textbook / Kharkiv: Consum, 2004. – P. 149.
9. **John Rawls.** Theory of Justice / Ed. V.V. Tselisheva. – Novosibirsk University Press, 1995. – 500 p.
10. **Dubrovsky V., Laf D.** It is more important for Ukraine to focus on preventing corruption than on punishing. – [Electronic resource] – Access mode: <https://voxukraine.org/ru/ukraine-vazhnee-sosredotochitsya-na-predotvrashhenii-korruptsii-a-ne-nakazanii>.
11. **Zhilinskaya O., Firsova S.** Costs of commercialization of science-intensive products in the context of marketing models of innovation diffusion / Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015 – Issue 7 (172) – P. 9.
12. **Zelensky** about Bakanov: There has never been such an honest head of the SBU in Ukraine. – [Electronic resource] – Access mode: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/663459.html>.
13. **Zelensky** on the liquidation of the Delfi tanker accident: someone must be held accountable. – [Electronic resource] – Access mode: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1878896-zelenskiy-pro-likvidatsiyu-avariyi-tankera-delfi-khtos-maye-nosti-vidpovidalnist>.
14. **Conceptual principles of interaction of policy and management: textbook / author team: E.A. Afonin, Y.V. Berezhnyy, O.L. Valevs'kyi and others; head ed. V.A. Rebkala, V.A. Shakhova, V.V. Holub', V.M. Kozakova.** – K.: NADU, 2010. – P. 160.
15. **Melnikov N.S., Panko V.I.** On the question of the causes of social tension in Ukrainian society and the main factors of its dynamics / Materials on Ukrainian ethnology / Coll. of scientific works. – Issue 2 (5). – Kyiv: Institute of Art History, Folklore and Ethnology, 2002. – P. 163 // [Electronic resource] – Access mode: <http://cif-bc.blogspot.com/2014/01/15.html>.
16. **New course: reforms in Ukraine. 2010-2015: Nat. report.** / ed. V.M. Heitz [etc.]. – Kyiv: RPC of NBUV, 2010. – P. 3, 14.
17. **Olexander Pashaver:** With our current values, we cannot be a rich country. – [Electronic resource] – Access mode: <https://dzerkalo.media/article/oleksandr-pashaver-z-nashimi-ninishnimi-tsinnostyami-mi-ne-mojemo-buti-bagatoyu-krainoyu>.
18. **Panko V.I.** Farewell to illusions: we are building a State of Justice and Responsibility. – [Electronic resource] – Access mode: http://cif-bc.blogspot.com/2014/12/blog-post_24.html.
19. **Taruta** about the heating crisis: This is a complete collapse of the control system. [Electronic resource] – Access mode: https://youtu.be/JLB0em0_uO8.

20. **Decree** of the President of Ukraine “On the Sustainable Development Strategy “Ukraine-2020”. – [Electronic resource] – Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

21. **Ukraine 2019-2020: broad opportunities, contradictory results (analytical assessments)** / aut. team: Yakymenko Y., Bychenko A., Bielawski M. and others // Edited by: Balanovych H., Chernova A., Pashkova H. – [Electronic resource] – Access mode: http://razumkov.org.ua/uploads/other/2020-PIDSUMKI-UKR_ENG.pdf – P. 16, 20-21.

22. **The values** of Ukrainians are opposite to European ones, but they help to survive, – Paskhaver. – [Electronic resource] – Access mode: <https://www.dsnews.ua/world/tsennosti-ukraintsev-protivopolozhny-evropeyskim-no-pomogayut-11122017151000>.

УДК 378.339.138:379.8

DOI: 10.33813/2224-1213.23.2020.14

Літовка-Деменіна Світлана Григорівна,

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Київського державного коледжу туризму
та готельного господарства
ORCID ID 0000-0002-8341-9872
svlitovka@ukr.net*

ПРОЦЕС МАРКЕТИНГОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ТУРИСТСЬКІЙ СФЕРІ

Предмет дослідження – сукупність теоретичних і практичних аспектів використання основних маркетингових досліджень під час планування роботи туристичної організації. **Мета дослідження** – з'ясувати та вдосконалити основні теоретичні підходи у використанні маркетингових досліджень, запропонувати їх системно на кожному з етапів розробки маркетингової стратегії туристичного підприємства. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні методів аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, прогнозування, а також у використанні системного, діяльнісного, історичного підходів. **Результати роботи** – представлені пропозиції щодо вирішення проблем у сфері туризму, зокрема у проведенні маркетингових досліджень на туристичних фірмах. Висвітлені проблемні питання в сфері туризму з точки зору аналізу ринку специфічних послуг. **Висновки** – у результаті дослідження встановлено, що туристичні організації потребують моніторингу ринку, постійного і послідовного проведення маркетингових досліджень у зв'язку із високою конкурентністю і викликами часу.

Ключові слова: процес, маркетингові дослідження, специфічний ринок, розвиток інфраструктури, маркетинг туризму.

Литовка-Деменина Светлана Григорьевна,

кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры туризма и гостинично-ресторанного дела Киевского государственного колледжа туризма и гостиничного хозяйства Процесс маркетинговых исследований в туристской сфере

Процесс маркетинговых исследований в туристской сфере

Предмет исследования – совокупность теоретических и практических аспектов использования основных маркетинговых исследований при планировании работы туристической организации. **Цель исследования** – выяснить и усовершенствовать основные теоретические подходы в использовании маркетинговых

исследований, предложить их системно на каждом из этапов разработки маркетинговой стратегии туристического предприятия. **Методология исследования** заключается в применении методов анализа, синтеза, сравнения, обобщения, прогнозирования, а также в использовании системного, деятельностного, исторического подходов. **Результаты работы** – представлены предложения по решению проблем в сфере туризма, в частности в проведении маркетинговых исследований на туристических фирмах. Освещены проблемные вопросы в сфере туризма с точки зрения анализа рынка специфических услуг. **Выводы** – в результате исследования установлено, что туристические организации требуют мониторинга рынка, постоянного и последовательного проведения маркетинговых исследований, в связи с высокой конкурентностью и вызовами времени.

Ключевые слова: процесс, маркетинговые исследования, специфический рынок, развитие инфраструктуры, маркетинг туризма.

Litovka-Demenina Svitlana,

Candidate of Pedagogic Sciences Kyiv state college of tourism and hospitality Ukraine.

The process of marketing research in the tourism sector

The subject of the research is a set of theoretical and practical aspects of the use of basic marketing research in planning the work of a tourist organization.

The purpose of the article is to clarify and improve the basic theoretical approaches in the use of marketing research, to offer them systematically at each stage of developing the marketing strategy of a tourism enterprise.

The research methodology consists in the application of methods of analysis, synthesis, comparison, generalization, forecasting, as well as in the use of systemic, activity, historical approaches.

The results of the work – presented proposals for solving problems in the field of tourism, in particular in conducting marketing research at travel agencies. The problematic issues in the field of tourism from the point of view of the analysis of the market of specific services are covered.

Conclusions. Tourism organizations need market monitoring, constant and consistent marketing research due to high competitiveness and time challenges.

Key words: process, marketing research, specific market, infrastructure development, tourism marketing.

Актуальність теми дослідження. Маркетинг і маркетингові дослідження в туристичній сфері України є досить не вивченими і не систематизованими, а взагалі, вони мають ключове значення на європейських ринках туристичних послуг, оскільки являють собою орієнтир на максимальну реалізацію можливостей на ринку туристичних послуг і спрямовують всі зусилля на користь споживача. Важливість маркетингу в процесі стратегічного планування роботи туристичної фірми полягає в досягненні успіху бізнес-проекту для запобігання постійної загрози неконкурентоспроможності на ринку туристичного бізнесу.

Туристичним фірмам необхідно проводити маркетингову діяльність із відповідно запланованими завданнями. Планування маркетингових завдань базується на стратегії туристичної компанії, а саме, маркетингових дослідженнях.

Головні напрямки маркетингових досліджень в туризмі:

- дослідження внутрішнього потенціалу підприємства;
- аналіз частки ринку;

- вивчення характеристик ринку;
- аналіз продаж;
- вивчення тенденцій ділової активності;
- пошук потенційних споживачів;
- прогнозування довгострокових тенденцій розвитку ринку;
- вивчення діяльності конкурентів;
- вивчення туристичних продуктів;
- аналіз задоволеності споживачів послугами фірми [4].

Аналіз досліджень і публікацій. Маркетингові особливості розвитку туристичної сфери висвітлені у працях як вітчизняних так і зарубіжних вчених: О. Джанджугазової, Г. Папіряна, Ф. Котлера та інших. Маркетинг послуг у своїх працях розглядали вітчизняні та зарубіжні науковці та практики: Ф. Котлер, Т. Примак, А. Костюченко, Е. Новаторов та ін. Серед науковців, які досліджували маркетингові аспекти сфери туристичної діяльності, слід згадати таких, як Н. Кудла, Ю. Правик, І. Школа та інші. Дослідження цих авторів ґрунтуються на глибокому аналізі сутності, проблем та перспектив маркетингу туристичних послуг.

У літературі з маркетингу трапляється багато визначень маркетингових досліджень, розроблені таблиці із визначеннями цих понять. Зокрема Ф. Котлер [1], визначаючи суть досліджень, звертає увагу на сукупність дій, які потрібно викопати, перед тим як буде прийняте ринкове рішення. Інші науковці визначають маркетингове дослідження як збір, обробку й аналіз даних з метою зменшення невизначеності, яка присутня при прийнятті маркетингових рішень. Беручи за основу визначення відомого американського вченого та інших фахівців, зазначимо, що маркетингове дослідження є системним і об'єктивним пошуком та аналізом інформації для ідентифікації й вирішення довільної проблематики у сфері маркетингу.

Ідеї сучасного маркетингу такі: «Виробляти те, що купується, а не продавати те, що виробляється», «виробництво товару, орієнтованого на споживача», «до кожного споживача – індивідуальний підхід». Вони супроводжували діяльність туристичних фірм практично з моменту їх виникнення. Відповідно і проблеми налагодження хороших контактів з потенційними клієнтами, реклама фірми, створення і закріплення в суспільстві позитивного відношення до туризму є одними з найголовніших для підприємств туристичної індустрії. Неоціниму допомогу в цьому туристичним фірмам надає робота по організації «Public relations», що доволі часто проводиться в рамках маркетингової діяльності» (зв'язок з громадськістю).

Метою проведення маркетингових досліджень в туристичній компанії в конкурентній боротьбі та конкурентоспроможності її окремих туристичних продуктів є збирання й аналіз інформації, необхідної для вибору конкурентних стратегій. їх вибір визначається результатами досліджень таких проблем. По-перше, необхідно встановити привабливість сфери туризму в довгостроковій перспективі. По-друге, необхідно визначити конкурентні позиції компанії та її туристичного продукту порівняно з іншими туристичними компаніями [3].

Можна виділити п'ять конкурентних сил, що визначають привабливість певного ринку сфери туризму і позиції даної туристичної компанії у конкурентній боротьбі в туріндустрії, а саме:

- поява нових конкурентів;
- загроза заміни даного продукту новими туристичними продуктами;
- сила позиції посередників;
- сила позиції покупців;
- конкурентне середовище в самій сфері туризму [4].

Щодо загрози заміни даного туристичного продукту новими туристичними продуктами, то мається на увазі розробка і пропозиція нових туристичних продуктів, що задовольняють ту саму потребу, але створені на основі абсолютно нових принципів. Сила позиції туристичних компаній багато в чому визначається тилом ринку, на якому вони працюють.

Мета дослідження полягає в удосконаленні роботи туроператорів в сучасних кризових умовах за допомогою маркетингових досліджень. Це, на нашу думку, слухна нагода вдосконалити сам процес маркетингових досліджень відповідно до туристичної сфери і турфірм зокрема.

Виклад основного матеріалу. Туристичний потенціал України на сьогодні розкрито не повною мірою, про що свідчить 1,5-2,5% частка туристичної галузі в структурі ВВП країни. Основними перепонами, що перешкоджають розвитку туристичного сектора в Україні, сьогодні є переважно чинники управлінського, економічного, екологічного, соціального та культурного характеру [14, с. 124].

Маркетинг трактується як цілісна концепція розвитку підприємства, філософія його існування, здійснювана таким чином, що система управління підприємством будується на принципах взаємовигідних обмінів, а процес управління реалізується як маркетингове управління. Очевидно, що маркетингово-орієнтована діяльність менеджера обов'язково передбачає формування маркетингового стилю мислення, яке пов'язано з наявністю особливих особистісних якостей менеджера. Використовуючи метод історичного аналізу, вивчивши причини виникнення та еволюцію маркетингу, як виду діяльності і як науки, а також розглянувши зміну структурно-змістовного наповнення терміну «маркетинг», ми прийшли до висновку про об'єктивне походження феномена маркетингової культури, можливості його тлумачення стосовно особистості менеджера [6].

В основу розробки ринкової стратегії туристичного підприємства беруть, як правило, маркетинговий підхід. Цілі маркетингу повинні знайти відображення у довгострокових та короткострокових планах підприємства. До кількісних цілей можна віднести: збільшення обсягу надання послуг, зростання величини прибутку, зниження витрат, підвищення продуктивності. Якісними цілями можуть бути: підвищення іміджу підприємства, піклування про охорону навколишнього середовища, підтримання високого професійного рівня кадрів тощо. Пріоритетність цілей визначається ступенем впливу тих чи інших показників на рівень прибутковості підприємства [3].

На практиці стратегічного планування розвитку діяльності підприємства на регіональному ринку послуг на першому етапі здійснюють кількісний аналіз ринку. При цьому ставлять за мету здійснення стратифікації покупців.

Погоджуємося з обраними вченим Ф. Крейчманом умовами для успішної реалізації маркетингових функцій на туристичних підприємствах:

1) завдяки гнучкому реагуванню динаміки попиту і маніпулюванню наявними ресурсами, забезпечується оптимальна пропорційність між попитом та пропозицією певного вигляду та асортименту сприяє формуванню системи ринкових і договірних відносин зі всіма елементами та структурами виробництва та споживання на внутрішньому та на зовнішньому ринках;

3) виконання дії на виробничому процесі з метою стимулювання, оновлення і вдосконалення асортименту, покращення якості продукції, яка випускається;

4) сприяє активному пошуку нових ринків збуту та розширення вже існуючих, досягненню оптимального рівня соціально-економічної ефективності ринкових відносин. Інструменти в маркетинговому плануванні повинні бути спрямовані на розробку сильних та стійких конкурентоспроможних переваг підприємства, а також розробку маркетингової стратегії в умовах кризи [13].

Потенційний ринок у сфері внутрішнього туризму України в середньому складає близько 20% усього населення України (регіону, області і т.п.). До його складу входить та частина населення, що виявляє зацікавленість до придбання даного виду послуг і має відповідні засоби для здійснення купівлі. Ця частина населення складає, так званий, "дійсний ринок". Якщо його зменшити на кількість покупців, що з тих чи інших причин (законодавчі обмеження, зниження сукупного доходу в розрахунку на 1 члена сім'ї, стан здоров'я та ін.) не реалізують свою зацікавленість, одержимо "кваліфікований ринок". Він може складати 50% - 80% дійсного ринку [7].

Отже, туристичні підприємства України активно обслуговують близько 10%-15% покупців потенційного внутрішнього ринку, що мають можливість робити вибір із усього розмаїття пропонованих товарів, у тому числі конкуруючих фірм.

«Освоєний ринок» складають покупці, що віддають перевагу товарам (послугам) даного підприємства.

Аналогічні дослідження розповсюджуються на ринки зарубіжного (виїзного) та іноземного (в'їзного) туризму. Кількісний аналіз ринку дозволяє одержати дані про обсяги послуг, які ринок має змогу прийняти в сьогоднішній і у перспективі.

Кількісний аналіз має такі завдання:

а) зробити вибір найбільш ефективних каналів розподілу продукції (послуг) підприємства, цільових ринків; прийняти рішення про розширення виробничих потужностей;

б) створити базу для розробки оптимального плану реалізації продукції (послуг) з розбивкою по календарних періодах і, таким чином, уникнути нестачі товарів для задоволення попиту в кожен конкретний момент часу;

в) визначити послідовність етапів освоєння ринку з урахуванням фактора концентрації споживачів – одного з найбільш істотних ринкових факторів в сфері туризму.

Розглядаючи методологічні особливості якісного аналізу ринку, слід відзначити, що метою такого аналізу є визначення конкурентних переваг туристичного підприємства за показниками іміджу підприємства на ринку, піклування про охорону навколишнього середовища, підтримання високого професійного рівня кадрів тощо та ступеню впливу тих чи інших показників на рівень прибутковості підприємства [5].

Водночас, слід підкреслити, що жодне туристичне підприємство не може досягти переваги над конкурентами по всім комерційним характеристикам послуг та засобам її просування на ринку. Необхідно вибрати пріоритети і виробити стратегію, яка в найбільшій мірі відповідає тенденціям розвитку ринкової ситуації та найкращим засобам, використовує сильні сторони діяльності підприємства. На відміну від тактичних дій на ринку стратегія конкуренції повинна бути направлена на забезпечення переваг над конкурентами в довгостроковій перспективі, що оцінюється на період 3–5 років.

Провідні туристичні компанії проводять безліч різних типів досліджень, використовуючи кількісні і якісні методи, такі, як телефонні і поштові анкетування, фокус-групи, дані про клієнтів для більшої інформації щодо сегментації і частки ринку, тестування туристичного продукту, цінової сприйнятливості споживача, його задоволеності та ін.

Процес досліджень розбитий на кілька простих етапів. На перших етапах визначаються проблеми, які підлягають розв'язанню, цілям відповідного підрозділу і розробці методу розв'язання проблеми. На наступному етапі формується план дослідження. Компанія вирішує: проводити маркетингове дослідження власними силами чи замовити його компанії, яка спеціалізується на дослідженнях. До того ж, вони вирішують, використати кілька фірм чи доручити цю роботу тільки одній. Як тільки рішення ухвалене, проводиться збирання та аналіз даних. На завершальному етапі маркетингового дослідження необхідно підтримувати діалог між клієнтом і менеджерами, які займаються дослідженнями, в рамках якого можна роз'яснити значення отриманих результатів дослідження або дати пропозиції щодо майбутніх дій [4].

Можливості Інтернету дають змогу дізнатися про проведені маркетингові дослідження, які, можливо, задовольняють туристичну компанію, знайти вторинні дані, підібрати програмне забезпечення для маркетингових досліджень, а також зібрати дані від проведення фокус – груп, анкетувань та ін. Одна з найбільших переваг проведення дослідження в Інтернеті полягає в тому, що дані можуть оброблятися з їхнім надходженням. Дані з Інтернету не вимагають додаткового етапу введення, тому що вони вже знаходяться в електронному вигляді. Інтернет корисний і в управлінні маркетинговими дослідженнями. Він використовується для розповсюдження результатів маркетингових досліджень і звітів, які можуть бути розміщені на конкурентоспроможних сайтах, що робить їх доступними на світовому інформаційному просторі.

У зовнішньому середовищі постійно протікають динамічні процеси змін, постійно щось зникає і з'являється щось нове. Одна час-

тина цих процесів відкриває сприятливі можливості для фірми. Інша, навпаки, створює для неї додаткові труднощі та обмеження. Для успішної маркетингової діяльності фірма прогнозує як можливі труднощі в майбутньому, так і появи нових можливостей. Тому, маркетинг, досліджуючи зовнішнє середовище, концентрує увагу на з'ясуванні того, які загрози і які можливості вона приховує у собі.

Далекоглядні перспективи надання широкого комплексу туристичних послуг можуть стати нереальними за відсутності необхідних фінансових коштів. Саме тому сильні і слабкі сторони внутрішнього середовища підприємства в такій же мірі, як погрози і можливості, вивчаються в процесі ситуаційного аналізу.

Ситуаційний аналіз ґрунтується на результатах маркетингових досліджень. Їх проведенням досягається виявлення ринкових можливостей підприємства. *Ситуаційний аналіз* головним чином спрямований на виявлення:

- можливостей і загроз, які можуть виникнути у зовнішній маркетинговому середовищі;
- сильних і слабких сторін, які визначаються станом внутрішньої маркетингової середовища підприємства. Після того, як конкретний список можливостей і загроз, сильних і слабких сторін складений, компанія встановлює взаємозв'язок між ними. Це дозволяє виділити маркетингові можливості туристичної фірми [6].

Маркетингові можливості туристичного підприємства використовуються як привабливі напрямки маркетингових зусиль підприємства, за допомогою яких підприємство має конкурентні переваги. Для визначення конкурентних переваг застосовується метод SWOT.

Конкурентними перевагами успішних туристичних фірм є:

- бренд;
- висока якість наданих послуг;
- індивідуальний контакт із клієнтами;
- орієнтація на споживача, його запити та побажання;
- стійка клієнтура;
- дієва реклама;
- сприятливі умови для продажу послуг;
- кваліфікація персоналу, потужний менеджмент;
- досвід роботи і т. д.

Маркетингове дослідження – це наукове дослідження, спрямоване на систематичний збір, оцінку й аналіз фотографічної інформації щодо потреб, думок, мотивацій, відносин, поведінки окремих осіб, організацій, пов'язаних із маркетингом, тобто всіма аспектами просування на ринку певних товарів і послуг, а також підготовки цієї інформації до прийняття маркетингових рішень.

Необхідність маркетингових досліджень цілком очевидна. Вона виходить з того, що керівництво будь-якої компанії, фірми при прийнятті маркетингових рішень повинно вибрати найбільш ефективні з них, поєднуючи максимально можливі рівні ефективності і ризику. Попередньо одержуючи необхідну інформацію (інтернет-джерела, сарафанне радіо, особистісні контакти, теле-радіо реклама, преса), можна уникати потенційно провальних кроків, які призведуть організацію до занепаду (останньої фази – занепад організації) [3].

Висновок. Проведення маркетингового дослідження необхідне на туристичних підприємствах при наявності таких чинників:

- маркетингового, тобто дійсної необхідності урахування маркетингового підходу в діяльності відповідної фірми;
- інформаційного, пов'язаного з відсутністю або недостатністю інформації для прийняття рішень в маркетинговій інформаційній системі;
- методичного, що визначає доцільність проведення маркетингового дослідження, обґрунтованого в програмі необхідністю вирішення проблем і реалізації висунутих цілей, підкріпленого фінансово, нарешті, такого, що виключає вплив інформації.

Маркетинговими дослідженнями займаються самостійно в основному великі фірми, які можуть дозволити собі мати спеціальний підрозділ. Менші фірми, як свідчить практика, звертаються із замовленням провести таке дослідження до спеціалізованої організації або більших фірм, де працюють відповідні спеціалісти (маркетологи). Цим займаються рекламні агентства, служби соціологічних досліджень, маркетологи відповідних напрямів.

Список використаних джерел

1. Ламбен Ж. Ж. Стратегический маркетинг. Европейская перспектива / Ж. Ж. Ламбен; пер. с фр. – СПб. : Наука, 1996. – 589 с.
2. Котлер Ф. Маркетинг от А до Я / Ф. Котлер. – М. : Альпина, 2010. – 211 с.
3. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. Теория и практика менеджмента / Ф. Котлер; пер. с англ. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 896 с.
4. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс / Ф. Котлер; пер. с англ. – М.; СПб.; К. : Вильямс, 2007. – 656 с.
5. Портер М. Конкурентная стратегия: методика анализа отраслей и конкурентов / Портер М.; пер. с англ. И. Минервина. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 452 с.
6. Panchenko S. Effectiveness Analysis of Entrepreneurship Model of Development Qualities of Future Managers / Dobina T., Haidukevych K., Petrova I., Sabadash J. // Journal of Entrepreneurship Education (JEE). 2019, Volume 22, Issue 3. URL: <https://www.abacademies.org/articles/effectiveness-analysis-of-entrepreneurship-model-of-development-qualities-of-future-managers-8258.html>
7. Róbert Štefko, Alžbeta Királ'ová, Martin Mudrika (International Conference on Strategic Innovative Marketing, IC-SIM 2014, September 1-4, 2014, Madrid, Spain Strategic Marketing Communication in Pilgrimage Tourism. Róbert Štefko, Alžbeta Királ'ová, Martin Mudrika (2015), Procedia – Social and Behavioral Sciences 175, p. 423-430.
8. UNWTO. (2013). Global Code of Ethics for tourism. Retrieved from: <http://dtxqtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/gcetbrochureglobalcodeen.pdf>.
9. Lickorish & Jenkins, Lickorish, L. J. & Jenkins, C. L. (2013). Introduction to Tourism. Oxford: Reed Educational and Professional Publishing Ltd.
10. Luecke R. Market Customization: Segmentation, Targeting, and Positioning. Marketer's Toolkit: The 10 Strategies You Need To Succeed / R. Luecke – Boston: Harvard Business School Press, 2006. – 229 p.
11. Osterwalder A. Value proposition design / A. Osterwalder, Y. Pigneur, G. Bernarda, A. Smith. – New Jersey : John Wiley & Sons, 2014. – 295 p.

12. Porter M. What is strategy / M. Porter. // Harvard Business Review, November-December, 1996. – p. 61-78.

13. Крейчман Ф. С. Эффективная организация управления акционерными предприятиями в условиях рынка. — М.: ЗАО «Фин-статинформ», 2000. 113 с.

14. Ткаченко Т.І. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко, М.Г. Бойко; за заг. ред. А.А. Мазаракі. — Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. — 596 с.

References

1. Lambin J. J. (1996). Marketing Strategy: A New European. S.Pb.: Nauka.
 2. Kotler P. (2010). Marketing Insights from A to Z. Moscow: Alpina Publisher.
 3. Kotler P. (1999). Marketing Management. S.Pb.: Piter.
 4. Kotler P. (2017). Principles of marketing. Moscow: Williams.
 5. Kotler P. (2007). Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors. Moscow: Alpina Business Books.

6. Panchenko S. Effectiveness Analysis of Entrepreneurship Model of Development Qualities of Future Managers / Dobina T., Haidukevych K., Petrova I., Sabadash J. // Journal of Entrepreneurship Education (JEE). 2019, Volume 22, Issue 3. URL: <https://www.abacademies.org/articles/effectiveness-analysis-of-entrepreneurship-model-of-development-qualities-of-future-managers-8258.html>

7. Róbert Štefko, Alžbeta Kiráľová, Martin Mudrika (International Conference on Strategic Innovative Marketing, IC-SIM 2014, September 1-4, 2014, Madrid, Spain Strategic Marketing Communication in Pilgrimage Tourism. Róbert Štefko, Alžbeta Kiráľová, Martin Mudrika (2015), Procedia – Social and Behavioral Sciences 175, p. 423-430.

8. UNWTO. (2013). Global Code of Ethics for tourism. Retrieved from: <http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/gcetbrochureglobalcodeen.pdf>.

9. Lickorish & Jenkins, Lickorish, L. J. & Jenkins, C. L. (2013). Introduction to Tourism. Oxford: Reed Educational and Professional Publishing Ltd.

10. Luecke R. (2006). Market customization: segmentation, targeting, and positioning, Marketer's Toolkit: The 10 Strategies You Need To Succeed. Boston: Harvard Business School Press.

11. Osterwalder A., & Pigneur Y., & Bernarda G., & Smith A. (2014). Value proposition design. New Jersey: John Wiley & Sons.

12. M. Porter. (1996). What is strategy. Harvard Business Review, 61-78.

13. Kreichman F. S. (2000). Effektivnaya organizaciya upravleniya akcionernimi predpriyatiyami v usloviyah rinka. — М. _ ЗАО «Фин_статинформ», 113 с.

14. Tkachenko T.I. (2010). Strategichny`j rozvy`tok tury`stychnoho biznesu: monografiya / T.I. Tkachenko, S.V. Mel`ny`chenko, M.G. Bojko; za zag. red. A.A. Mazaraki. — Ky`iv : Ky`yiv. nacz. torg.-ekon. un-t, 596 s.

Шморгун Леонід Григорович,

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри арт-менеджменту та івент-технологій,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-9729-4249>
19shmorgun51@gmail.com*

«ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» (рецензія на навчальний посібник)

**«Основи наукових досліджень»: навч. посіб./ Комар Ю.М.,
Попов О.І, Комар В.Ю. – К: Видавництво Ліра-К.– 2018. – 182 с.)**

Навчальний посібник «Основи наукових досліджень» – одне з небагатьох вітчизняних видань, яке призначено для студентів заочної форми навчання економічних та управлінських напрямів і спеціальностей підготовки.

В основу побудови посібника покладено комплексний, системний і атрибутивний науковий підходи, які в сукупності забезпечують викладання і вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень» на інноваційній основі.

У посібнику вперше у вітчизняній практиці подано приклади моделей творчого управління навчальним процесом на основі використання десяткових і троїстих систем, які відносяться до вищого рівня системного моделювання. Подано широкий комплекс навчального матеріалу у вигляді навчальних програм, методичних рекомендацій і конкретних прикладів, що свідчить про належне наукове, навчально-методичне і практичне забезпечення навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень».

Шморгун Л.Г., д.е.н, професор, головний редактор журналу «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку».

Переваги: Використання цього навчального посібника безперечно буде сприяти удосконаленню діяльності викладача і студента при викладанні і вивченні дисципліни, запровадженню інноваційних педагогічних технологій у систему підготовки студентів заочної форми навчання економічних та управлінських спеціальностей.

Недоліки: Для зменшення габаритів, ваги і вартості посібника можна запропонувати авторському колективу і видавництву випустити малоформатну навчальну книгу.

Content

Hudzynskiy O., Sudomyr S., Hurenko T., Hudzynska J. POTENTIAL OF COMPETITIVE ENVIRONMENT: METHODOLOGICAL ASPECT	4
Ryzhyuk Y. INTERNATIONAL TRADE AS A FACTOR OF ENSURING POSITIVE DYNAMICS OF EXPORT OF UKRAINE	12
Hromozdova L., Ablova O., Studennikova I., Hromozdov V., Maliarevsky V., Smirnova O., Buzynna A. ANALYSIS OF TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF STARTUP ENVIRONMENT IN UKRAINE	27
Ablova O., Hromozdova L., Studennikova I., Hromozdov V., Boichenko O., Smirnova O., Shvydka A. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF MARKETING FUNCTIONING IN THE HOSPITALITY INDUSTRY OF TOURISM ENTERPRISES	35
Vdovenko N., Korobova N., Pavlenko M. EVOLUTION OF THE MECHANISM OF REGULATION OWING TO DEVELOPMENT ROAD ECONOMY ON THE BASIS OF INNOVATIVE PRINCIPLES PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP	44
Tsystan I. ECONOMIC DEVELOPMENT AND INVESTMENT POTENTIAL OF BANKS AS AN IMPORTANT FACTOR OF ITS SECURITY.....	54
Ponomarenko I., Teleus A. BUSINESS ANALYSIS AS AN EFFECTIVE DATA PROCESSING TOOL	64
Chubukova O., Ponomarenko I., Nedbailo N. USING DATA MINING TO PROCESS BUSINESS DATA.....	71
Bunda O., Vityuk T. AUDIT OF PRODUCTION ENTERPRISES INVENTORIES.....	78

Tjuchtij M., Khamska N., Hromozdova L., Derbenova Y., Yurchenko O., Baliuk K.	
THE FEATURES OF HARNESSING THE NATURAL AND RECREATIONAL POTENTIAL OF REGION AS DEVELOPMENT DIMENSION OF TOURISM (ON THE EXAMPLE OF VINNYTSIA REGION).....	87
Havryliuk S., Vorobyova N.	
SOME ASPECTS OF BUSINESS DEVELOPMENT OF TOURIST ENTERPRISES OF UKRAINE	102
Deynega I., Hromozdova L., Pysarenk N., Lapko R.	
IMPROVEMENT OF THE TOURIST INSURANCE SYSTEM IN UKRAINE...	112
Victor T., Lub D.	
REGULATION OF STATE PUBLISHING.....	128
Litovka – Demenina S.	
STATE OF JUSTICE AND RESPONSIBILITY: VISION OF THE NEW UKRAINE AND THE FIRST STEPS IN ITS BUILDING	152
Panko V.	
STATE OF JUSTICE AND RESPONSIBILITY: VISION OF THE NEW UKRAINE AND THE FIRST STEPS IN ITS BUILDING	139
Shmorgun L.	
FUNDAMENTALS OF SCIENTIFIC RESEARCH (review of the textbook «Fundamentals of Scientific Research»: textbook. / Komar Yu.M., Popov O.I., Komar V.Yu. – K: Lira-K Publishing House – 2018. – 182 p.).....	161

Содержание

А. Д. Гудзинский, С. М. Судомир, Т. А.Гуренко, Ю. С. Гудзинская ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНТНОЙ СРЕДЫ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ	4
Е. В. Редзюк МЕЖДУНАРОДНАЯ ТОРГОВЛЯ КАК ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПОЗИТИВНОЙ ДИНАМИКИ ЭКСПОРТА УКРАИНЫ	12
Л. В. Громоздова, Е. К. Аблова, И. В. Студенникова, В. В. Громоздов, В. Н. Маляревский, Е. Ю. Смирнова, А. А. Бузынный РАЗВИТИЕ СТАРТАП-СРЕДЫ В УКРАИНЕ	27
Е. К. Аблова, Л. В. Громоздова, И. В. Студенникова, В. В. Громоздов, Е. В. Бойченко, Е. Ю. Смирнова, А. О. Швыдка ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МАРКЕТИНГА В ИНДУСТРИИ ГОСТЕПРИИМСТВА КОМПАНИЙ ТУРИЗМА	35
Н. М. Вдовенко, Н. Н. Коробова, М. Н. Павленко ЭВОЛЮЦИЯ МЕХАНИЗМА РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ДОРОЖНОГО ХОЗЯЙСТВА НА ИННОВАЦИОННЫХ ПРИНЦИПАХ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА	44
И.В. Цистан РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ И ИНВЕСТИЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ БАНКОВ, КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ЕГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ.....	54
И. В. Пономаренко, А. В. Телеус БИЗНЕС-АНАЛИТИКА КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ОБРАБОТКИ ДАННЫХ	64
О. Ю. Чубукова, И. В. Пономаренко, Н. В. Недбайло ИСПОЛЬЗОВАНИЕ DATA MINING ДЛЯ ОБРАБОТКИ БИЗНЕС-ДАННЫХ...	71
О. Н. Бунда, Т. И. Витюк АУДИТ ЗАПАСОВ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ	78

Н. П. Тюхтий, Н. Б. Хамская Л. В. Громоздова, Я. В. Дербенева, О. В. Юрченко, К. К. Балюк	
ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА КАК ФАКТОРА РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА (НА ПРИМЕРЕ ВИННИЦКОЙ ОБЛАСТИ)	87
С.П. Гаврилюк, Н. П. Воробьева	
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ	102
И. И. Дейнега, Л. В. Громоздова, Н. В. Писаренко, Р. М. Лапко	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ТУРИСТИЧЕСКОГО СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ.....	112
В. А. Тимашев, Д. А. Луб	
РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО ИЗДАТЕЛЬСКОГО ДЕЛА	128
С. Г. Литовка-Деменина	
ГОСУДАРСТВО СПРАВЕДЛИВОСТИ И ОТВЕТСТВЕННОСТИ: ВИЗИЯ НОВОЙ УКРАИНЫ И ПЕРВЫХ ШАГОВ В ЕЕ СТРОИТЕЛЬСТВЕ	139
В. И. Панько	
ГОСУДАРСТВО СПРАВЕДЛИВОСТИ И ОТВЕТСТВЕННОСТИ: ВИЗИЯ НОВОЙ УКРАИНЫ И ПЕРВЫХ ШАГОВ В ЕЕ СТРОИТЕЛЬСТВЕ	152
Л. Г. Шморгун	
ОСНОВЫ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ	
(Рецензия на учебное пособие «основы научных исследований»: учеб. Пособие. / Комар ю. М., Попов а.И., Комар в.Ю. – К: издательство лира-к. – 2018. – 182 С.).....	161

**Інформація
про членів редколегії видання
«Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку»**

Економічні науки

Редакційна рада журналу

Семиноженко Володимир Петрович, член Президії НАН України, голова Північно-Східного наукового центру НАН України та МОН України, доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАНУ.

Онiпко Олексiй Федорович, президент Української академії наук, доктор технічних наук, професор.

Чернець Василь Гнатович, ректор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор філософії, професор, заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, почесний академік Національної академії мистецтв України, академік Академії наук вищої школи України, член Національної спілки журналістів України.

Шморгун Леонід Григорович, головний редактор журналу «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку», доктор економічних наук, професор, академік Української академії наук, член Національної спілки журналістів України.

Редакційна колегія журналу

1. Економічні науки

Азізов Сісак Павлович, професор кафедри публічного управління та гуманітарних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор економічних наук, професор.

Бондаренко Світлана Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, Київський національний університет культури і мистецтв. Україна. Кафедра фінансів та інформаційних технологій, Бельсько-Бяласька школа фінансів та права, Бельсько-Бяла, Польща.

Вдовенко Наталія Михайлівна, завідувач кафедри глобальної економіки, Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник сільського господарства України.

Воробйова Наталія Петрівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри арт-менеджменту та івент-технологій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Україна.

Гудзинський Олег Дмитрович, професор кафедри менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор.

Гуткевич Світлана Олександрівна, завідувач кафедри Національного університету харчових технологій, доктор економічних наук, професор.

Громоздова Лариса Василівна, доцент кафедри регіоналістики і туризму, ДВНЗ «Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана», академік Міжнародної академії оригінальних ідей, кандидат економічних наук, доцент.

Драган Олена Іванівна, професор кафедри публічного управління та гуманітарних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор економічних наук, професор.

Дацій Олександр Іванович, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом, доктор економічних наук, професор, заслужений працівник освіти України.

Дубас Ростислав Григорович, завідувач кафедри менеджменту Університету «Україна», доктор економічних наук, професор.

Кальна-Дубінюк Тетяна Прокопівна, професор, кафедра аграрного консалтингу і туризму, Національний університет біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор.

Клочко Валентин Петрович, професор кафедри арт-менеджменту та івент-технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор економічних наук, професор.

Коваленко Олена Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри арт-менеджменту та івент-технологій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Україна.

Колеснікович Віктор Павлович (Kalesnikovich Viktor) — к.г.н., Ph.D. Geography, докторант БДУ, директор Міжнародного інституту екологічної безпеки (ОБСС).

Колот Анатолій Михайлович, проректор Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук, професор.

Копієвська Ольга Рафаїлівна – доктор культурології, професор, заслужений працівник освіти і науки України, завідувач кафедри арт-менеджменту та івент-технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Кропивко Михайло Федорович, завідувач відділу ННЦ «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України, доктор економічних наук, професор, академік НААН України.

Кирилюк Євген Миколайович, професор кафедри публічного управління та гуманітарних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор економічних наук, доцент.

Мартинишин Ярослав Миколайович, професор кафедри публічного управління та гуманітарних наук Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, доктор економічних наук, професор.

Махортов Юрій Олексійович, професор кафедри міжнародного туризму Київського університету культури, доктор економічних наук, професор.

Прокопенко Ольга Володимирівна, професор кафедри ділового адміністрування, Таллінський технологічний університет, Естонія, доктор економічних наук, професор.

Саблук Петро Трохимович, радник ННЦ «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України, доктор економічних наук, професор, академік НААН України, заслужений діяч науки і техніки України, Герой України.

Савчук Василь Кирилович, завідувач кафедри статистики, обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор.

Сіденко Володимир Романович, головний науковий співробітник Інституту економіки та прогнозування НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук.

Судомир Світлана Михайлівна, доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства, завідувач відділу навчально-науково-інноваційної діяльності в.п. НУБіП України, «Бережанський агротехнічний інститут». Україна.

Червінська Любов Петрівна, професор кафедри управління персоналом та економіки праці Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, доктор економічних наук, професор.

Шевчук Володимир Олександрович, професор кафедри аудиту Національної академії статистики, обліку і аудиту, доктор економічних наук, професор.

Шкільов Олександр Васильович, професор Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України.

Шпичак Олександр Михайлович, головний науковий співробітник відділу ціноутворення та аграрного ринку ННЦ «ІАЕ», доктор економічних наук, професор, академік НААН України, заслужений діяч науки і техніки України.

Якуба Катерина Іллівна, професор кафедри фінансів Академії праці, соціальних відносин і туризму, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України.

Baran Mirosław — Profesura: 31 grudnia 2015 r Prezydent RP podpisał nominację profesora nauk Matematycznych; Habilitacja (wyryźniona Nagrodą Prezesa Rady Ministrów): Instytut Matematyczny Polskiej Akademii Nauk, rozprawa pt. Conjugate norms in C_n and related geometrical problems, Warszawa, 1999; Doktorat (wyryźniony nagrodą Ministra Edukacji Narodowej): Wydział Matematyki i Fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Ян Шафін, декан Православного богословського факультету Пряшівського університету в Пряшеві, професор, доктор теології, доктор філософії (Словаччина).

Гечбаія Бадрі Нодарович – доктор економіки, професор, член-кореспондент Академії Наук Бізнесу Грузії, директор департаменту управління бізнесу, Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія).

Кетеван Гівівна Голегіані – доктор технічних наук, декан факультету логістики Батумського Навчального університету навігації (Грузія).

Вимоги, рекомендовані МОН України до наукових статей

Наукові статті у фахових виданнях повинні мати такі елементи:

1. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття.

3. Формулювання мети статті (постановка завдання).

4. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

5. Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

Редакційна колегія збірника пропонує авторам виділяти рекомендовані МОН України елементи статті окремими рубриками (скороченими підзаголовками).

Послідовність структурних елементів статті.

Бібліографічний покажчик (УДК), ліворуч.

Назва статті (посередині) – великими літерами.

Ініціали та прізвище автора (авторів) – малими літерами.

Місце роботи – трьома мовами (українською, російською, англійською).

Повна поштова (за місцем праці) та електронна адреса автора (авторів) – малими літерами, курсив, 3-ма мовами (українською, російською, англійською), фото в електронному вигляді.

Анотація.

Ключові слова.

Текст статті.

На першій сторінці статті, в нижньому колонтитулі – знак авторського права «©», поряд із ним прізвища та ініціали всіх авторів та рік. Наприклад: © Бодня О. В., 2014.

Нижче тексту статті розміщується список використаних джерел.

Після списку використаних джерел подається назва статті, прізвище, ім'я та по батькові авторів повністю, службова адреса, розширена анотація (500-1000 друкованих знаків – від 0,5 до повної сторінки формату А-4) та ключові слова англійською та російською мовами. Анотація статті має розкривати її зміст.

Якщо мовою основного тексту статті є англійська, тоді в кінці статті її назва, дані про авторів, анотація і ключові слова мають бути двома іншими мовами. Англійський текст повинен бути оформлений на фаховому рівні володіння мовою. У разі подання тексту, перекладеного, наприклад, через інтернет-перекладач (Google і т. ін.) або нефахово, стаття не буде прийнята для публікації.

У кінці рукопису вказується дата надходження статті до редколегії журналу «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку».

Електронна пошта редакції журналу: piirek5@gmail.com.

Технічні вимоги до оформлення статті.

1. **Назва файлу** (латинкою) має відповідати прізвищу першого автора статті. Файл із текстом статті має бути виконаний з розширенням doc у редакторі Microsoft Word, версія 1997–2003 р.

2. **Обсяг статті** – від 8 до 20 сторінок рукопису А4. Основний текст статті має бути набраний шрифтом Times New Roman, розміром 14 пунктів, міжрядковий інтервал – 1,5. Виділення тексту може бути курсивом, підкреслення не допускається. Параметри сторінки: ліве поле – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє і нижнє – по 2 см. Абзацний відступ – 1,5 см. Нумерація сторінок – вгорі посередині.

3. **Рисунки** (карти, схеми, фотографії, графіки, діаграми, інші ілюстрації), виконані в кольорі або чорно-білі, необхідно подавати вставленими у текст статті. Крім того, сам файл рисунка у форматі tiff або jpeg із роздільною здатністю не менше 300 dpi, формат кольору RGB (якщо кольоровий) або Grayscale (якщо чорно-білий), необхідно надсилати також окремо. Рисунки повинні бути пронумеровані в послідовності згадування їх у тексті. Назва рисунка має бути в тексті статті одразу під ним. Не можна назву рисунка об'єднувати із ілюстрацією в одному графічному файлі (це унеможливить її редагування). Всі карти повинні мати рамку, умовні позначення чи легенду, прив'язку до місцевості, масштаб та посилання, якщо потрібно. Букви чи цифри, вміщені у рисунках, повинні мати розмір шрифта не менше 10 пунктів. Допустимі розміри рисунків не більше 160×230 мм.

4. **Таблиці** слід розміщувати у тексті. Кожна таблиця повинна мати заголовок та порядковий номер, на який є посилання в тексті. Якщо в статті одна таблиця, її не нумерують. Таблиці можуть бути виконані лише у редакторі Microsoft Word. Слово «Таблиця» необхідно розміщувати вгорі справа над таблицею курсивом, нижче дати її назву посередині. Розмір цифр і тексту в таблицях – не менше 10 пунктів. Допустимі розміри таблиці – не більше 160×230 мм. При використанні запозичених даних або представленні опрацьованих автором запозичених первинних матеріалів (наприклад, метеорологічні величини тощо) у назві таблиці необхідно вказати джерело, звідки взяті дані (літературне або фондове).

5. **Абревіатури** обов'язково розшифровувати після першого згадування в тексті.

6. **Літературні посилання.** Посилання на джерела із списку літератури в тексті статті подавати в квадратних дужках, зазначаючи номер цитованої позиції зі списку літератури та через кому – номер сторінки (наприклад, [7, с. 112], [2], [3, 7-12, 23]).

7. **Літературу** оформляти згідно із ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Список цитованої літератури подавати за алфавітом: спочатку кирилицею, потім латинкою.

8. **Інші вимоги.** Особливу увагу приділити правильному розміщенню знаків дефіс («-») та тире («-»). Лапки використовувати формату «» («цитата»). Між ініціалами та прізвищем використовувати нерозривний пробіл (І.єВ.єПетренко). Одиниці величин подавати в системі СІ.

Наприклад, зразки оформлення статей можна знайти у дев'ятому випуску журналу «Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку» за посиланням: <https://nonproblem.net/publikatsiya-zhurnalu-9-2016/> сторінка 194-201, Інформаційний лист.

**Взірець оформлення списку літератури
згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація
та документація.**

**Бібліографічне посилання.
Загальні положення та правила складання»
з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)**

Характеристика дже- рела	Приклад оформлення Книги
1	2
Один автор	Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації: монографія. Житомир: ЖНАЕУ, 2008. 375 с.
Два автори	Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом: навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.
Три автори	Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості: довідник. Житомир, 2013. 321 с.
Чотири автори	Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Украгропромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марикультури / Грициняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.
П'ять і більше авторів	Екологія: навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрущенко А. І. та ін.; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.

1	2
Колективний автор	Органічне виробництво і продовольча безпека: зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир: Полісся, 2015. 648 с.
Багатотомне видання	<p>Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть: у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ: Логос, 2001. Т. 2. 636 с.</p> <p>Фауна України. В 40 т. Т. 36. Инфузории. Вып. 1. Суктории (Ciliophora, Suctorea) / И. В. Довгаль. Киев: Наукова думка, 2013. 271 с.</p>
За редакцією	Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів: Тріада плюс, 2006. 360 с.
Автор і перекладач	<p>Котлер Ф. Основы маркетинга: учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с.</p> <p>Брігхем Є. В. Основы фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ: Молодь, 1997. 998 с.</p>
Частина видання	
Розділ книги	Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. Основи аграрного підприємництва / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.
Тези доповідей, матеріали конференцій	<p>Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. Органічне виробництво і продовольча безпека: зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: Полісся, 2014. С. 103–108.</p> <p>Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. Кооперативні читання: 2013 рік: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир: ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.</p>

1	2
Статті з продовжуючих та періодичних видань	<p>Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Економіка. 2013. Вип. 148. С. 31–34.</p> <p>Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. Агросвіт. 2016. № 6. С. 23–28.</p> <p>Акмеологічні засади публічного управління / Є. І. Ходаківський та ін. Вісник ЖНАЕУ. 2017. № 1, т. 2. С. 45–58.</p> <p>Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.</p>
Електронні ресурси	
Книги	<p>Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика: підручник. Суми: Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11. 2017).</p>
Законодавчі документи	<p>Про стандартизацію: Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення: 02.11.2017).</p> <p>Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).</p>
Періодичні видання	<p>Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. Ефективна економіка. 2013. № 10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 12.10.2017).</p>

1	2
	<p>Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. <i>Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)</i>. 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017).</p> <p>Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. <i>Journal of Popular Culture</i>. 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.</p>
Сторінки з веб-сайтів	Що таке органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя: веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).
Інші документи	
Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)	<p>Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків: Право, 2016. 82 с.</p> <p>Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень: Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. Урядовий кур'єр. 2017. 9 лист.</p> <p>Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: затв. наказом М-ва фінансів України від 20 квіт. 2015 р. № 449. Все про бухгалтерський облік. 2015. № 51. С. 21–42.</p> <p>Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних: наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. Вища школа. 2017. № 7. С. 106–107.</p>

1	2
Стандарти	<p>ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація).</p> <p>СОУ–05.01-37-385:2006. Вода рибогосподарських підприємств. Загальні вимоги та норми. Київ: Міністерство аграрної політики України, 2006. 15 с. (Стандарт Мінагрополітики України).</p>
Патенти	<p>Комбайн рослинозбиральний універсальний: пат. 77937 Україна: МПК А01D 41/02, А01D 41/04, А01D 45/02. № а 2011 09738; заявл. 05.08.2011; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5.</p>
Авторські свідоцтва	<p>А. с. 1417832 ССРСР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В. Б. Ковалев, В. Б. Мелегов. № 4185516; заявл. 22.01.87; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.</p>
Дисертації, автореферати дисертацій	<p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України: дис. д-ра с.-г. наук: 03.00.16 / Житомир. нац. агрокол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с.</p> <p>Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук: 03.00.16. Житомир, 2011. 40 с.</p>
Препринти	<p>Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС; 06-1).</p>

Головний редактор — Л.Г. Шморгун

Редакція журналу:

Л.Г. Шморгун (головний Редактор)
Н.І. Гладинець (відповідальний секретар)
Н. М. Вдовенко (заступник головного редактора),
Р.Г. Дубас (заступник головного редактора)
Л. О. Мармуль (науковий редактор),
А. Д. Ятченко (заступник головного редактора),
Т. О. Подоа (заступник головного редактора),
М. Я. Кривенко (заступник головного редактора),
О. В. Гулько (завідувач інформаційно-комунікаційного відділу),
В.В. Гнатів (редактор електронної версії журналу),
М. Р. Ковальський (завідувач юридичного відділу),
С.А.Панченко (редактор відділу міжнародних зв'язків)
Л.В.Кнодель (заступник редактора відділу міжнародних зв'язків)
В. В. Карпенко (завідувач адміністративно-господарського відділу),
П. В. Буджак (заступник головного редактора по Республіці Польща),
В.П. Колеснікович (заступник головного редактора по Республіці Білорусь),
Baran Mirosław (Польща), Polskiej Akademii Nauk, Doktorat (wyuzniony nagrodą
Ministra Edukacji Narodowej): Wydział Matematyki i Fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego,
Ян Шафін (Словаччина), Пряшівський університет, професор, доктор теології, доктор філософії.

Над випуском працювали: Н.М. Вдовенко, Н.І. Гладинець

Видання зареєстровано у Міністерстві юстиції України (свідоцтво КВ № 21647-1547 ПР від 02.11.2015).

Усі права застережено. Передруки і переклади дозволяються лише за згодою редакції. Редакція не обов'язково поділяє думку автора. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та іншої інформації несе автор. Відповідальність за зміст рекламних оголошень несе рекламодавець.

Юридична адреса редакції: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11.
Місце знаходження редакції: 01601, м. Київ, вул. Еспланадна, 4-6, оф.113-114.
Тел.: (044)227-62-51; (044) 287-07-21; (066) 678-56-53; (099) 265-90-68; (050) 576-52-44.
E-mail: piirek5@gmail.com
Веб-сайт: www.nonproblem.net

Підписано до друку __. __. 2020
Папір офс. Друк офс. Гарнітура Schoolbook.
Формат 70×108/16.
Ум. друк. арк. __, __. Обл.-вид. арк. __, __.
Наклад 300 екземплярів. Зам. №60

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ). Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 535 від 19.07.2001 р.

Видавництво «МІЛЕНІУМ»
м. Київ, вул. Фрунзе, 60. Тел.: +38 (067) 849-50-84. Факс: +38 (044) 222-74-35.
E-mail: milenium_ofis @ukr.net

М І Л Е Н І У М

Видавництво «МІЛЕНІУМ»
м. Київ, вул. Фрунзе, 60.
Тел.: +38 (067) 849-34-60.
Факс: +38 (044) 222-74-35.
E-mail: milenium_ofis @ukr.net